

Soupis zahrnuje všechny česky píšící spisovatele beletristy a publicisty, kteří žili a tvořili v Čechách a na Moravě, s výjimkou těch, kteří se sice v textu Dějin objevili jménem jako účastníci společného literárního úsilí, ale jinak do vývoje literárního podstatněji nezasáhli. Ze slovenských spisovatelů beletristů česky píšících zachycuje soupis jenom ty, kteří působili nebo publikovali v Čechách a měli zde i větší ohlas. Soupis registruje dále česky píšící pracovníky ve vědách společenských, z německy a latinsky píšících jen ty, jejichž činnost na sklonku 18. stol. spoluvytvářela základy české kultury. Pracovníky přírodovědné registrujeme, jen pokud měli aktivní účast v domácích vědeckých institucích a na budování národní vědy česky psané.

V bibliografické části uvádíme jen ta knižní díla, o nichž se mluví v textu Dějin, a navíc ta, která ještě mohou autorovu tvorbu blíže charakterizovat. Výběrová je i literatura předmětu a také ta se omezuje na práce pro poznání autora nejdůležitější a přinášející poznatky nejnovější. Do literatury předmětu nezahrnujeme díla encyklopedická, ani dosavadní dějiny české literatury (ani Literaturu českou 19. století), i když tato díla přinášejí o některých spisovatelích základní poučení a údaje dosud nejdůležitější.

Seznam zkratk užitých v Soupise i v bibliografii na příslušných místech uvnitř textu:

ČCH Český časopis historický; ČČM Časopis Českého (Národního) muzea; ČL Český lid; Č. lit. Česká literatura; ČM Česká mysl; ČMF Časopis pro moderní filologii; ČMM Časopis Matice moravské; ČR Česká revue; FČ Filosofický časopis; KČSN Královská česká společnost nauk; LF Listy filologické; ND Naše doba; PNP Památník národního písemnictví; SaS Slovo a slovesnost; Sb. F Sborník filologický; SV Slovesná věda.

AMERLING Karel Slavomil (18. 9. 1807 v Klatovech — 2. 11. 1884 v Praze). Syn hostinského, vystudoval gymnasium v Klatovech, filosofii ve Vídni a lékařství v Praze (1836). Univ. asistent u prof. K. S. Presla (1833—1837), správce přírodopisných sbírek Kašpara ze Šternberka (1837—1839). Působil jako lékař v Praze, kde konal populárně vědecké přednášky. R. 1839 založil vševýchovný ústav Budeč a spravoval jej do r. 1848 (zanikl r. 1853). V l. 1848 až 1868 ředitel vzorné školy v Praze na Novém Městě, při níž vznikl i učitelský ústav. Od r. 1870 ředitel ústavu pro slabomyslné, který byl z jeho podnětu založen. Založil Vydavatelstvo klasiků všech národů a časů, věd a umění, které vydávalo Bibliotéku klasikův cizojazyčných (1842—1844, vyšly 4 sv.). Z jeho podnětu začal vycházet Časopis technologický a Bibliotéka věnující se pro mládež československou od učitelských porad v Budči.

Prispíval do většiny obrozenských časopisů články naučnými a vzdělávacími. Vydával a redigoval: *Promyslný posel*. Spis všenaučný pro obecný lid a pro každého, kdož v uměních, zvláště v řemeslech a v mnohých života záležitostech poučení hledá (1840—1844). — Psal i německy, podpisoval se také Strnad Klatovský. — Knižně vyšla řada spisů z oboru věd přírodních (např. *Knižka o hmyzech; Křímky čili rostliny na Alpách; Přehled lučky*). Kromě nich: *Květomluva*. (1. díl sbírky národních pověstí Slovanka. Vydal J. Franta a Sl. Tomíček. 1833.)

Literatura: J. V. Jahn, K. S. Amerling. *Obraz života a práce* (1893). O Amerlingovi a J. M. Hurbanovi psal A. Pražák ve Sbor. filos. fakulty univ. Komenského, 1926; o vztahu k Hroboňovi a ke Slovensku Fl. Kleinschnitzová v Slov. pohľadech 1930. Rozsáhlá je literatura o A. jako pedagogovi. Výbor z korespondence, Pedagogické dědictví K. S. Amerlinga, uspořádal M. Novotný (1960).

ARNOLD Emanuel (9. 11. 1800 v Mnichově Hradišti — 4. 1. 1869 v Praze). Syn řemeslníka, neměl vyššího vzdělání. Zprvu hospodářský úředník v Jesenném, od r. 1842 kryl svou politickou činnost v Praze zaměstnáním obchodníka se solí. Sprátelil se s demokraticky smýšlejícími spisovateli, věnoval se literatuře, byl členem Repealu, vězněn za vydání ilegálního protijezuitského letáku (1847) a vypovězen z Prahy. V r. 1848 se účastnil politického života jako vydavatel letáků a brožur naplněných radikálně demokratickým duchem, jako redaktor a agitátor na českém venkově. Účastnil se příprav k povstání proti Rakousku, po prozrazení r. 1849 uprchl do Saska, vydán Rakousku, byl odsouzen k smrti, ale trest změněn na 20 let žaláře. R. 1857 amnestován, ale hned internován ve Villachu a v Klagenufurtu v Rakousku. R. 1868 se vrátil do Prahy, kde zemřel v chudobinci

Prispíval do Pražských novin, Pražského večerního listu, Novin Lípy slovanské a novin, které redigoval. — Redigoval *Občanské noviny* (1848—1849). — Knižně vyšly *Děje husitů s zvláštním vzhledem na Jana Žižku* (1848); *Popsání cesty mé z Prahy až na pomezí zahraničné ...* (1849, ale zakázáno).

Sebrané spisy vyšly r. 1954 s úvodem Šambergra a s životopisnou poznámkou. Popsání cesty mé... otiskl J. Volf ve Světové knihovně sv. 1551. Jeho paměti otiskl R. Maršan v Květech 1898.

Literatura: Z. Šamberger, E. Arnold, radikální demokrat z roku 1848, Sborník archivních prací. 1951. K. Kosík, Politické názory E. Arnolda, FČ 1953 a v knize Česká radikální demokracie (1958).

BENDL Václav Čeněk (24. 10. 1832 v Turnově — 27. 6. 1870 ve Volyni). Syn nižšího úředníka, střídal gymnasiální studia podle pobytu svého otce (Praha, Jičín, Litoměřice, Praha). Již na akademickém gymnasiu v Praze redigoval psané časopisy (1848 Konvalinky a Poupata, 1850—1852 Zora). Živil se korektorstvím v tiskárnách, vyučováním cizích jazyků, hlavně ruštiny, a překládáním. R. 1855 byl vyšetřován pro podezření ze styků s vězni v Terezíně, přičemž mu přitížilo přátelství s Knedlhensem Liblínským a J. V. Fričem. Nuceně pobýval v Turnově, vrátil se do Prahy a r. 1860 z nedostatku jiného východiska vstoupil v Českých Budějovicích do bohosloveckého semináře. Po vysvěcení na kněze (1860) kaplanoval v Klatovech (do r. 1862), v Mirovicích (do r. 1866) a ve Volyni.

Prispíval do Lumíra (po prvé 1851), Zlatých klasů, Časopisu Českého muzea (zde např. životopis Puškinův), Lady Nióly, Blahozvěstu, Poutníka od Otavy, Humoristických listů, Rodinné kroniky. Podpisoval se též Čeněk Stránický. — Vydával a redigoval *Rachejtle* (1855 pod pseudonymem Fabián Čočka; první dva svazčky společně s Ant. Štrauchem a Janem Grosselem, 3. a 4. sám). — Knižně vyšel *Výbor básní Alexandra Puškina* (2 sv., 1859, 1860).

Bendlovy humoresky a satiry sebral a vydal Ferd. Strejček s názvem Tatínkovy juhty

a jiné historiky (1921). Týž vydal i Bendlovy Básně a novely (v Novočeské knihovně, 1938) s životopisným úvodem, popisem pozůstalosti, bibliografií tištěných prací a s rozбором Bendlova díla. Dopisy V. Č. Bendla Stránského otiskoval Ferd. Pátek v LF 1908, v Osvětě 1909, v Lumíru 1911, v LF 1917, v ČČM 1929 (zde podrobná bibliografie prací o Bendlovi).

BORN Ignác (1742 v Karlovském Bělehradě v Sedmíhradsku, dnes Alba Julia v Rumunsku — 1791 ve Vídni). Šlechtic, vystudoval ve Vídni a v Praze práva a věnoval se přírodním vědám (geologii a mineralogii). Procestoval velkou část Evropy, žil v Praze a od r. 1776 ve Vídni. Zakladatel Učené společnosti, člen několika zahraničních učených společností a zednářských lóží.

Přispíval do Abhandlungen. Knižně vyšla kromě prací odborných humoristická povídka *Die Staatsperücke* (Státní paruka, 1772) a satira *Johannis Phisiophili specimen monachologiae methodo Linneana* (Jana Phisiophila ukázka vědy o mniších podle metody Linnéa, 1783; téhož roku i německy jako *Neueste Naturgeschichte des Mönchentums*, Nejnovější přírodopis mnišstva; s tímto názvem ji přeložil r. 1934 Z. Gintl).

Literatura: J. Dobrovský v Abhandlungen 1795 (nekrolog). J. Hanuš, Národní muzeum a naše obrození (2 sv., 1921 a 1923). O pobytu na Slovensku A. Pražák v čas. Bratislava 1927. O styčích s Ruskem J. Vávra, Tři pohledy na počátky česko-ruských vztahů v NŽ 1957.

CERRONI Jan Petr (1753 v Uherském Hradišti — 1826 v Brně). Pocházel z italské rodiny, vystudoval práva ve Vídni. Sekretář generálního ředitelství státních statků, později (od r. 1789) sekretář při moravskoslezském guberniu. Od r. 1799 cenzor knih a správce archívů z klášterů zrušených na Moravě a ve Slezsku. Konzervátor rukopisů v muzeu brněnském (od r. 1822).

V rukopise zůstal abecední slovník moravských spisovatelů a materiál týkající se dějin moravských knihoven, dějin olomoucké knihovny a olomoucké učené společnosti i dějin výtvarného umění na Moravě a ve Slezsku. Cenná je korespondence s českými osvícenci, z níž dopisy s Dobrovským otiskl F. M. Bartoš (1948).

Literatura: B. Dudík, J. P. Cerroni Leben und Wirken v Mährens Geschichtsquellen 1850.

CORNOVA Ignác (1740 v Praze — 1822 tamže). Pocházel z italské rodiny. Člen řádu jezuitského, profesor na gymnasiu v Chomutově a v Klatovech, od r. 1773 na akademickém gymnasiu v Praze, v l. 1784—1795 profesor všeobecných dějin na pražské universitě.

Přispíval do Abhandlungen. — Knižně vyšlo z historických prací: *Leben Josephs des Zweiten* (Život Josefa Druhého, 1801); *Die Jesuiten als Gymnasiallehrer* (Jezuité jako učitelé na gymnasiích, 1804); *Der große Böhme Bohuslav von Lobkowitz...* (Veliký Čech Bohuslav z Lobkovic, 1808); *Jaroslav von Sternberg, der Sieger der Tataren* (Jaroslav ze Šternberka, vítěz nad Tatary, 1813); německý překlad spisu Pavla Stránského, doplněný až do Cornovovy doby, *Paul Stranskys Staat von Böhmen* (Pavla Stránského Stát český, 7 sv., 1792—1803); — z veršovaných prací: *Die Helden Österreichs, besungen in Kriegsliedern* (Rakouští hrdinové, opěvováni ve válečných písních, 1777); *An Böhmens junge Bürger* (Mladým občanům českým, 1783).

Literatura: Fr. Kutnar, Život a dílo I. Cornovy v ČČH 1930. O způsobu, jakým C. zpracoval dílo Stránského, psal J. Dobrovský v *Neue Annalen der Literatur des österreichischen Kaisertums* 1808.

ČACKÁ Marie (vl. jm. Františka Bohunka Pichlová, rozená Svobodová; 1811 v Praze — 18. 3. 1882 tamže). Dcera profesora akademického gymnasia a spisovatele Fr. Svobody, manželka spisovatele J. Pichla. Spoluzakladatelka první české dívčí školy v Praze. Obecné mínění

bylo, že jméno Čacká je jméno selky. Když se odmlčela, rozšířila se pověst, že zemřela, a V. B. Nebeský o ní napsal nekrolog v Květech 1844.

Prispívala do České včely, Věnce, Koledy, Lumíra. — Překládala z franštiny. — Knižně vyšly *Plsně* (1857); — překlad z Ch. Reybauda *Lucie* (1843).

Literatura: Nekrology v Osvětě 1882 (Ferd. Čenský) a v Ženských listech 1882 (snad od Krásnohorské).

ČEJKA Jan Josef Rodomil (7. 3. 1812 v Rokycanech — 25. 12. 1862 v Praze). Vystudoval gymnasium a filosofii v Plzni, medicínu v Praze (promován 1837). Nemocniční lékař v Praze a ve Vídni. Od r. 1848 přednášel na lékařské fakultě, jejímž byl od r. 1851 profesorem.

Prispíval do časopisů Květy, Česká včela, Vlastimil, Lumír, Časopis Českého muzea, Živa. — Překládal z angličtiny, španělštiny, franštiny, polštiny, z jihoslovanských jazyků a němčiny. — Knižně vyšlo z překladů poezie: *Kytice ze španělských romancí* (1864, společně s V. B. Nebeským); ze Shakespeara *Cymbelín* (1856), *Antonius a Kleopatra* (1858), *Král Jindřich V.* (1859), *Veta za vetu* (1862), *Komédie plná omylů* (1866), *Pohádka zimního večera* (1869), *Timon Athénský* (1869), *Král Jindřich VIII.* (1870), *Titus Andronikus* (1870); z odborných prací: Starší dějepis a nejnovější literární obnova národu Ilirského (1845 podle Draškoviče).

Kytice ze španělských romancí vyšla ve Světové četbě sv. 142 (1957, s předmluvou V. Černého o starošpanělských romancích a jejich českých překladatelích).

Literatura: J. Máchal, J. Čejka (1906).

ČELAKOVSKÝ František Ladislav viz str. 282—306.

ČELAKOVSKÝ Ladislav (29. 11. 1834 v Praze — 24. 11. 1902 tamže). Syn F. L. Čelakovského, studoval gymnasium ve Vratislavi a v Praze; zde vystudoval na universitě přírodní vědy. Kustod botanického oddělení Národního muzea, od r. 1871 profesor botaniky na pražské universitě. Kromě vědeckých spisů botanických vyšly jeho překlady ze Shakespeara: *Král Lear* (1856); *Král Jindřich IV.* (1. díl 1859, 2. díl 1870); *Bouře* (1872). — V Časopise Českého muzea vyšla (1857) Antologie ze sadův poesie ruské (překlady z Lermontova, Puškina, Kolcova aj.).

DLABAČ Jan Bohumír (17. 7. 1758 v Cerhenicích u Plaňan — 4. 2. 1820 v Praze). Vystudoval akademické gymnasium, filosofii a bohosloví v Praze (1785). Člen řádu premonstrátského (od r. 1778), působil v Strahovském klášteře jako knihovník, správce hudby chrámové a archivář.

Prispíval do Abhandlungen, do Tháмова almanachu, do Hromádkových Prvotín, Hlasatele, Dobroslava, Čechoslava. — Knižně vyšlo z veršovaných prací: *Žpěv ke cti nejsvětějšího Otce Pia Šestého na slavný jeho příchod do Vídně... od Phýloboga* (1782); *Vítání vlastenecké učeného a námilého krajana pana Josefa Dobrovského z cesty švejské...* (1793); — z prací historických: *Allgemeines historisches Künstler-Lexicon für Böhmen und zum Teil auch für Mähren und Schlesien* (Všeobecný historický slovník umělců z Čech a částečně i z Moravy a Slezska, 3 sv., 1815, 1816); *Abhandlung von den Schicksalen der Künste in Böhmen* (Pojednání o osudech umění v Čechách, 1797); *Nachricht von den in böhmischer Sprache verfaßten und herausgegebenen Zeitungen* (Zpráva o novinách česky psaných a česky vydávaných, 1803); *Historische Darstellung des Ursprungs und der Schicksale des königlichen Stiftes Strahov* (Vypsání původu a osudu královského kláštera Strahovského, 1805—1807); *Krátké vypsání českého království pro pouze českou školní mládež* (1818).

Literatura: M. Millauer v Abhandlungen 1822. O Dlabáčovi psal katolický lit. historik C. A. Straka v čas. Týn 1920, V. Brtník ve Zvonu 1920. O Dlabáčovi jako „historikovi českých novin“ Z. Šimeček v Novinářském sborníku 1958. O Dlabáčovi „ve světle korespondence s J. P. Cerronim“ L. Urbánková a M. Wurmová ve sborníku Rodné zemi (1958).

DOBNER Gelasius (30. 5. 1719 v Praze — 24. 5. 1790 tamže). Syn truhláře, studoval na jezuitském gymnasiu v Praze a piaristickém v Kosmonosích, kde se naučil česky. Člen řádu piaristického (od r. 1736). Filosofii a teologii studoval v Hornu v Rakousku. Vyučoval na piaristických gymnasiích ve Vídni, v Mikulově, v Kroměříži a ve Slaném (1750—1752). Správce česko-německého gymnasia na Starém Městě v Praze (1752—1757), vychovatel v šlechtických rodinách, od r. 1764 rektor piaristické koleje na Novém Městě v Praze.

Knižně vyšel latinský překlad Hájkovy Kroniky *Venceslai Hájek a Libočan Annales Bohemorum e bohemia editione latine reddit...* (Václava Hájka z Libočan Kronika česká z českého vydání znovu latinsky vydaná..., 6 sv., 1761—1782). Edice pramenů: *Monumenta historica Bohemiae nusquam antehac edita* (Historické památky české dosud nevydané, 6 sv., 1764—1785). Do *Abhandlungen* psal o nejstarších legendách, o tom, kdy se stala Morava markrabstvím, o původu znaku země české, o hranicích staré Moravy, o cyrilské abecedě, o stáří českého překladu bible aj.

Literatura: Dobnerovu autobiografii uveřejnil J. Hanuš v ČČH 1917. J. Dobrovský v *Abhandlungen* (1795). W. Hanisch, G. Dobners Leben und gelehrtes Wirken (1854). Fr. Palacký ve *Würdigung der alten böhmischen Geschichtsschreiber* (1830). A. Žák, P. G. Dobner, otec českého dějepytu, *Vlast* 1891. J. Hanuš, Počátky kritického dějepytu v Čechách, ČČH 1909. Frank Wollman, Předchůdci Dobrovského, *Slavia* 1953. O. Králík, J. Dobrovský a G. Dobner, *Sborník J. Dobrovský*, 1953. O pozůstalosti Dobnerově J. V. Šimák v ČČM 1901.

DOBROVSKÝ Josef viz str. 99—120.

DOUCHA František (31. 8. 1810 v Praze — 3. 11. 1884 tamže). V Praze vystudoval gymnasium, filosofii i bohosloví (1833), vyučoval krátce na akademickém gymnasiu, kaplanoval v Petrovicích u Sedlčan (1834—1838). Pro nemoc nemohl zastávat žádný úřad, byl zprvu domácím knězem v šlechtických rodinách (v Golčově Jeníkově, v Mníšku), od r. 1848 pobýval v minoritském klášteře u sv. Jakuba v Praze a (zpravidla v létě) na statcích různých šlechticů.

Přispíval téměř do všech soudobých časopisů: Květů (po prvé 1836), České včely, Blahověsta, Časopisu pro katolické duchovenstvo, Vlastimila, Časopisu Českého muzea, Posla z Budče, Pražských novin, Lumíra, Květů (Hálkových), Rodinné kroniky, Školy a života, Štěpnice, Světozoru, Osvěty, kalendáře Pokladnice českomoravská. — Překládal z ruštiny (Puškina), polštiny (Mickiewicze), slovinštiny, charvátštiny, lužičtiny, angličtiny (Byrona, Burnse), italštiny (Danta, Tassa), franštiny (V. Huga), španělštiny (Calderona), portugalštiny (Camoense), švédštiny, latiny a němčiny. — Knižně vyšlo přes 80 prací pro děti veršem a prózou, např. *Kratinké povídky o nakládání se zvířaty* (1848 a častěji); *Deklamovánky... pro dítky menší* (1853); *Deklamovánky... pro dítky větší* (1853); *Abeceda* (1865); *Žpěvomil* (1876, s nápěvy); *Bodláčky. Drobné povídky k napomenutí* (1877); *Hájení ptáček, milých zpěváků* (1878); *Mluva němých tvorů* (1880); *Květný sádek* (1881); antologie veršů pro mládež *Lípový věnec* (2 díly, 1871, 1874); — z prací odborných: *Knihopisný slovník česko-slovenský aneb Seznam kněh, drobných spisův, map a hudebních věcí vyšlých v jazyku národa česko-slovenského od roku 1774 až do nejnovější doby* (1865); — z překladů: *Ze Shakespeara Romeo a Julie* (1847); *Život a smrt krále Richarda III.* (1856); *Coriolanus* (1858); *Julius Caesar* (1859); *Král Richard Druhý* (1862); *Král Jan* (1866); *Večer tříkrálový aneb Cokoli chcete* (1862); *Sen noci svatojanské* (1863); *Dvě šlechticů veronských* (1869); z Thomsona *Počasy* (1842); z W. Irvinga *Život a plavby Kryštofa Kolumba* (1853—1859). Edice: *Básnické spisy z pozůstalosti J. Jaroslava Kaliny* (1852).

Korespondenci Douchovu otiskoval Otto Stehlík ve *Vlasti* 1915—1919, v Novém věku 1915 a 1916, v *Našinci* 1920 a v *Archivu literárním* 1919 (společně s Vil. Bitnarem). Cyril Merhaut, Douchovy zápisky ve *Zvonu* 1918.

Literatura: K. Št. Vodička, P. František Doucha. Jeho život a působení (1884). K. Hlil, František Doucha, jungmannovec, ve Zprávě reálky v Praze VII, 1913. J. Vrchlický v I. díle výboru Česká poezie XIX. věku. V. Bitnar, Literární význam Douchův v časopise Nový věk 1914, Malostranská idyla (tamže) a František Doucha v Literárním almanachu na r. 1915.

DURYCH Václav Fortunát (28. 9. 1735 v Turnově — 31. 8. 1802 tamže). Syn brusiče granátů, vystudoval piaristické gymnasium v Kosmonosích a ve Slaném, bohosloví v Praze (1758). Člen řádu pavlánského (od r. 1751). Učil na klášterních školách ve Vídni, v Mnichově, od r. 1767 v Praze. Na universitě přednášel hebrejštinu. V l. 1785—1796 žil ve Vídni a studoval v tamní knihovně staré slovanské památky.

Prispíval do Abhandlungen. — Knižně vyšly překlady (společně s F. F. Procházkou): *Nový zákon* (1778); *Bibli česká, to jest celé Svaté písmo Starého i Nového zákona* (1780). — Z prací odborných: *De slavo-bohemica sacri codicis versione dissertatio* (Rozprava o slovansko-českém překladu Svatého písma, 1777); *Bibliotheca slavica antiquissimae dialecti communis et ecclesiasticae universae Slavorum gentis* (Knihovna slovanská nejstaršího nářečí obecného i církevního celého národa slovanského). Z díla rozvrženého na pět svazků vyšel pouze první (1795), druhý byl dokončen, ale nevyšel.

Vzájemné dopisy mezi Durychem a Dobrovským vydal A. Patera (1895).

Literatura: J. Dobrovský v Abhandlungen 1804 (nekrolog). J. Černý, Fortunát Durych, první slavista český (Turnov 1890). K 150. výročí smrti vyšel v Turnově sborníček V. F. Durych, redigovaný J. Dlouhým (se zprávou o nevydaných dílech Knihovny slovanské). O vědecké práci a významu Fr. Pastrnek, O počátcích slovanské filologie v Čechách (ČČM 1896). Frank Wollman, Předchůdci Dobrovského (Slavia 1953). V. Bechyňová, Ruská literatura v díle V. F. Durycha a její význam pro Durychovo slovanství (Slavia 1955).

EHRENBERGER Josef (22. 7. 1815 v Korouhvi u Poličky — 7. 2. 1882 v Praze). Vyšel z písmácké rodiny, vystudoval gymnasium a filosofii v Litomyšli (1836), bohosloví v Hradci Králové (1841). Kaplanoval ve Skuhrově a v Solnici, pak byl farářem ve Skuhrově (1853 až 1860) a opět v Solnici, až se r. 1868 stal kanovníkem na Vyšehradě v Praze.

Prispíval do Květů (po prvé 1838), Poutníka, Národních novin, Časopisu Českého muzea (zde pojednání historická), Blahověsta, Pečírkovy Národního kalendáře. — Knižně vyšlo z prózy historické: *Ostruha krále Jana čili Založení kostela na Liboborku* (1845); *Tataři na Moravě anebo Bůh svých věrných neopustí* (1847, 2. vyd. 1863); *Vítězství u Hořtíně aneb Braniboři na outěku z Čech* (1857); *Čermákova rodina* (1867); z prózy pro děti: *Kaplička pod lípkami* (1862); *Invalida* (1863).

Sebrané spisy vycházely již za života Ehrenbergrova, nejprve jako Původní vlastenské povídky, pověsti a báchorky (6 sv., 1844—1848), v l. 1874—1880 jako Sebrané spisy zábavné.

Literatura: V. Beneš Třebízský v Osvětě 1882.

ERBEN Karel Jaromír viz str. 542—566.

FILÍPEK Václav (28. 8. 1812 ve Veselí nad Lužnicí — 27. 5. 1863 v Praze). Gymnasium studoval v Jindřichově Hradci, filosofii v Praze. Korektor v různých tiskárnách, herec ochotník ve Stavovském divadle (pod jménem Líp, Lípek). Obstarával jazykovou úpravu Lumíra, spolupracoval na vydávání Spisů výtečných českých básníků (u J. L. Kobra), k nimž psával životopisné a literárněhistorické doslovy o autorech.

Překládal z němčiny prózu a dramata. — Prispíval do Květů, České včely, Vlastimila, Vesny, Rodinné kroniky, do Kalendáře vlasteneckého i do časopisů, které redigoval. — Redigoval: *Paleček, milovník žertu a pravdy* (1841—1847 spolu s F. J. Rubšem a F. Hajníšem); *Lumír*

(1862—1863); *Pražský posel* (1862); *Pozor* (1862). — Knižně vyšlo z prózy: *Turek na mostě pražském* (1851); *Masopustní láska* (1837, 2. vyd. 1855); — z prací odborných: *J. K. Tyl, jeho snažení a působení* (1859); — z překladů: z O. Goldschmidta *Kazatel wakefeldský* (1842); z E. Houwalda drama *Smíření aneb Kletba a požehnání* (1837; provoz. 20. 5. 1838). — Nevydáno zůstalo drama *Pomoc z říše kouzelné aneb Ženich v tisícerych úzkostech* (provoz. 3. 11. 1839) a překlad dramatu J. Kleista *Katynka heilbronská* (provoz. 22. 4. 1838).

Literatura: Al. Matuška, V. Filípek, zasloužilý spisovatel a vlastenec český (1887). Ferd. Strejček, Vzpomínka na dva dávné ochotníky [Filípka a Rubše] v Čs. divadle 1933.

FRANTA Josef Šumavský (27. 11. 1796 v Polence u Klatov — 22. 12. 1857 v Praze). Gymnasium vystudoval v Klatovech, filosofii v Praze. Studium teologie nedokončil, vystoupil i z kláštera, věnoval se literatuře, studium filologickým a soukromému vyučování. Byl také učitelem v pražské opatrovně, později na žofínské akademii, na židovské hlavní škole, na hlavní škole na Novém Městě v Praze, krátce (1848—1850) na akademickém gymnasiu.

Přispíval do Časopisu Českého muzea, Vlastimila, Květů, Lumíra, Školy a života aj. — Překládal z němčiny a ruštiny. — Byl spolupracovníkem na Jungmannově Slovníku. — Redigoval: *Čechoslav* (1830—1831, spolu s J. J. Langrem a J. Tomíčkem); *Čech* (1832, spolu s J. Tomíčkem); *Sámo* (1832, spolu s J. Tomíčkem); *Krok* (1833, spolu s J. Tomíčkem); *Posel z Budče* (1848). — Knižně vyšlo z prací odborných: *Zastaralé formy českého slovesa vysvětlené* (1829); *Kurzgefaßte Grammatik der böhmischen Sprache* (1838); *Deutsch-böhmisches Wörterbuch* (2 sv., 1844, 1846); *Česko-německý slovník* (1851); *Myšlenky o všeslovanském písemném jazyce* (1851). Nedokončen zůstal *Wörterbuch der slawischen Sprache*, Slovník jazyka slovanského. Edice: J. Blahoslava *Život Jana Augusty* (1838).

Literatura: J. Rank ve Zlaté Praze 1886. Nekrolog B. Němcové v Poslu z Grahya 1858. V. Bechyňová, J. Franta Š. jako popularizátor bulharštiny a Bulharska v Acta Universitatis Carolinae (Slavica filologica) 1959.

FRIČ Josef Václav (5. 9. 1829 v Praze — 14. 10. 1890 tamže). Syn národně uvědomělého pražského advokáta a liberálního politika, vystudoval v Praze gymnasium, r. 1846 odešel bez vědomí rodičů za hranice, žil v Hamburku, v Londýně a v Paříži s různým zaměstnáním (he-rec, dělník, spisovatel, v Paříži mezi polskými emigranty prošel vojenskou školou). R. 1847 se vrátil do Prahy, studoval práva, v předrevoluční a revoluční době r. 1848 se účastnil všech politických i bojových akcí (spojení se spolkem Repeal, příprava schůze ve Svatováclavských lázních, velitel spolku Slavic, boje na barikádách). Před zatčením prchl do Vídně, odtud do Záhřebu, bojoval na Slovensku proti Maďarům a byl těžce raněn. Začátkem r. 1849 se vrátil z Vídně do Prahy, ve spojení s Bakuninem se účastnil příprav povstání proti Rakousku, zatčen, 2 roky vězněn na Hradčanech, odsouzen na 18 let do žaláře. R. 1854 amnestován, vrátil se z věznice v Komárně, žil v Praze pod policejním dozorem a pracoval literárně a organizačně. 1858 znovu zatčen, internován v Deši v tehdejší Sedmíhradsku. R. 1859 mu bylo dovoleno změnit internování v dobrovolný odchod do ciziny. Žil jako redaktor a novinář a revoluční politický agitátor ve prospěch české věci střídavě v Londýně (sem se odebral za ruským revolucionářem A. I. Gercenem), v Paříži, v Berlíně (zde za prusko-rakouské války jednal o českou samostatnost), v Pešti, v Záhřebu, v Petrohradě, Římě, Cařihradě a Pešti. Přitom stále udržoval spojení s domovem. R. 1879 mu bylo po delším jednání dovoleno vrátit se do vlasti a od října t. r. žil v Praze.

Přispíval do časopisů Květy, Lumír, do almanachu Máj a časopisů, které redigoval. Podepisoval se též M. Brodský, Jan Hron, Rozerviat Malkontent aj. — Redigoval almanach *Lada Niöla* (1855); časopisy: *Čech. La voix libre de la Bohème* (v Paříži 1861); *Blaník. Týdeník samostatné omladiny česko-moravské* (v Berlíně 1868); *Agramer Zeitung* (v Záhřebu 1873—1877). — Knižně

vyšlo z poezie: *Upír. Romantická báseň* (1849); *Výbor básní* (v Ženevě 1861); *Různé básně* (1880); — z prózy: *Paměti* (4 sv., 1885—1887); — z dramát: *Kochan Ratiborský* (1847); *Břetislav Bezejmenný* (1857); *Libušin soud, dramatická báseň* (v Ženevě 1861); *Ivan Mazepa* (1855); *Pobělohorci* (1885); — z překladů: z Byrona *Nevěsta z Abydu* (1854); *Manfred* (1882); z Krasiňského *Iridion* (1863) a několik dramát volně přeložených z různých autorů.

Sebrané spisy veršem i prózou začaly vycházet již za života Fričova (4 sv., 1879—1880); obsahují: Svatopluk a Rastislav (1879), Povídky a fantazie I (1879), Různé básně (1880) a Povídky a fantazie II (1880). Ze Spisů vydávaných SNPL vyšel 1. sv.: Politické články z let 1847—1864 s předmluvou O. Šimáčka a B. Šimáčkové o politické činnosti Fričovy v šedesátých letech (1956). Písň z bašty a jiné básně v kritickém vydání uspořádal K. Cvejn (v Národní knihovně 1952). Výbor z básní s názvem Odkaz J. V. Friče uspořádal a předmluvu napsal J. Vrchlický (1898). Písň z bašty vycházely častěji, někdy s Rozpravami duše. Nové vydání Pamětí pořídil K. Cvejn (2. sv., 1957, 1960). K. Cvejn uspořádal také výbor z netištěné tvorby Fričovy, Naši předchůdci (1953), dále výběr z Fričovy korespondence, J. V. Frič v dopisech a denících (1955) s životopisným doslovem. Z celé Fričovy tvorby uspořádal výbor Ferd. Střejček, Fričova čítanka (1924) a K. Kosík (1953) s předmluvou R. Grebenířkově.

Literatura: O Fričovi organizátoru almanachu Lada Nióla J. Vlček, Několik kapitol z dějin naší slovesnosti (1912). M. Pohorský, Vývoj Fričovy politické poezie v Č. lit. 1954. L. Klovská, J. V. Frič a české divadlo, Divadlo 1954. O Pamětech psali v ND 1913 H. Traub a J. Heidler. Výkladu politické i literární činnosti je věnován sborník statí J. V. Frič a demokratické proudy v české politice a kultuře (1956). K. Kosík, Česká radikální demokracie (1958).

FRYČAJ Tomáš (1. 7. 1759 v Kelči — 28. 6. 1839 v Obranech u Brna). Syn řezníka, studoval na gymnasiu v Lipníku (s J. H. A. Gallašem). Kněz v Obranech u Brna (od r. 1819), přísedící (asesor) brněnské biskupské rady.

Upravil a vydal sbírku J. H. A. Gallaše Múza moravská (2 díly, 1813, 1825). Kromě náboženských písní vyšla knižně *Ortografia neb pravidla pravopisebnosti moravsko-slovanské řeči*... (1820).

FURCH Vincenc (8. 8. 1817 v Krasonicích u Telče — 5. 1. 1864 ve Vídni). Syn hospodářského úředníka, vystudoval gymnasium v Jihlavě, filosofii v Brně, práva v Olomouci (1841). Úředník v účtárnách různých podniků ve Vídni, nakonec v ústřední účtárně pro ústavy komunikací. V r. 1848 odsuzoval každou revoluci a ve vídeňském prostředí národnostně zvlažněl.

Přispíval do Květů (po prvé 1841), České včely, Týdeníku, Časopisu Českého muzea (zde Písň hostýnské), do kalendáře Koleda, do almanachu Kytice a Perly české, ale mnoho z jeho tvorby zůstalo v rukopise. Překládal z němčiny, ruštiny (Puškin), srbštiny, italštiny, francouzštiny, angličtiny, novořečtiny, dánštiny a švédštiny. — Knižně vyšlo z veršovaných prací: *Básně* (2 sv., 1843, 1844); *Písň a balády z války uherské* (1850); — z prózy: *Barvy a zvuky* (1848).

Básně Vinc. Furcha vyšly v Kobrově Národní bibliotéce (1874). Obsahují i básně z rukopisu a krátký životopisný nástin. — Vybrané básně s úvodem a poznámkami vydal K. Svoboda ve Světové knihovně sv. 1303.

Literatura: V. K. Šembera v Rodinné kronice 1864 (nekrolog). K. Svoboda, Poznámky o životě a díle Vincence Furcha, ČMM 1917.

GALLAŠ Josef Heřman Agapit (4. 4. 1756 v Hranicích — 14. 2. 1840 tamže). Syn sochaře a řezbáře, studoval gymnasium v Lipníku nad Bečvou, v Olomouci bohosloví, které opustil, aby mohl studovat uměleckou akademii. Nedokončil ji, stal se vojenským ranhojičem. R. 1791 oslepl a žil ve výslužbě v Hranicích.

Přispíval do Prvotin pěkných umění, Rozmanitostí, Čechoslava, německého časopisu Hylllos aj. verši i prózou vlastní i přeloženou (hlavně z Geßnera).

Sbírku *Múza moravská, v patěro odděleních obsahující duchovní, mravní, polní, veskoobčanské a starovlastenské hanácké písně* vydal T. Fryčaj (2 díly, 1813, 1825). Knihu *Valaši v kraji přerovském, praví Arkadové moravští, jejich posvátné hory, obyčejové a národní písně* otiskl K. Kadlec 1906. — Výbor z próz *Romantické povídky* vydal B. Slavík (1941, s doslovem).

Literatura: O pozůstalých rukopisech jeho K. Šmídek v ČMM 1877. St. Souček v ČMM 1903 a v Časopise mor. zem. muzea 1907—1910. B. Vybíral, Příspěvky k poznání života a práce J. H. A. Gallaše (1941).

HAJNÍŠ František (31. 3. 1815 ve Vamberku — 27. 12. 1885 v Praze). V Rychnově n. Kn. vystudoval gymnasium, v Praze filosofii a práva (1839), poštovní úředník v Praze.

Přispíval do Květů (po prvé 1834), Vesny, Lumíru, do sborníčku Paleček. — Redigoval: *Paleček, milovník Žertu a pravdy* (1841—1843, spolu s F. J. Rubšem a V. Filípkem). — Knižně vyšlo z veršovaných prací: *Trnky* (1841); *Kopřivy* (1853); *Krotké znělky* (1859, pod pseudonymem Fr. Zdobnický).

Literatura: Ferd. Čenský v Osvětě 1886.

HANKA Václav (10. 6. 1791 v Hoříněvsi — 12. 1. 1861 v Praze). Syn hostinského, gymnasium studoval v Hradci Králové, filosofii v Praze (od r. 1809), kde poslouchal soukromé slavistické přednášky J. Dobrovského. V l. 1813—1814 studoval ve Vídni práva, pomáhal Hromádkovi v redakci Vídeňských novin a Prvotin krásného umění, seznámil se s Kopitarem a jeho prostřednictvím s jihoslovanskou poezií. Po návratu z Vídně pokračoval ve studiích a věnoval se literatuře. R. 1817 vystoupil s nálezem tzv. Rukopisu královédvorského. R. 1819 se stal úředníkem Českého muzea, r. 1821 správcem jeho literárních sbírek (knihovny a archivu), o jejichž obohacení se velmi zasloužil. Od r. 1843 přednášel na universitě staroslověninu a ruštinu.

Přispíval do Prvotin, Puchmajerových almanachů, Krameriiových Vlastenských novin, Časopisu Českého muzea, Čechoslava, Kroka, Jindy a nyní, Květů, Památek archeologických a Abhandlungen. — Knižně vyšlo z veršovaných prací: *Dvanáctero písni* (2 sv., 1815, 1816; 1819 a častěji jako Písně); — z překladů: *Prostonárodní srbská múza do Čech převedená* (1817); *Gefnerovy Idyly* (1819); *Krakoviaky aneb Písně národní polské* (1835, 2. vyd. 1851); *Igor Svatoslavič. Hrdinský zpěv o tažení proti Polovcům* (1821); — z prací odborných: *Pravopis český* (1817; 9. vyd. 1849); *Mluvnice jazyka polského* (1839); *Mluvnice čili Soustava českého jazyka podle Dobrovského* (1822); *Počátky posvátného jazyka slovanského* (1846); *Počátky ruského jazyka* (1850). Edice: *Starobylá skládání* (6 dílů, 1817—1823; obsáhly vydání nejvýznamnějších památek 14. a 15. stol.: Alexandreis, skladby Hradeckého a Svatovítského rukopisu, Tristram, Mastičkář, Podkoní a žák, Májový sen aj.; r. 1824 dodatečně Tkadleček), *Husova Dcerka* (1825); Jiřího Strejce *Žalmy* (1827); Sbírka nejdávnějších slovníků latinsko-českých (1833); Všechny knihy devatery (1841); Dalimilova kronika (1849); Jiřího Volného *Veselé písně* (1822).

Hankovy Písně a Prostonárodní srbskou múzu vydal Jan Máchal v Novočeské knihovně (1918). Jeho korespondenci se slovanskými vědci V. A. Francev, *Pisma k V. Gankě iz slavjanskich zemel* (1905), korespondenci s Dobrovským A. J. Vrtátka, ČČM 1870.

Literatura: O jeho životě a činnosti E. Sojka v knize *Naši mužové* (1862). O Hankovi básníku Jan Máchal v úvodu k vydání *Písní* (1918). O písni Moravo, Moravo a jiných jeho písních znárodnělých Fr. Homolka, Rozšíření písní umělých mezi lidem českým, ČL 1911. St. Souček, *Dvě pozdní mystifikace Hankovy* (1924). Fr. Ryšánek, *Kyrilské a jiné přípisky v rajhradském Martyrologiu Adově* — padělky Hankovy, LF 1953. Literaturu o Hankově účasti na RKZ viz tam.

HANKE z Hankenštejna Jan Alois (1751 v Holešově — 1806 v Prostějově). Zprvu hospodářský úředník, ctitel Sonnenfelsův, knihovník univerzitní knihovny v Olomouci (1777—1791), kde vyučoval i českému jazyku.

Knižně vyšlo *Empfehlung der böhmischen Sprache und Literatur* (Doporučení české řeči a literatury, 1783); *Bibliothek der mährischen Staatskunde* (Bibliotéka moravské státovédy, 1786); *Rozmlouvání o zhlazení roboty panské v Moravě mezi dvěma hospodáři moravskými* (1787); *Slavenka für die slavische Geschichte, Staatskunde, Naturgeschichte und Philosophie mit besonderer Rücksicht auf Böhmen* (Slavenka pro slovanské dějiny, státovédu, přírodopis a filosofii se zvláštním ohledem na Čechy, 1804); *Versuch eines Planes über die leichteste und nützlichste Lehrart der böhmischen Sprache und Literatur* (Pokus o návrh nejlepšího a nejužitečnějšího způsobu, jak učit českému jazyku a literatuře, 1782).

Literatura: Fr. Koželuha ve Zprávě reálky v Prostějově 1894. Fr. Vl. Jurek v čas. Komenský 1884.

HANUŠ Ignác Jan (28. 11. 1812 v Praze — 19. 5. 1869 tamže). Vystudoval gymnasium a filosofii v Praze (1831), člen řádu premonstrátského, z něhož však vystoupil a studoval práva (do r. 1835) a složil doktorát z filosofie (1836). Profesor filosofie ve Lvově (od r. 1838), v Olomouci (od r. 1847) a v Praze (od r. 1849). Profesury však pro hegelianství zbaven (1852). V l. 1860—1869 knihovník univerzitní knihovny v Praze.

Redigoval *Die neue Zeit* (1848); *Holomoucké prostonárodní noviny* (1848—1849 s Helceletem); *Kritische Blätter für Literatur und Kunst* (1858). — Knižně vyšlo z prací odborných: *Literatura příslownictví slovanského...* (1853); *Děva, zlatovlasá bohyně pohanských Slovanů* (1860); *Bájeslovný kalendář slovanský* (1860); *Nástin báječných bytostí Báby a Děda...* (1864); *Život a působení F. L. Čelakovského* (1855); *Literární působení Jos. Dobrovského* (1867); *Dodavky a doplňky k Jungmannově Historii literatury české* (1869—1871); *Rozbor filosofie Tomáše ze Štítného* (1852); *Malý výběr ze staročeské literatury* (1863) a několik spisů filosofických a filologických psaných česky i německy.

Literatura: Soupis prací sestavil T. Novák ve Věstníku bibliografickém 1872. Životopis J. Božek v Osvětě 1911 a 1912 a ČČM 1922, 1924, 1927. O studiích národopisných J. Horák v Čs. vlastivědě (2. sv., 1933).

HAŠTALSKÝ J. Slavomil viz VÁVRA Vincenc.

HAVELKA Matěj (5. 5. 1809 v Žitětíně, okres Jičín — 19. 6. 1892 v Praze). Gymnasium vystudoval v Jičíně, filosofii a práva v Praze. Úředník při různých magistrátech (Mírovice, Dobruška, Nymburk), pak při soudu v Rakovníku a Písku. Od r. 1863 vysoký úředník při obchodním a od r. 1867 při zemském soudu v Praze. V r. 1848 a později několikrát poslancem v zemském sněmu a v říšské radě, stoupenec politických názorů Fr. Palackého a F. L. Riegra. Měl účast na založení Právnícké jednoty.

Prispíval do Čechoslava, Časopisu Českého muzea, Květů, Poutníka od Otavy aj., později do časopisů právnických, českých i německých. — Knižně vyšly *Vojanské písně* (1854); *Básně* (soubor veršů v Kobrově Národní bibliotéce, 1873, s životopisem asi od Fr. Zákrejse).

Literatura: Česká včela 1878.

HAVLÍČEK Karel viz str. 514—541.

HEIMBACHER Filip (7. 10. 1765 v Praze — 23. 12. 1796 tamže). Syn úředníka (kancelisty), vystudoval akademické gymnasium v Praze, od r. 1786 policejní komisař na Novém Městě v Praze.

Napsal nebo přeložil 14 her, jež tvořily část repertoáru českého divadla. Knižně vyšlo z překladů her: *Jan Dolínský* (1793; provoz. 2. 9. 1792; z E. Schikanedra). Ostatní hry

známe jen z názvů: *Hrabě Waltron aneb Subordinace* (provoz. 3. 6. 1792; z H. F. Möllera); *Josef a bratři aneb Sedm hubených let v Egyptě* (provoz. 5. 8. 1792); *Čarodějné zrcadlo aneb Ohnivý medvěd Rybrcoula v Krkonošských horách* (provoz. 21. 10. 1792; do Čech lokalizovaný překlad z E. Schikanedra); *Maškaráda v serailu aneb Velký lov na ryby* (provoz. 1. 1. 1793; snad původní hra).

HEK František Vladislav (11. 4. 1769 v Dobrušce — 4. 9. 1847 v Letohradu). Syn kupce, vystudoval v Praze gymnasium a filosofii (1788). Kupec v Dobrušce, kterou r. 1823 opustil pro spory s církevními úřady a kde přišel neštěstím o majetek, a pobýval v různých městech s různým zaměstnáním (Janské Lázně, Letohrad, Litomyšl). V l. 1840—1841 a 1844—1846 žil v Ochranově, kde pořizoval z bratrského archivu německý výtah a vyučoval češtině.

Přispíval do Krameriusových Vlastenských novin, Puchmajerových almanachů, Vídenských novin, Prvotin, Palkovičova Týdeníku, Nového kalendáře tolerancí, Rozmanitostí, Knihy zlaté R. Kramera, Dobrozvěsta, Čechoslava, Večerního vyrazení, Květů českých, Jindy a nyní. — Knižně vyšly verše *Řídí-li se svět novým rokem?* (1816); — próza *Veliký pátek* (1820).

Sebrané spisy Fr. VI. Heka vydal J. Jakubec v Novočeské knihovně (3 sv., 1917—1924). V třetím svazku je vlastní životopis Hekův, doplněný Jakubcem do konce Hekova života, a literárněhistorický a jazykový rozbor jeho tvorby. Tam i ostatní literatura o Hekovi. Dopisy „F. V. Hek píše synovi“ vydal J. Dostál (1940). J. Johanides, Příspěvek k životopisu F. V. Heka, sborník Hradecký kraj, 1959. Je hlavní postavou Jiráskova románu F. L. Věk.

HELCELET Jan (2. 1. 1812 v Dolních Kounicích — 19. 2. 1876 v Brně). Gymnasium a filosofii studoval v Brně, medicínu ve Vídni a v Padově (do r. 1839). Nemocniční lékař v Brně, od r. 1841 profesor přírodopisu na universitě v Olomouci, od r. 1850 profesor na technice v Brně. Účastnil se politického života v r. 1848 i později jako redaktor a poslanec.

Redigoval *Selské noviny* (1848); *Prostonárodní holomoucké noviny* (1848—1849 s I. J. Hanušem); kalendář *Koleda* (1851—1858).

Korespondenci a zápisky vydal J. Kabelík (1910). Dopisy otce synovi Fr. Hrubý (1932).

Literatura: J. Lelek, K románu B. Němcová a J. Helcelet (1921). O vztahu k Němcové L. Svoboda ve sbor. Přátelský kruh B. Němcové (1946).

HNĚVKOVSKÝ Šebestián (19. 3. 1770 v Žebráce — 7. 6. 1847 v Praze). Syn chalupníka a havíře, studoval gymnasium v Berouně a v Praze, kde vystudoval i filosofii a práva (1795). Úředník městské správy (radní) v Plánici u Klatov, pak v Žebráce (1805—1826) a konečně starosta (purkmistr) v Poličce. Od r. 1836 žil v Praze.

Přispíval do Puchmajerových almanachů, České včely, Květů, Věnce, Časopisu Českého muzea. — Knižně vyšlo z poezie: *Básně drobné* (1820); *Děvín. Báseň směšnohrdinská v dvanácti zpěvích* (1805; druhé vydání, 1829, s označením *Báseň romantickohrdinská v osmnácti zpěvích*); epos *Václav* (1837); *Nové básně drobné* (1841); *Doktor Faust* (1844); — z dramát: *Jaromír* (1835); *Námluvy v Koloději* (1839); — z prací odborných: *Zlomky o českém básnictví, zvláště pak o prozodii* (1820).

Děvín vydal Ferd. Střejček ve Světové knihovně č. 465. Autobiografii Hněvkovského otiskla R. Jelínková-Doubková v ČČM 1905, 1906. Ukázky z korespondence uveřejnil J. Šťastný ve Výroční zprávě gymnasia v Praze II (1908).

Literatura: J. K. Tyl, Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha v Květech 1847. K. Sabina, Vzpomínka literární (Vybrané spisy sv. 2., 1912). Častým předmětem studia byly Hněvkovského balady: A. Procházka o Vnislavu a Běle v LF 1921 a v ČMF 1929; B. Václavek a R. Smetana, České světské písně zlidovělé (1955). O Děvínu J. Vlček, První novočeská škola básnic-
ká (1896). A. Procházka v LF 1908 a 1910. O Faustovi K. Svoboda v ND 1918.

HOLLMANN Josef (1. 4. 1802 v Jičíně — 12. 8. 1850 tamže). Gymnasium studoval v Jičíně, filosofii a práva v Praze. Pro účast při studentských nepokojích byl odveden k vojsku, vyplacen otcem, dokončil práva ve Vídni. Úředník (kancelista) krajského úřadu v Jičíně. Byl pod stálým policejním dohledem.

Prispíval do Čechoslava. — Knižně vyšly překlady veršem: *Ossianovy básně* (1827); *Píseň posledního skotského barda. Báseň... od W. Scotta* (1836); v próze: z van der Velda *Guido*; *Čarovnice Hiorba* (1828); — divadelní hry: *Sázka*; *Zkrocení podagry* (1845, obě jako 1. sv. Původních dramatických her).

HROMÁDKO Jan Nep. Norbert (28. 5. 1783 v Hrochově Týnci — 30. 4. 1850 ve Vídni). Zprvu soukromý učitel češtiny, od r. 1808 na reální akademii ve Vídni a od r. 1811 (do r. 1849) profesor české řeči a literatury na vídeňské universitě.

Vydával: *C. k. Vídeňské noviny* (1813—1818) s přílohou *Prvotiny pěkných umění neb Literární přílohy...* (1813—1816), *Prvotiny pěkných umění aneb Vídeňské učené noviny* (1817).

Literatura: J. Jakubec, Slovesné práce ve Vídeňských novinách 1813..., LF 1916. J. Heyer, První české noviny ve Vídni a jejich vydavatel, Dunaj 1934. V. Jirátko, Deutsche Vorlagen zu einzelnen Beiträgen der Prvotiny, Germanoslavica 1931—1932 M. Hýsek v LF 1936.

HŘÍB Václav František (24. 2. 1760 v Hlinsku — 21. 2. 1827 v Brně). Přednosta městské správy v Hlinsku, pak úředník na panství hr. Kinského, oficiál zemské účtárny v Brně. Prispíval do Pražských novin, Prvotin, Čechoslava.

Literatura: K. V. Adámek v ČMM 1899.

HUKAL Josef (16. 3. 1794 v Bystřici u Bydžova — 2. 6. 1867 v Táboře). Filosofii a práva vystudoval v Praze. V l. 1827—1841 byl úředníkem při magistrátu v Klatovech, kde vyučoval češtině. Později byl úředníkem v Litoměřicích (do r. 1850) a konečně v Táboře (od r. 1855).

z HVĚZDY Jan viz MAREK Jan Jindřich.

HÝBL Jan (3. 9. 1786 v České Třebové — 14. 5. 1834 v Praze). Jeho rodiče měli krupařství. V Litomyšli vystudoval gymnasium, v Praze filosofii, stal se korektorem v několika tiskárnách (především v tiskárně B. Haase), vypomáhal v redakcích různých časopisů. Nějaký čas redigoval Schönfeldovi jeho Poštovské noviny.

Vydával a redigoval časopisy většinou z německých upravené: *Český lidomil* (1810); *Rozmanitost. Sběrka všeho užitečného a obveselujícího k zšlechtění srdce, vybroušení rozumu a obveselení mysli* (1816—1822 nepravidelně); *Nový toleranční posel pro katolíky a evangelíky aneb Národní kalendář* (1817—1819); *Hyllos, národní časopis poučujícího a obveselujícího obsahu...* (1820—1821); *Jindy a nyní nebo Sběrka obrazů pamětihodných osob, věcí a přiběhův z minulosti i přítomnosti s připojeným popsáním a jiným rozmanitým vypravováním* (1828—1831). — Knižně vyšlo z prací odborných: *Historie českého divadla od počátku až do nynějších časů* (1816; původně jako předmluva k Abelínovi); — z prózy: *Nešťastná Zuzanka aneb Strašlivé následky malé nepatrné poklisky* (1819); *Poučné a kratochvilné historie o strašidlech* (1820); — z překladů: z F. A. Pabsta *Kronika nejnovější a věrná poselkyně starožitného a nového národu českého* (1.—3. díl 1809—1812, 4. díl 1827); z K. Schmidta *Hodný Fridolín a bezbožný Děťich* (1834) aj.; z J. Zschokkeho *Abelino, veliký zbojník* (1816, s předmluvou *Historie českého divadla...*; provoz. 19. 2. 1815); z J. Kuna *Chytroušek* (1819; provoz. 10. 10. 1824); z Kotzebua *Husité u Naumburku léta 1452* (1819; provoz. 29. 3. 1829) a *Srnc* (1833; provoz. 17. 2. 1833). — Upravil a vydal: *Paleček obsahu poučného, opravdového i žertovného k užitečnému a obveselujícímu čtení* (1834).

Humoresku *Justýněm mistrovský kus* vydal ve Světové knihovně č. 1286 a *Palečka* tamže č. 1361 Ferd. Strejček (s úvody). Historii českého divadla vydal r. 1921 Viktor Nejedlý.

Literatura: Životopis A. Rybička v Předních křesitelích (2. díl, 1884). O Rozmanitostech Ferd. Strejček v Topičově sborníku 1916/1917. M. Heřman, Příspěvek ke studiu Hýblových časopisů, Č. lit. 1955.

CHLÁDEK Jiljí (25. 8. 1743 v Praze — 29. 1. 1806 tamže). Strahovský premonstrát (od r. 1759), doktor teologie a profesor bohosloví na pražské universitě (od r. 1778). Cenzor náboženských knih.

Knižně vyšlo: *Počátkové opatrnosti pastýřské neb krátká naučení, jak by se pastýřové duchovní v povolání svém chovati měli* (3 díly, 1780—1781); *Naučení kratičké, kterak by se mělo dobře mluvíti česky a psáti* (1795).

CHMELA Josef (18. 2. 1793 v Třebíči — 28. 2. 1847 v Praze). Jako vyučený tkadlec vystudoval gymnasium a filosofii v Praze (1815). Profesor latiny a řečtiny na gymnasiu v Jičíně (r. 1819), v Hradci Králové (od r. 1820) a od r. 1842 na akademickém gymnasiu v Praze.

Přispíval do Rozmanitostí, Pražských novin, Kroku, Časopisu Českého muzea (zde překlad Fedrových bajek), Květů. — Redigoval a vydal: *Almanach aneb Novoročenka* (1823 a 1824; první spolu s V. K. Klicperou). *Denice aneb Novoročenka na rok 1825* (společně s F. L. Čelakovským). — Knižně vyšly verše *Bajky pro děti* (2 díly, 1818, 1821); překlady divadelních her: z Kotzebua *Johana z Montfokonnů* (1820); *Zmatek nad zmatek* (1820); z Gebnera *Knížata mezi pastýři* (1821); *Zavržený syn* (1821); prózy van der Velda *Garvod žlatohvězd* (1827, pod jménem Jos. Třebický).

Literatura: Životopis Chmelův napsal A. Truhlář v ČČM 1882 a Fr. J. Rypáček v ČMM 1893.

CHMELENSKÝ Josef Krasoslav (7. 8. 1800 v Bavorově — 2. 1. 1839 v Praze). Syn učitele, studoval gymnasium v Č. Budějovicích společně s Čelakovským a s Kamarýtem. V Praze studoval filosofii a práva (do r. 1825). Soudní úředník v Praze, Olomouci aj.

Přispíval do Časopisu Českého muzea (např. Slovo o kritice, 1837), Čechoslava, Vlastimila (zde např. Růže plané z Moravy a Slezska, 1840), do České včely (hlavně divadelní recenze), Poutníka slovanského, Květů, Časopisu pro katolické duchovenstvo, Denice (např. Polní kvítí z Moravy a Slezska, 1840). — Vydával almanach *Kytka*. Dar umění a zpěvu na rok... (1836—1838) a redigoval *Věvec ze zpěvů vlastenských uvitý a obětovaný dívkám vlastenským* (1835 a 1836; 1837—1839 jej redigoval Fr. J. Škroup). — Knižně vyšly: *Básně* (1823); — zpěvohry *Dráteník* (1826; provoz. 2. 2. 1826, s hudbou od Fr. Škroupa); *Oldřich a Božena* (1828; provoz. 14. 12. 1828 s hudbou od Fr. Škroupa); *Libušin snátek* (1832); — z překladů: *Kouzelná flétna* (1825).

Vybrané spisy Chmelenského vyšly v Kobrově Národní bibliotéce (1870). Faksimilované vydání *Dráteníka* vydala Hudební matice Umělecké besedy (1926). Dopisy s Čelakovským jsou v Korespondenci a zápiscích F. L. Čelakovského (1907—1933), s jinými, zvl. s Vinařickým, v ČMM 1910 a ČČM 1915.

Literatura: Fr. Bačkovský v Akademických listech 1880. O kritikovi divadelním a literárním M. Hýsek v článku Jungmannova škola kritická, LF 1919. O kritikovi hudebním O. Hostinský ve studii Fr. Škroup, Osvěta 1885, a J. Kamper, Hudební revue 1909. O pobytu na Moravě Fr. J. Rypáček, Hlídka 1899. O některých stránkách jeho verše J. Nováková v knize Indické rozměry v českém básnictví (1953).

CHOCHOLOUŠEK Prokop (18. 2. 1819 v Sedlci u Sedlčan — 5. 7. 1864 v Nadějkově). Syn ševce, studoval gymnasium v Praze, r. 1837 odešel do Itálie, v Padově začal studovat chirurgii, r. 1839 se vrátil přes Dalmácii a Bosnu do Prahy. Studia nedokončil a věnoval se

literatuře. Žil střídavě v Sedlci a v Praze, kde od r. 1846 zůstal trvale. V r. 1848 se účastnil politického života na straně radikálních demokratů jako redaktor pokrokových listů a vydavatel letáků. Po kratší vyšetřovací vazbě byl propuštěn, ale zůstal u policie v podezření. V r. 1851 jako redaktor Pražského večerního listu byl opět zatčen. Po propuštění žil v Sedlci, r. 1855 odjel k svému bratru do Polska na statek Horní Bystřice (u Tarnova), ale byl zde internován. R. 1859 mu bylo dovoleno vrátit se do Čech, žil v Sedlci pod policejním dohledem až do r. 1861. Tehdy se vrátil do Prahy k redakční práci.

Prispíval do Vlastimila (po prvé 1841), Květů, Poutníka (Zapova), Vesny (vídeňské), Lumíra, Rodinné kroniky, Slovanských besed a do novin, které redigoval. — Redigoval: *Kocourkov čili Pamětihodnosti převelikého města Kocourkova a obyvatelů jeho* (1846—1848); *Pražský večerní list* (1849—1851). Byl v redakci Konstitutionelle Allgemeine Zeitung (1848), Času (Krásově, 1861), Hlasu (od r. 1862) a kalendáře Lípa česko-moravská (1862—1864). — Knižně vyšly prózy: *Templáři v Čechách* (1843); *Jirina* (1846); *Palceřík* (1847); *Pan Šimon z Vrchotic* (1847); *Křižáci* (1849); *Privítan, kmet staropražský* (1855); *Jih* (3 sv., 1862 a 1863; zde dříve vyšlé povídky Černohorci, Hajduci, Harambaša, Zahynutí Suly, Pole Kosovo, Harač, Žena černohorská aj.).

Sebrané spisy Chocholouškovy (pokoušel se o ně marně autor v r. 1847 a 1852) vyšly u Kobra v 8 svazcích (1866—1868) a v 15 svazcích u Bursíka a Kohouta (1900—1901). Humoresky a satiry vydal Ferd. Strejček ve Světové knihovně č. 1529. Jednotlivé povídky vycházely samostatně i později, nejčastěji Templáři v Čechách a Jih. Jih byl přeložen do srbštiny, slovinštiny a ruštiny, některé povídky do polštiny a lužičtiny.

Literatura: O Chocholouškovi psal několikrát jeho přítel J. Neruda (v Hlase 8. a 13. 7. 1864, v Národních l. 1876 č. 324, v Humoristických listech 23. 8. 1879). O životě B. Čermák v Květech 1892. K. Dobeš v edici Kdo je (1949). J. Vlček, P. Chocholoušek. Březnový obrát r. 1848 a literatura česká, Den 1908 (dnes v knize Kapitoly z dějin české literatury, 1952). O výslechu P. Chocholouška na Hradě pražském r. 1848 J. Volf v Topičově sborníku 1922. O jeho Jihu J. Máchal v Rozpravách filol. 1898 a M. Řepková v Č. lit. 1954.

JABLONSKÝ Boleslav (vl. jm. Karel Eugen Tupý; 14. 1. 1813 v Kardašově Řečici — 27. 2. 1881 v Krakově). Syn mlynáře, vystudoval gymnasium v Jindřichově Hradci, filosofii v Praze (1834), vstoupil do řádu premonstrátského, z něhož však vystoupil (1835), studoval práva a věnoval se literatuře a ochotnickému divadlu. Do této doby spadá jeho láska k dceři nakladatele J. H. Pospíšila Marii. Na naléhání rodičů vstoupil znovu do kláštera (1838) a vystudoval bohosloví (1841). Kaplan v Radonicích u Loun (1843—1847). Od r. 1847 farář v klášteře Zvěřinci v Krakově, kde dosáhl mnoha církevních hodností.

Prispíval do Jindy a nyní a časopisů, které redigoval. — Redigoval *Květy* (1837—1839) a almanach *Vesna* (1837—1839). — Knižně vyšly *Básně* (s oddíly Tři zlaté vlasy, Lásky boj, Písňe milosti, Moudrost otcovská [v 2. vyd. jako Salomon], Básně drobné; 1841, 2. vyd. 1846 a častěji).

Vybrané básně vyšly ve Světové knihovně č. 1061.

Literatura: Ed. Jelínek, B. Jablonský. Črta životopisná (1881). Al. Mattuška, Život B. Jablonského (1886). Antal Stašek, B. Jablonský a Sabina, Zlatá Praha 1902 (dnes v knize Vzpomínky, 1929). J. Pešek o vztahu Jablonského k Marii Pospíšilové v ČR 1910 a v ND 1912. M. Hýsek, Poznámky k básním B. Jablonského, ČČM 1919.

JAVŮREK Josef (1741 v Benešově u Prahy—1819 tamže). Benediktýn z kláštera Sázavského, ředitel tamějšího kůru. Po zrušení kláštera žil v Benešově. Hudební skladatel. — Knižně vyšel překlad z Fr. Fenelona *Příběhové Telemacha, syna Ulyssova* (2 díly, 1796, 1797).

JENÍK z Bratřic Jan (6. 1. 1756 v Radvánově u Ml. Vozice — 26. 8. 1845 v Praze). Vystudoval jezuitské gymnasium a filosofii v Praze, začal studovat práva, ale vstoupil r. 1774 do vojska, s nímž v bojích proti Turkům a Francouzům prošel jihovýchodní a západní Evropu. Jako setník opustil r. 1799 vojenskou službu a žil v Praze. Sbíral a zaznamenával historický a folkloristický (hlavně písňový) materiál. — Výbor z jeho vojenského deníku a Bohemik nazvaný *Z mých pamětí* uspořádal a poznámkami opatřil J. Polišenský (1947).

Literatura: O zápisích Jana Jeníka z Bratřic v knihovně Národního muzea Č. Zíbrt v ČČM 1897, 1907 a 1909; rozsáhlou tuto pozůstalost popsal M. Novotný v *Kuriosní revui* 1925. O J. Jeníkovi psal P. Sobotka v ČČM 1880, několikrát Ferd. Strejček (*Náš kraj* 1934, *Český jih* 1936 aj.), Č. Zíbrt (ČČM, *Věstník KČSN* 1895, ČL 1903). J. Polišenský v SV 1950. K. Dvořák v úvodu ke katalogu výstavy v Náprstkově muzeu (1956). Zde je také uvedena podrobná bibliografie edic, studií i beletristického zpracování, z nichž nejznámější je zpracování Al. Jirásky (v F. L. Věku, v *Písničkách* a v *Rozmanité próze* 2) a E. Bassa (v *Čtení o roce osmačtyřicátém*, 1940). J. Markl v ČL 1960.

JIREČEK Hermenegild (13. 4. 1827 ve Vysokém Mýtě — 29. 12. 1909 tamže). Bratr Josefa Jirečka, gymnasium vystudoval v Litomyšli, filosofii a práva v Praze (1850). Od r. 1854 úředník ministerstva kultu a vyučování, kde dosáhl vysokých hodností.

Přispíval v mládí beletristickými příspěvky do Květů (po prvé 1846), České včely, Poutníka, Národních novin, Perel českých, později do Časopisu Českého muzea, Památek archeologických, Časopisu Matice moravské a odborných časopisů hlavně příspěvky z právních dějin. — Byl v redakci Vídeňského deníku (1850—1852) a redigoval jeho přílohu *Vesna* (1852); spolupracoval s redakcí Slovenských novin (1853—1861) a jejich přílohy *Světovzor* (1858 až 1861). — Knižně vyšlo z prózy: *Novely* (1853); — drama *Tajemné psaní* (1852, provoz. 18. 4. 1852 ve Vídni); *Spisy zábavné a rozpravné* (souborné vydání v Kobrově Národní bibliotéce, 2 sv., 1876, 1878); — z prací odborných: *Slovanské právo v Čechách a na Moravě* (3 sv., 1863 až 1872). Edice právních památek českých *Codex juris bohemicus* (15 sv., 1867—1890).

Literatura: Fr. V. Vykoukal v *Osvětě* 1910. K. Kadlec v Almanachu ČA 1911 (nekrolog).

JIREČEK Josef (9. 10. 1825 ve Vysokém Mýtě — 25. 11. 1888 v Praze). Bratr Hermenegilda Jirečka, vystudoval gymnasium v Litomyšli, filosofii a práva v Praze (1849). Od r. 1850 úředník v ministerstvu kultu a vyučování ve Vídni, kde dosáhl vysokých hodností.

Přispíval v mládí beletristickými, později odbornými (literárněhistorickými a filologickými) příspěvky do almanachu *Horník* (po prvé 1845), *Pražských novin*, *Časopisu Českého muzea*, *Perel českých*, *Světovzoru*, *Osvěty*, *Časopisu katolického duchovenstva*, *Kroku*, *Památek archeologických* i do časopisů německých. — Redigoval *Pražské noviny* (1848); spolupracoval s redakcí *Pokroku* (1848) a *Vídeňského deníku* (1850—1851). — Knižně vyšlo z prací odborných (kromě čítanek pro střední školy): *Národopisný přehled království českého r. 1850* (1850, s podrobnou mapou); *Antologie z literatury české* (3 díly: 1858—1861); *Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku* (2 díly 1875, 1876). Edice: Jana Blahoslava *Gramatika česká* (1857); *Paměti Viléma hraběte Slavaty* (2 sv., 1866, 1868); *Časoměrné překlady žalmův Komenského*, *Blahoslava a Benedikta Nudožerského* (1861); *Rýmovaná kronika česká tak řečeného Dalimila* (1877); *Podkoní a žák* (1878); *Staročeské divadelní hry* (1878); *M. Brixího z Licka Práva městská* (1880).

Literatura: J. A. Helfert, *Joseph Jireček, biographisch-historische Skizze* (1889).

JODL Jan (28. 5. 1791 v Kralupech nad Vltavou — 21. 1. 1869 tamže). V Praze studoval gymnasium, filosofii, práva a klasickou filologii. Profesor na různých gymnasiích v Čechách (Písek, Jičín, Litoměřice), ředitel gymnasia ve Vojenské Hranici ve Slovinsku (1818—1826),

pak profesor gymnasia v Brně (1827—1849) pronásledovaný za vlastenecké smýšlení a konečně v Praze (do r. 1851).

Prispíval do Lumíra. — Knižně vyšly *Děje, národ- a mluvopisný obzor českoslovanský, částečně i všeslovanský* (1866).

Literatura: Fr. Schuster, J. Křest. Jodl Kralupský, zapomenutý žák J. Dobrovského, ČČM 1935.

JUNGSMANN Antonín (19. 5. 1775 v Hudlicích — 10. 4. 1854 v Praze). Bratr Josefa Jungsmanna. V Praze vystudoval gymnasium, filosofii a medicínu (1805). Lékař v Napajedlích a v Praze. Od r. 1811 profesor porodnictví.

Prispíval do Kroka, Časopisu Českého muzea, Jindy a nyní. — Knižně vyšlo z prací odborných: *Úvod k babení* (1804); *Umění babické* (1814).

Literatura: M. Navrátil, Almanach českých lékařů 1913.

JUNGSMANN Josef viz str. 232—254.

JUNGSMANN Josef Josefovič (13. 8. 1801 v Litoměřicích — 24. 12. 1833 v Praze). Syn Josefa Jungsmanna, studoval gymnasium v Litoměřicích, filosofii a práva v Praze, úředník při zemském soudu v Praze.

Prispíval do Časopisu Českého muzea. Seskupil kolem sebe skupinu překladatelů, jejichž prací byla Sběrka povídek zábavných C. F. van der Velda (1827—1832). Knižně vyšlo z překladů: *Únos ze serailu* (1830; autorství není zaručeno).

Literatura: Korespondenci J. J. Jungsmanna vydala O. Votočková-Lauermannová (1956, s úvodem J. Dolanského). J. Levý, Neznámá literární činnost Josefoviče Jungsmanna, Č. lit. 1957.

KALINA Josef Jaroslav (9. 11. 1816 v Novém Boru u České Lípy — 22. 6. 1847 v Praze). Syn cestmistra, studoval gymnasium v Praze, filosofii v Plzni, práva, která nedokončil, v Praze (od r. 1837). Studoval klasické i moderní jazyky, zvl. polštinu, ale i přírodní vědy a filosofii. Živil se soukromým vyučováním. V Budči přednášel o jazyce a filosofii. Na jeho život i tvorbu působila láska k Vilemíně Wolfové, za kterou odešel r. 1845 do Bělehradu, snad také hledat zaměstnání. Vrátil se přes Pešť, kde delší dobu pobyl u J. Kollára, a Vídeň do Prahy (1846).

Prispíval do Květů, České včely, Vlastimila, Ost und West. — Překládal z angličtiny (Byrona), němčiny (Kleista, Höltého), polštiny (Mickiewicze). — Tiskem vyšel *Kšaft* (1842); *Zpěv o povodni roku 1845* (1845).

Básnické spisy z pozůstalosti vydal Fr. Doucha a Jan Vlček (1852) s životopisným úvodem Pomněnky z krátké života pouti J. J. Kaliny. Po druhé vyšly v Národní bibliotéce 1874 péčí Fr. Zákrejse, po třetí péčí Fr. Frýdeckého ve Světové knihovně č. 1250.

Literatura: J. K. Martínek, Zapomenutý básník, Klatovské listy 1916. J. Pešek, Drobné poznámky k životopisu J. J. Kaliny v Topičově sborníku 1916—1917. Fr. Frýdecký v ČMF 1916 a ve Zvonu 1916. J. V. Frič, Naši předchůdci, Ruch 1884. O Kalinových příspěvcích v Krolmusových Staročeských pověstech J. Horák, Příspěvky k dějinám literatury české, LF 1915. Beletřisticky o něm psal E. Bass v knize Čtení o roce osmačtyřicátém (1940) a Fr. Hampl v knížce Červánky (1942). K básni Kšaft srov. i B. Václavek—R. Smetana, České světské písně zlidovělé (1955).

KAMARÝT Josef Vlastimil (21. 1. 1797 ve Velešíně na Kaplicku — 19. 3. 1833 v Kloko-
tech u Tábora). Syn pekaře a rolníka, studoval gymnasium v Č. Budějovicích (spolu s Čela-

kovským a Chmelenským), filosofii začal studovat v Praze (1817), dokončil v Budějovicích (1820), kde vystudoval i bohosloví (1824). Od r. 1825 kaplan v Klokotech u Tábora.

Přispíval do Rozmanitostí, Čechoslava, Denice, Poutníka slovanského, Časopisu Českého muzea, České včely, Časopisu pro katolické duchovenstvo. — Knižně vyšly: *Smtšené básně* (1822); *České národní duchovní písně* (2 díly, 1831, 1832); *Písně v národním českém duchu* (1833); *Pomněnky aneb Rýmované propovědi nábožnosti, mravnosti a moudrosti* (1834).

Sebrané světské a duchovní básně J. V. Kamarýta vydal jeho bratr František r. 1867.

Literatura: A. Rybička v Předních křistelích (2. díl, 1884). O duchovních písních P. Váša v ČL 1897.

KAPPER Siegfried (21. 3. 1821 v Praze — 7. 6. 1879 v Pise v Itálii). Pocházel z německé židovské rodiny, otec byl podomním obchodníkem. Vystudoval gymnasium a filosofii v Praze, medicínu ve Vídni (1846). Ve Vídni se stýkal s Vukem Karadžičem, studoval jihoslovanskou poezii a českou literaturu, začal překládat z češtiny. Žil zpočátku střídavě ve Vídni a v Praze a mnoho cestoval (především po Balkáně). Lékař ve Vídni (1853), v Dobříši (1854—1860), v Mladé Boleslavi, od r. 1867 v Praze.

Psal německy, překládal do němčiny (Máchu, Čelakovského, Jablonského, české, slovenské a srbské lidové písně). — Přispíval do časopisu Lumír, Květy, Světozor, Osvěta a do časopisů a almanachů německých, hlavně do Ost und West (po prvé 1839 překlady českých a slovenských písní), Sonntagsblätter (zde studie K. H. Mácha und die neuböhmische Literatur), almanachu Libussa (zde překlad Máje r. 1844) aj. — Knižně vyšlo z poezie: *České listy* (1846); *Gusle, ohlasy černohorské* (1875); — z prózy *Pohádky přímořské* (1873); — z překladů *Zpěvy lidu srbského* (2 sv., 1872, 1874).

Literatura: O. Donath, S. Kappers Leben und Wirken, AFSPH 1908. Týž v Kalendáři česko-židovském 1926—1927 a v Ročence společnosti pro dějiny Židů 1934 (též samostatně). J. Krejčí, Příspěvky k poznání básnické činnosti S. Kappera (1911). Týž o knězi Lazarovi ve Sborníku filol. 1913. J. Kamper, S. Kapper, Kalendář česko-židovský 1924—1925.

KAVKA Jan Hynek (27. 4. 1762 ve Vráži u Písku — 2. 11. 1839 v Nových Hradech). Farář v Borotíně a v Jistebnici (1821—1830). — Přispěl do Thámových Básní v řeči vázané.

KINSKÝ František Josef (1739 v Praze — 1805 ve Vídni). Hrabě, studoval práva, přírodní vědy a matematiku, vstoupil dobrovolně do vojska, kde dosáhl vysokých hodností. Věnoval se vojenskému školství a otázkám výchovy především mladých šlechticů. Ředitel vojenské akademie ve Vídeňském Novém Městě. Měl účast při založení Učené společnosti.

Knižně vyšly: *Erinnerung über einen wichtigen Gegenstand von einem Böhmen* (Připomenutí jednoho Čecha k důležitému předmětu, 1773; *Allgemeine Prinzipien zur öffentlichen, besonders Militär-erziehung* (Obecné zásady veřejné, zvláště vojenské výchovy, 1787).

Literatura: Nekrolog Kinského je v Abhandlungen 1805. T. Burian v článku Český jazyk ve vojenské akademii v Novém Městě za Vídni, ČČM 1844. Ferd. Čenský v článku K dějinám řeči a literatury české v 18. stol., Osvěta 1876. J. Dvorský, Český apologeta, generál Fr. J. Kinský, pedagog filantropismu (1931).

KLÁČEL František Matouš (7. 4. 1808 v České Třebové — 17. 3. 1882 v Belle Plaine v Severní Americe). Syn obuvníka, vystudoval v Litomyšli gymnasium a filosofii, bohosloví v Brně (1833). Člen řádu augustiniánů (od r. 1827), knihovník kláštera na Starém Brně, od r. 1835 profesor filosofie v Brně. R. 1844 zproštěn profesury pro svobodomyšlné názory, stal se knihovníkem u barona Ant. Veitha v Liběchově u Mělníka, ale donucen vrátit se do kláštera. V r. 1848 se účastnil politického života jako redaktor, byl členem Národního výboru, účastnil

se Slovanského sjezdu. Donucen znovu jít do kláštera, působil jako vychovatel v měšťanských rodinách. Předseda Moravské národní jednoty. Založil tzv. Českomoravské bratrstvo, jehož členy byli Helcelet, I. J. Hanuš, L. Hansmann, V. Vrbíková, B. Němcová. R. 1869 opustil klášter a odjel do Ameriky. Žil s různým zaměstnáním, nejčastěji jako redaktor, v Racine, Chicagu, Cooperstown, Kossuthtown, Kewaunee, nakonec v Belle Plaine jako vychovatel.

Přispíval do Časopisu Českého muzea (zde např. Kosmopolitismus a vlastenectví s obzvláštním ohledem na Moravu) a do novin, které redigoval. Psal a vydával i pod jménem J. P. Jordan, Fr. Třebovský. — Redigoval: *Týdeník* (Ohraňlův, 1848); *Moravské noviny* (1848 až 1852); v Americe *Slovan americký*. *Týdeník pro politiku, vědu, umění, zábavu a vzájemnost všech Slovanů amerických* (1869—1875); *Hlas Jednoty svobodomyšlných* (v Chicagu 1872—1880); *Svojan* (v Chicagu 1873); *Hospodář, časopis pro rolnictví, zahradnictví a hospodářství vůbec* (v Milwaukee 1879—1881). — Knižně vyšlo z poezie: *Lyrické básně* (1836); *Básně* (1837); *Ferina Lišák z Kuliferdy a na Klukově* (v Lipsku 1845 pod jménem J. P. Jordan); *Jahůdky ze slovanských lesů* (v Lipsku 1845 pod jménem J. P. Jordan); — z prózy: *Bájky Bidpajovy* (2 sv., 1846, 1850, 1. sv. pod jménem Fr. Třebovský); — z odborných prací: *Erläuterungen der wichtigsten philosophischen Ausdrücke* (Vysvětlení nejdůležitějších filosofických výrazů, 1836); *Mostek aneb Sestavení skromných myšlenek o tom, na čem každému záležitosti má* (1842); *Počátky vědecké mluvnictví českého* (1843); *Dobrověda* (1847); *Listy přítele k přítelkyni o původu socialismu a komunismu* (1849); *Slovník pro čtenáře novin, v němž se vysvětlují slova cizího původu* (1849); *Věčný kalendář čili Kniha svojanovská...* (Milwaukee 1877).

Ferinu Lišáka vydal J. Kabelík ve Světové knihovně č. 493; *Listy přítele k přítelkyni o původu socialismu a komunismu* M. Komárek (1948).

Literatura: O pozůstalosti J. Kabelík, ČMM 1907. Ten napsal o něm i drobnou monografii Fr. M. Klácel (1908) a článek o Klácelově bratrstvu v Besedách Času 1909. O pobytu v Americe J. Habenicht *Dějiny Čechů amerických* (St. Louis 1905). J. Vlček, *Památky Klácelově*, Den 1908 (dnes Kapitoly z dějin české literatury, 1952). O Klácelovi básníku St. Souček, K dějinám naší politické poezie, ve sbor. *Z dějin české literatury* (1920). Týž psal o Klácelově filosofii řeči české v LF 1905. J. Krejčí, *Goethes Reinecke Fuchs in čechischer Bearbeitung* v *Prager deutsche Studien*, 1908. R. Dvořák, Fr. M. Klácel a založení Moravských novin r. 1848 v ČMM 1908. O Klácelovi filosofu L. Svoboda ve sbor. *Přátelský kruh B. Němcové* (1946) a v předmluvě k edici *Listů přítele k přítelkyni* (1948). K. Krejčí, *Český slovník revolučního myšlení*, *Literární noviny* (ELK) 1948. Týž, M. Klácel a petraševci v LF 1948. O jeho naučném slovníku z r. 1868 M. Trapl ve *Sborníku VŠP v Olomouci*, *Historie*, 1955.

KLICPERA Václav Kliment (23. 11. 1792 v Chlumci nad Cidlinou — 15. 9. 1859 v Praze). Syn krejčího, vyučil se řeznictvím, vystudoval akademické gymnasium a filosofii v Praze. Začal studovat medicínu, ale nedokončil ji, složil příslušné zkoušky a stal se středoškolským profesorem v Hradci Králové (1819—1846) a na akademickém gymnasiu v Praze. Zde byl učitelem V. Hála, J. Nerudy, J. V. Friče, G. Pflagra, V. K. Jeřábka, V. A. Šmilovského aj. R. 1853 byl suspendován za to, že jeho žáci (V. Hálek) vydávali nepovolený psaný časopis. R. 1848 byl členem Národního výboru a tribunem studentské kohorty.

Knižně vyšlo: *Divadlo Klicperovo* (v Hradci Králové 1820—1822, 4 sv. s 10 hrami); *Almanach dramatických her* (v Hradci Králové a v Praze 1825—1830, 6 ročníků, 15 her a 2 povídky); *Dramatické spisy* (v Praze 1847—1850, 11 sv.). — Jednotlivé hry vycházely takto: *Bělouši* (Divadlo 1820; provoz. 2. 2. 1818 s názvem *Čtyři bělouši*); *Blaník* (Divadlo 1820; provoz. 25. 3. 1816); *Božena* (Divadlo 1820; provoz. 23. 3. 1818); *Bratři* (Jungmannova Slovesnost 1820); *Brněnské kolo* (Dram. sp. 1849); *Česká Meluzína* (Dram. sp. 1848); *Divočerný klobouk* (Divadlo 1820, Dram. sp. 1848; provoz. 1821); *Dvojčata* (samost. 1825, později přepracováno jako *Bratři v Archangelsku*; provoz. 30. 9. 1827); *Hadrián z Římsů* (Di-

vadlo 1822); *I dobré jitro* (Divadlo 1820, Dram. sp. 1848; provoz. 1823); *Jan za chrta dán* (Almanach 1829; provoz. 1. 3. 1829); *Každý něco pro vlast* (Almanach 1829; provoz. 1833); *Kytka* (Almanach aneb Novoročenka 1823; provoz. 1824); *Lhář a jeho rod* (Divadlo 1820; provoz. 1822); *Libušin soud* (v Dobroslavu 1821, samost. 1832); *Loketský zvon* (Almanach 1825; provoz. 11. 11. 1827); *Loupež* (Almanach 1829; provoz. 27. 9. 1835); *Opatovický poklad* (Almanach 1830); *Poslední prázdniny* (Dram. sp. 1850; provoz. 5. 12. 1847); *Ptáčník* (až 1862; provoz. 1. 1. 1835); *Rohovin Čtverrohý* (Almanach 1825; provoz. asi 1817); *Rod Svojanovský* (Divadlo 1821); *Rok po smrti* (Almanach 1826); *Soběslav, selský kníže* (Almanach 1826; provoz. 6. 1. 1839 v Tylově úpravě); *Svatislav* (Jungmannova Slovesnost 1820, přepracováno jako *Svatoslav, poslední svatoplukovec*, Dram. sp. 1849); *Tři hrabata najednou* (Almanach 1828; provoz. 20. 9. 1846); *Uhlířka* (Divadlo 1821); *Valdek* (Almanach 1825; provoz. 1. 1. 1828); *Veselohra na mostě* (Almanach 1828; provoz. 12. 10. 1828); *Žlý jelen* (Dram. sp. 1849; provoz. 17. 1. 1836 s názvem *Jelen*); *Ženský boj* (Almanach 1827); *Žižkův dub* (operní libreto, Almanach 1826); *Žižkův meč* (Divadlo 1821). — Knižně vyšlo z poezie: *Deklamovánky* (1841); — z prózy: *Točník* (1828 v Almanachu dram. her); *Vítek Vítkovič* (1830 v Almanachu dram. her); *První mlejn v Praze* (1847); *Příchod Karla IV. do Čech* (1855); *Karel IV. před Frankensteinem* (1856); *Král Jan Slepý* (1858).

Spisy V. K. Klicpery vycházely ve Spisech výtečných českých básníků novověkých u Kobra (9 sv., 1862—1864); soubor spisů uspořádal F. A. Šubert (u Kočího v Knihovně českých klasiků beletristů, 2 díly, 1906, 1907; obsahuje dramatická díla veseloherní [1. díl] a dramatické práce vážné [2. díl]). Výbor z díla (Divadlo, Deklamovánky, Povídky) uspořádal kolektiv bohemistů z filosofické fakulty Palackého university v Olomouci (1955).

Literatura: F. A. Šubert, Klicpera dramatik (1898). VI. Müller ve sbírce Kdo je (1949). V. Štěpánek v knize Počátky velkého národního dramatu v obrozenské literatuře (1959). VI. Justl, V. Kl. Klicpera (1960), kde je podrobná bibliografie všech prací Klicperových i o Klicperovi.

KLUČÁK František (11. 2. 1814 v Praze — 21. 7. 1886 v Krásném Dvoře). Syn profesora na litoměřickém gymnasiu, vystudoval v Praze gymnasium a práva (1836). Věnoval se žurnalistice. Vrchní redaktor (1844—1877) a vydavatel (do r. 1881) *Bohemie*, kterou v r. 1848 změnil z časopisu zábavného v list politický.

Přispíval do časopisů a kalendářů, které redigoval, povídkami a články historickými a topografickými. — Redigoval (kromě *Bohemie*) *Českou včelu* (1844); *Pražské noviny* (1844 až 1845); *Konstitutionelles Blatt aus Böhmen* (1848—1852).

KNEDLHANS Jan (pseudonym J. Slavibor Liblínský; 24. 3. 1822 v Liblíně u Kralovic — 10. 11. 1889 v Kralovicích). Vystudoval gymnasium a filosofii v Plzni, r. 1844 přišel do Prahy, účastnil se literárního a politického života na straně radikálních demokratů, v r. 1848 jako člen výboru Slovanské lípy. R. 1849 odveden k vojsku do Tyrolska, r. 1851 odsouzen vojenským soudem do žaláře. Propuštěn r. 1854, stal se úředníkem v administraci Tagesbote, později v Čase (od r. 1860) a Hlase. Od r. 1867 okresní tajemník v Kralovicích.

Založil a redigoval *Pražský večerní list* (1848—1849). — Knižně vyšla *Česká přísloví a pořekadla* (1848).

KNOBLOCH František (asi 1746 v Bosyni u Mělníka — 25. 5. 1804 v Kováni). V r. 1770 studoval bohosloví v Praze, kaplan ve Staré Boleslavi, farář v Kováni (od r. 1795). Oslavnou báseň na něho napsal J. B. Dlabáč (1782). Rukopisy jeho básní jsou uloženy v knihovně PNP.

KOLÁR Josef Jiří (9. 2. 1812 v Praze — 13. 1. 1896 tamže). Rodiče měli obchod se starými oděvy. Vystudoval gymnasium a filosofii v Praze (1832). Jako vychovatel v maďarské

šlechtické rodině procestoval západní Evropu a naučil se cizím jazykům. Stal se hercem v Ka-
jetánském a Stavovském divadle (po prvé vystoupil r. 1837), kde byl od r. 1842 stálým členem
souboru a hrál české i německé úlohy. R. 1848 se účastnil politického života a svatodušních
bouří. R. 1864 divadlo opustil. R. 1866 byl povolán zpět a jmenován vrchním režisérem čino-
hry v Prozatímním divadle, ale r. 1873 byl místa zbaven. Krátkou dobu byl dramaturgem
Národního divadla (1881—1882), kde občas vystupoval jako herec (naposled v r. 1896).

Přispíval do České včely (po prvé 1837), Květů, Vlastimila, Lumíra, Ost und West,
Union, do Klarova almanachu Libussa. — Knižně vyšly *Básně* (1879); — z prózy: *Pekla
zplozenci* (1862); *Muzikanti čili Dábel ve fraku* (1867); *Malíř Rainer* (1877); *V staré Praze* (1888);
Světlem bludů (1889); — z dramát: *Monika* (1847; provoz. 20. 12. 1846); *Žižkova smrt* (1851;
provoz. 27. 11. 1850, další provozování zakázáno, smělo se hrát až v r. 1866); *Magelóna* (1862;
provoz. 2. 2. 1852 s názvem *Don César a spanilá Magelóna*); *Tři faraónové* (1868; provoz. 29. 9.
1867); *Mravenci* (1870; provoz. 12. 11. 1848); *Dejte mi čamaru!* (1871; provoz. 22. 9. 1869);
Pražský žid (1872; provoz. 23. 11. 1871); *Mistr Jeronym* (1886; cenzurou zakázáno); *Smiřičtí*
(1887; provoz. 20. 6. 1881); *Primátor* (1883; provoz. 6. 1. 1883); *Královna Barbora* (1887; pro-
voz. 20. 4. 1884); *Umrlčí hlava* (provoz. 26. 10. 1884); *Ďáblova legenda* (1891); — z překladů:
z Shakespeara *Hamlet, princ dánský* (1855); *Kupec benátský* (1863); *Macbeth* (1869); *Žkrocení zlé
ženy* (1872); z Goetha *Egmont* (1871); *Faust, I. díl* (1863); z Schillera *Loupežníci* (1866); *Smrt
Valdštynova* (1867); *Ouklady a láska* (1859); *Valdštynův tábor* (1866); z Rossiera *Brute, pust
Caesara!* (1864) aj.

Spisy začaly vycházet u Kobra r. 1877 (obsahují jen romány Pekla zplozenci, Libuše
v Americce, Malíř Rainer a Povídačky veselého studenta s Červenou Karkulkou). Dramatická
díla (1886—1887) obsahují jen dramata z poslední doby. — Drama *Pražský žid* upravil Vl.
Vančura (vyšlo až 1959).

Literatura: J. Teichman v edici Kdo je (1947). J. Arbes v knize Z galerie českého herectva
(Sebrané spisy 30, 1911). J. Kamper v Obzoru literárním a uměleckém 1902. O. Fischer
v knize K dramatu (1919). O próze J. Vlček v Nových kapitolách z dějin literatury české
(1912). O překladech J. Baudiš v ČMF 1916. O. Fischer v ND 1916 a v Máchalově sborníku
(1926).

KOLLÁR Jan viz str. 255—281.

KONOPÁSEK Prokop (1. 7. 1785 v Chlumci u Rakovníka — 31. 7. 1828 v Olešné
u Rakovníka). Syn rolníka a hostinského, od r. 1802 učitel v Olešné. Psal loutkové hry, z nichž
některé se připisují Matěji Kopeckému: *Pan Franc ze zámku*, *Kníže Oldřich*, *Posvícení
v Hudlicích*, *Jan Kovařík*, *Mluvárna*, *Tři přátelé po deseti letech*, *Strejček Škrhola*. Tyto
hry vydal J. Bartoš, *Komedie a hry českých lidových loutkářů* (1959).

Literatura: J. Bartoš, P. Konopásek, *klasik českého loutkového divadla*, *Divadlo 1949/50*.
Týž v doslovu k vydání *Komedii a her českých lidových loutkářů* (1959), kde je i další lite-
ratura.

KOPECKÝ Jan Dalibor (1815 v Poličce — 1859 v Praze). Gymnasium vystudoval
v Hradci Králové, filosofii a medicínu v Praze. Lékař v Praze, stížený duševní chorobou.

Přispíval do Květů, České včely, Vlastimila, Jindy a nyní, Ost und West. — Knižně vyšlo:
Slova vděčnosti a přátelství k svátkům narozenin, jmenin a Nového roku (1836); *Pověsti z nové romantiky*
(1839).

KOPECKÝ Matěj (pravděpodobně 24. 2. 1775 v Libčanech na Královéhradecku —
3. 6. 1847 v Kolodějích nad Lužnicí). Syn „kejklíře“, chodil do školy ve Strážovicích, kde se

vyučil hodinářství. R. 1800 odešel do války proti Napoleonovi, po válce se jako částečný invalida usadil v Miroticích. R. 1811 přišel požárem městečka o majetek, začal hrát loutkové divadlo nejprve v Miroticích, od r. 1821 po českých vsích a městečkách.

Z her mu připisovaných jsou nejznámější *Doktor Faust*, *Pan Franc ze zámku*, *Loupežníci na Chlumu*, *Don Šajn*, *Frajšic*, *Žid Siloch*, *Oldřich a Božena*, *Blaník* aj. (viz Konopásek Prokop).

Komedie a hry Matěje Kopeckého podle sepsání jeho syna Václava vydali v násilných úpravách E. Just, H. Přerhof a J. R. Vilímek (1862). Výbor uspořádal Alois Gallat (1886). R. 1943 vydal Komédie a hry Fr. Jungmann. Jednotlivé hry byly vydávány velmi často.

Literatura: O M. Kopeckém mnoho materiálu přinášel časopis *Loutkář*. Tam např. (1927) J. Veselý, *Život, dílo a rod M. Kopeckého*. Populární monografii o něm napsal L. Novák v edici *Kdo je* (1946). J. Bartoš v doslovu ke knize *Loutkářské hry českého obrození* (1952). Tam i jiná literatura. Srov. i jeho Komédie a hry českých lidových loutkářů (1959).

KOŠÍN z Radostova Josef (14. 9. 1832 v Libenicích u Kolína — 10. 11. 1911 v Praze). V Praze vystudoval gymnasium a práva (1860 promován). Advokátní úředník.

Přispíval do Lumíra a jiných časopisů. — Knižně vyšly *Národní pohádky* (1882) a sbírka *Epigramy* (1881).

Literatura: J. Neruda, *Podobizny* 3 (1954).

KOUBEK Jan Pravoslav (5. 6. 1805 v Blatné — 28. 12. 1854 tamže). Pocházel z bohaté měšťanské rodiny, gymnasium studoval v Písku a v Praze, filosofii v Plzni a práva (od r. 1827), která nedokončil, v Praze. Věnoval se studiu klasických i moderních jazyků a historii. Od r. 1831 vychovatel v tehdejší Haliči, pak suplent na gymnasiu ve Lvově, od r. 1837 opět v Čechách jako sekretář Fr. ze Šternberka, od r. 1839 profesor řeči a literatury české a od r. 1848 i polské na universitě v Praze.

Přispíval do Pražských novin (po prvé 1818), Čechoslava, Jindy a nyní, Květů, Časopisu Českého muzea, Vlastimila, České včely a Lumíra. — Knižně vyšlo z poezie: *Žjevení básníků* (1852, druhá část Hrobů básníků slovanských).

Sebrané spisy uspořádal Fr. L. Vorlíček s životopisem K. Sabiny (4 sv., 1857—1859; k tomu srov. J. V. Frič, *Paměti*, 4. díl). Básníkovu cestu do pekel (z r. 1842) vydal L. Quis ve Světové knihovně č. 406; Povídku veršem Rokoko (z r. 1847) Ferd. Strejček (1939).

Literatura: J. E. Sojka v knize *Naši mužové* (1862). L. Quis v úvodu ke své edici (1904). J. Hanuš v *Nové české revui* 1904. J. Vlček ve *Zvonu* 1905 a v *Několika kapitolkách z Dějin naší slovesnosti* (1912). J. Horák v *Národopisném věst.* 1915. O Koubkovi jako o „zapomenutém průkopníku Puškinově“ A. Novák, *SaS* 1937.

KRÁL Josef Mirovít (16. 2. 1789 v Opočně — 13. 2. 1841 v Horní Branné). Syn mlynáře, gymnasium a filosofii vystudoval v Litomyšli, teologii v Hradci Králové (1811). Kaplanoval v Hrádku u Opočna a v Jilemnici, farář v Horní Branné u Jilemnice (od r. 1831).

Přispíval do *Prvotin*, *Rozmanitostí*, *Dobroslava*, *Čechoslava*, *Hyllosa*, *Poutníka slovanského*, *Časopisu Českého muzea*, *Časopisu pro katolické duchovenstvo*, *Květů*. — Kromě knih náboženských vyšel knižně *Průvodce po biskupství královéhradeckém aneb Topografické a historické popsání všech měst, městeček... v témž biskupství se nacházejících* (3 sv., 1825—1827), *Slávové, praotcové Čechů, a bytelná sídla jejich* (1825).

Literatura: Fr. Patera v *Časopisu pro katol. duchovenstvo* 1841 (nekrolog).

KRAMÁŘ Josef (28. 8. 1783 ve Vysokém nad Jizerou — 13. 12. 1851 tamže). Kaplan v Semilech, farář v Boskově a (od r. 1821) ve Vysokém nad Jizerou (od r. 1842 děkan). — Přispíval do *Hlasatele*.

KRAMERIUS Václav Matěj (9. 2. 1753 v Klatovech — 22. 3. 1808 v Praze). Syn hostinského, vystudoval jezuitské gymnasium v Klatovech, filosofii v Praze (od r. 1773), kde začal studovat i práva, ale nedokončil je. Seznámil se s J. Dobrovským, jehož prostřednictvím se stal knihovníkem u rytíře Jana Neuberka. R. 1785 se stal faktorem v tiskárně J. F. ze Schönfeldu a příštího roku redaktorem jeho c. k. pražských novin. R. 1789 založil vlastní Krameriusovy c. k. pražské poštovské noviny, r. 1790 otevřel na Starém Městě v Praze vydavatelství a knihkupectví Česká expedice (nakonec byla v Husově ulici).

Vydával, redigoval a většinou sám psal *Krameriusovy c. k. pražské poštovské noviny*, jež začaly vycházet 4. 7. 1789 (od r. 1791 se jmenovaly *Krameriusovy c. k. vlastenské noviny*, od r. 1803 vycházely ve zmenšeném rozsahu, ale s přílohou *Pražský posel*; zanikly 1825); *Nový kalendář tolerancí pro veškeren národ český katolického i evangelického náboženství na rok...* (1787—1798). Z volných příloh novin sestavil *Večerní shromáždění dobrovické obce* (1801) a *Přítel lidu. Knižka ku poučení a vyražení* (1. díl 1806, 2. 1807). V mládí přispěl dvěma básněmi do Thámova almanachu *Básně v řeči vázané* (1785). — Knižně vyšlo z veršovaných prací: *Noví čeští zpěvové pro krásné pohlaví ženské* (1788); — z překladů: *Kniha Josefova* (1784; vyšla rok předtím německy anonymně; autorem byl pravděpodobně Augustin Zitte).

Ve své Expedici vydával zábavné a dobrodružné povídky, které byly více nebo méně upraveným překladem: *Maran a Onyra. Amerikánský příběh, kterýž se stal, když čtvrtý díl světa Amerika nalezena byla...* (1791, přel. P. Šedivý); *České amazonky aneb Děvčí boj v Čechách pod správou rekyně Vlasty. Podle Hájkovy kroniky sepsáno od Prokopa Šedivého* (1792; s předmluvou o svém edičním programu a o svých výchovných snahách); *Básně o čarodějnicích* (1794); *Rybrcol na Krkonošských horách* (1794); *Zazděná slečna anebo Podivné příběhy Marie z Hohenturu* (1794, přel. P. Šedivý); *Arabské pohádky* (1795); *Čarodějnice Megera. Aneb Okouzlený zámek pana z Jednorozce* (1795); *Krásná Olivie. Aneb Strašidlo u bílé věže* (1798); *Skalní duchové aneb Pravdivé příběhy Jiřího, chudého nádeníka...* (1798); — knížky cestopisné: *Jana Smíta, kapitána anglického, pravdivé příběhy po cestách, kteréž vykonal v čtyřech dílech světa...* (1798); *Opulné vypsání Egypta, jenž leží v třetím dílu světa, Afrike* (v příloze *Pražský posel* 1802); *Historické vypsání velikého mongolského císařství v druhém dílu světa Asii...* (1803); *Historické vypsání, kterak čtvrtý díl světa Amerika od Kolumbusa vynalezena byla* (1803); *Cesta do Arábie a do země Svaté...* (1804). Přetiskoval starší české památky: *Letopisové trojanští* (1790); *Šimona Lomnického z Budče Krátké naučení mladému hospodáři...* (1794); *Ezopovy básně spolu s jeho životem* (1791); *Jana Mandevilly, znamenitého a vznešeného rytíře, Cesta po světě...* (1796); *Krátká historie o válce židovské; z knih Josefa Flavie vytažená...* (1806); *Příhody Václava Vratislava svobodného pána z Mitrovic...* (1807). Sbírčku *Noví čeští zpěvové* přetiskl J. Šťastný v LF 1900.

Literatura: J. Herben, M. V. Kramerius — osvícený novinář a buditel (1926). V. Oswald, Vychovatel lidu M. V. Kramerius (1943). J. Novotný, V. M. Kramerius (1956); tam podrobně uvedena a zhodnocena i ostatní literatura.

KRAMERIUS Václav Rodomil (6. 5. 1792 v Praze — 6. 6. 1861 tamže). Syn V. M. Krameria, vzdělání nabyt doma (vychovatelem byl J. L. Ziegler), vedl po smrti otce Českou expedici až do r. 1824, kdy ji byl nucen prodat Schönfeldovi. Pak byl typografem a korektorem v různých tiskárnách. R. 1836 odešel za zaměstnáním do Vídně, r. 1843 se vrátil, byl opět korektorem, překladatelem, kolportérem jarmarečních tisků, které většinou sám psal, překládal nebo upravoval. Zemřel v chudobinci.

Vydával a redigoval: *Krameriusovy c. k. vlastenské noviny* (1813—1823); *Kniha zlatá* (jen 2 sv., 1816, 1817); *Dobrozděst* (1819); *Čechoslav. Národní list pro Čechy a Moravany* (1820—1821); *Dopisovatel pro Čechy a Moravany* (1822—1823); *Vlastenský poutník* (1831); *Večerní vyražení* (1830 až 1833); *Českoslovanský vlastenský deník* (1848—1849); *Vlastenský deník* (1848—1849); *Českoslovanské vlastenské noviny* (1848); *Noviny z Prahy* (1848); *Šarivari* (1848); *Hacafirek* (1848). Vydával

sbíрку Nové divadlo české (4 sv., 1819). — Jeho zpracováním vyšly: *Kratochvilné povídky o Rybrclovi* (1830); *Morský loupežník* (1830); *Železná košile* (1831); *Provazník v Petrohradu* (1836); *Rozárka aneb Nenadálé dědictví* (1852); *Pamětná historie o sedmi mudrcích* (1860); *Ukrutnost a láska* (1861); *Umrlčí ruka čili Místo popravý svatba* (1862) a mnoho jiných.

Literatura: J. Volf, České novinářství v letech 1819 a 1820, Sborník filol. 1926.

KROLMUS Václav (psal se též Grolmus, Sumlork; 14. 2. 1787 v Březince u Belé pod Bezdězem — 24. 10. 1861 v Praze). V Mladé Boleslavi a v České Lípě studoval gymnasium, bohosloví (do r. 1815) v Litoměřicích, kde se seznámil s Jungmannem. Kaplan v Liblicích, Nové Lysé, konal církevní obřady česky pro nekatolíky a za to z trestu překládán na různé fary (Mšeno, Brozany, Křesín), od r. 1832 farář ve Zvíkovci u Zbiroha. Od r. 1843 žil na odpočinku v Praze. R. 1848 byl členem Národního výboru a vězněn, r. 1849 členem Slovanské lípy.

Knižně vyšly *Staročeské pověsti, zpěvy, hry, obyčeje, slavnosti a nápěvy ohledem na bájesloví česko-slovanské* (pod jménem V. S. Sumlork, 12 sešitů, 1845—1851); *Popsání pamětihodných věcí chrámu P. sv. Víta...* (1844); *Poslední božíště Černoboha s runami na Skalsku...* (1857) a mnoho prací týkajících se archeologie a starožitností.

KULDA Beneš Metod (16. 3. 1820 v Ivančicích — 6. 5. 1903 v Praze). Syn kožešníka, vystudoval gymnasium v Jihlavě, v Brně filosofii (1841) a bohosloví (1845). Kaplan v Židlochovicích (do r. 1848), Loděnicích u Pohořelic (do r. 1850). Katecheta a duchovní správce ústavu pro zanedbanou mládež v Brně (1850—1859). Farář v Chlumu u Sedlčan a od r. 1870 kanovník na Vyšehradě v Praze. Od r. 1874 školní dozorce v Novém Městě a na Vyšehradě v Praze. O prázdninách r. 1853 a 1854 pobýval v Rožnově pod Radhoštěm a začal sbírat pohádky, pověry a obyčeje.

Přispíval do Ohéralova Týdeníku (pod pseudonymem B. Skalkovič), do České včely, Hlasu Jednoty katolické, Moravských novin, Vídeňského týdeníku, Pražských novin, Časopisu Matice moravské, Časopisu katolického duchovenstva a časopisů a kalendářů, jež redigoval. — Redigoval kalendář *Moravan* (1852—1860); *Poutník, kalendář pro katolíky* (1874 a 1875); *Posvátná kazatelna, časopis kazatelský* (1864—1893). — Knižně vyšlo z poezie: *Písně a básně pro školy národní* (1856); *Deklamovánky* (2. vyd. 1883); *Mojžiš. Hrdinská báseň* (1896); *Kaleidoskop. Příležitostné verše...* (1898); — z prací národopisných: *Moravské národní pohádky a pověsti z okolí rožnovského* (1854); *Moravské pohádky a pověsti z okolí jemnického* (1857); oba svazky pak jako *Moravské národní pohádky, pověsti, obyčeje a pověry* (1874 a 1875); *Svatba v národě česko-slovanském či Svatební obyčeje, řeči, promluvy, přípitky...* (1858).

Literatura: Životopis B. M. Kuldy napsal J. Halouzka (1895). Jeho pohádky vycházely častěji.

KUŽNÍK Jan Tomáš (též Kuzník; asi 1716 v Uhřetěbuzích u Kojetína nebo v Bezměrově u Kroměříže — 13. 4. 1786 v Kojetíně). Pocházel ze selského rodu, studoval v Kroměříži na piaristickém gymnasiu (jen 3 třídy), stal se učitelem a varhaníkem. Od 70. let 18. stol. působil v Kojetíně.

Sbíрку jeho devíti písní otiskl Tomáš Fryčaj v Múze moravské (1813). Znovu je vydal J. Heidenreich (1929) jako Hanácké písně z časů roboty 1936.

Literatura: J. Kabelík v ČL 1907. E. Axman, Příspěvek k dějinám české hudby 18. stol. (1912) a v Hudebním sborníku 1913. J. Heidenreich, J. T. Kužník, zapomenutý básník staré Hané v publikaci Slavnostní inaugurace rektora (v Brně 1927/1928).

KYNSKÝ František Dominik (4. 10. 1777 ve Slaném — 15. 12. 1848 v Brně). Gymnasium vystudoval v Mostě a v Praze, kde vstoupil do řádu piaristického. V Kroměříži a Mikulově

vystudoval filosofii a bohosloví (1801). Učitel latiny a řečtiny na gymnasiích ve Slaném, v Praze, v Mladé Boleslavi a ve Vídni na Tereziánu, rytířské akademii pro výchovu úředníků diplomatických a konzulárních služeb. V l. 1809—1820 profesor dějin a literatury řecké na filosofickém ústavu v Brně. Sbíral materiál pro Jungmannův Slovník i Historii literatury.

Přispíval do Prvotin, Časopisu Českého muzea a Časopisu pro katolické duchovenstvo. Překládal z latiny, řečtiny, němčiny a francouzštiny (Horatiovy ódy, Theokritovy idyly, Lukiánova rozmlouvání, několik zpěvů Iliady, zprvu přízvukně, po vyjití Počátků časoměrně). — Knižně vyšly překlady: *G. E. Lessinga Bajky* (1816; s německým textem); *Papoušek. Báseň směšnohrdinská P. Gresseta* (1817).

Literatura: A. Rybička v Předních křisitelích (1. díl, 1883). J. Kakš v Hlídce 1904 a K. Šmídek v Koledě 1878.

LAMBL Dušan Vilém (5. 12. 1824 v Letinách — 25. 2. 1895 ve Varšavě). Po vystudování gymnasia v Plzni a medicíny v Praze se stal lékařem, pak docentem pražské university. Profesor lékařské fakulty university v Charkově (1861—1870) a ve Varšavě.

Přispíval do Havlíčkových Národních novin (o jižních Slovanech), Poutníka, Časopisu Českého muzea, Živy a do odborných časopisů českých i cizojazyčných. Knižně vyšlo: *Evropa v ohledu národopisném* (1846); z překladů: *Pohled na Bosnu* (1845).

LANGER Josef Jaroslav (12. 11. 1806 v Bohdanči — 28. 4. 1846 tamže). Syn zámožných rodičů, vystudoval gymnasium v Hradci Králové. Na studiích filosofie v Praze se věnoval literatuře, práva (od r. 1829) už nedokončil. Do této doby spadá i jeho pouze v lyrice vyslovený milostný cit k jedné z hraběnek Šternberkových. Na naléhání otcevo opustil studia (1830) a žil střídavě v Bohdanči a v Praze (zde byl soukromým učitelem, redaktorem, archivářem hraběte Kinského; od r. 1831, kdy vyšla báseň České lesy, byl pod policejním dozorem). Od podzimu 1832 žil trvale v Bohdanči, od r. 1835 přestal literárně pracovat a upadal víc a víc do duševní choroby, které nakonec podlehl.

Přispíval do Čechoslava (zde i báseň České lesy), Jindy a nyní, Květů českých, Květů, do sborníku Vesna (zde úryvek veršovaného dramatu Marie Záleská s názvem Zpomínky) a především do Časopisu Českého muzea (po prvé 1829; zde např. 1829 Bajky, 1829—1831 Kopřivy, 1831 Bohdanecký rukopis, 1835 České krakováčky, 1832 próza Den v Kocourkově, 1834 České prstonárodní obyčeje a písně, 1834 překlady Starožitné básně ruské). — Knižně vyšly verše *Selanky* (1830); *Bohdanecký rukopis* (1831, t. r. i 2. vyd.).

Spisy J. J. Langra s životopisem od V. Filípka vyšly u Kobra ve Spisech výtečných českých básníků (2 sv., 1860, 1861). Den v Kocourkově vydal K. Rieger ve Světové knihovně č. 1008; České krakováčky Fr. Hampl v edici Ratolest (1946). K. Rieger uspořádal výbor z básní ve Světové knihovně č. 755; výbor z básní i prózy pořídil J. Pešek pod názvem Srdce mého hlasy... (1917). Výbor z veršů, prózy i překladů vyšel s názvem Bodláci a růže ve Světové četbě (1957) prací E. Purkrábkové a s její předmluvou. Část korespondence J. J. Langra otiskl J. Pešek v ČMF 1911, 1912, 1913.

Literatura: Z. Nejedlý, J. J. Langer o umění v Lumíru 1907 a ve Zvonu 1906 (obě studie přetištěny v knize Z. Nejedlý, O literatuře, 1953). K. Krejčí, České lesy ve světle úředních dokumentů v LF 1930. Soustavně se Langrem zabýval J. Pešek, který o něm psal v České revui 1911, 1925, v LF 1912, v Osvětě 1918. O významu J. J. Langra pro studium lidového písemnictví L. Šmíd v ČL 1957. O. Bachman, Nové dokumenty ze života básníka J. J. Langra ve sborníku Hradecký kraj (1958).

LEGIPONT Oliver (1698 v Soyronu — 1758 v Trevíru). Člen řádu benediktýnského (od r. 1709), profesor teologie v klášterech svého řádu v Kolíně nad Rýnem, v Mohuči,

v Praze v Břevnově, v Olomouci (zde byl r. 1750 tajemníkem Společnosti neznámých učenců), opět v Kolíně a konečně v Trevíru. S Ziegelbauerem spolupracoval na Dějinách řádu benediktýnského.

LEŠKA Štěpán (21. 10. 1757 ve Vrbovicích na Slovensku — 25. 2. 1818 v Malém Kéreši [Kiskörös] v Maďarsku). Proti vůli otce krejčího šel na studia, která konal v Modře (1774), v Turci (1775), Gemeru (1776) a v Bratislavě (1779), kde se stal varhaníkem a učitelem v evangelickém sboru. R. 1784 odešel do Čech, vysvěcen na kněze, působil jako evangelický duchovní a jako superintendent (dozorce nad církevními správami) v Čechách (Křížová, Bukovina, Černilov, Křížlice, Krabčice na Roudnicku) a v Praze. Od r. 1798 kazatel v Dunacgyházu u Peště a (od r. 1810) farář v Malém Kéreši.

Přispíval do Puchmajerových almanachů, do Palkovičova Týdeníku. — Psal i latinsky, překládal z němčiny. Sbíral materiál pro Německo-český slovník, který odevzdal později Dobrovskému. — Redigoval *Prešpurské noviny* (1783—1784).

Po smrti vyšlo odborné dílo: *Elenchus vocabulorum europaeorum cum primis slavicae magyariensis* (Výběr evropských, především slovenských slov užívaných v maďarštině, 1825).

Korespondenci s J. Dobrovským otiskl M. Krbec ve Slavii 1958.

Literatura: O jeho stycích s Dobrovským A. Pražák, Ke stykům Dobrovského se Slovenskem v čas. Bratislava 1929. A. Lombardini v Slovenských pohľadech 1888. J. Ďurovič, Štefan Leška a Zpěvník, Sborník Matice slovenskej 1942.

LHOTA Jan Nepomuk (pseudonym Květoslav Bystřický; 16. 5. 1811 v Miletíně — 13. 10. 1890 tamže). Gymnasium studoval v Jičíně, filosofii a práva v Praze. Soudní úředník (v Hradci Králové, v Turnově, Náchodě), nakonec okresní hejtman ve Vrchlabí a v Jaroměři. Od r. 1868 žil v Miletíně.

Přispíval do Rozličností Pražských novin, Čechoslava, později do odborných časopisů. — Knižně vyšla veselohra *Vyzvědač* (1842); překlad prózy z B. Maurice *Žpovědník* (1846). V rukopise zůstaly paměti O sobě.

Literatura: A. Grund, Z jičínských vzpomínek Jana Květoslava Lhoty, Památník Lepařova gymnasia v Jičíně (1933).

LIBLÍNSKÝ Jan Slavibor viz KNEDLHANS Jan.

LINDA Josef (v říjnu 1789 v Nových Mitrovicích u Blovic — 10. 2. 1834 v Praze). Syn hutníkův, studoval gymnasium a filosofii v Plzni, v Praze dokončil filosofii a začal studovat práva (1813). Nedokončil je, složil zkoušku pro učitelství na gymnasiích, ale stal se redaktorem, pak nižším úředníkem v universitní knihovně (1822—1824) a opět redaktorem a volným spisovatelem.

Přispíval do časopisů, jež redigoval, a do Rozmanitostí (pod jm. Mitrovský). — Redigoval: *Schönfeldovy Pražské noviny* (1817—1819; první půlrok 1819 v nich vydával literární přílohu *Shromážditel nad Vltavou*); *Vlastenecký zvěstovatel* (1820—1824); *Pražské noviny* (1824—1834; od r. 1826 i jejich literární přílohu *Rozličnosti Pražských novin*). — Knižně vyšla próza *Záře nad pohanstvem nebo Václav a Boleslav. Vyobrazení z dávnověkosti vlastenské* (1818); drama *Jaroslav Šternberg v boji proti Tatarům* (1823).

Záři nad pohanstvem vydal J. Máchal v Novočeské knihovně (1924) s úvodem; tam Jaroslava Šternberka Fr. Krčma (1930). V novočeské jazykové úpravě byla Záře nad pohanstvem vydána několikrát, naposled v Národní klenotnici (1949), s doslovem K. Krejčího.

Literatura: J. Langner, Zapadlý hrob. Několik kapitol ze života Jos. Lindy (1917). O významu Záře nad pohanstvem pro vývoj novodobé prózy F. Vodička v knize Počátky krásné

prózy novočeské (1948). M. Hýsek o Lindovi a Schillerově Fieskovi v Nár. listech 1928. Fr. Táborský v příspěvku Josef Linda a melodie českého verše (Kmen 1927, samostatně vydal K. Janský t. r.) otiskl Lindův dopis o této otázce. V. Štěpánek, Počátky velkého národního dramatu v obrozenské literatuře (1959). O vztahu k Rukopisům J. Hanuš, Český Macpherson, LF 1900. V. Flajšhans, Linda a Rukopisy, SaS 1937.

LIŠKA Antonín (27. 3. 1791 v Hrádku u Sušice — 16. 4. 1847 v Bochni v Polsku). V Praze vystudoval gymnasium, pak filosofii, vstoupil do řádu premonstrátského (1811) a vystudoval bohosloví (1814). Kazatel na Strahově (1815), profesor na gymnasiu v Žatci (od r. 1817) a v Jindřichově Hradci (od r. 1819), správce gymnasia v Bochni v Polsku (od r. 1826). — Knižně vyšel překlad prózou: *Homérova Odyssea* (1844, 2. vyd. 1848). — Netištěna zůstala divadelní hra *Václav Nábožný* (provoz. 1815 ve Stavovském divadle).

Literatura: M. Hýsek, Zapomenutá hra o svatém Václavovi, Literární besedy (1940).

LUDVÍK Josef Myslimír (22. 4. 1796 v Dolanech u Jaroměře — 2. 1. 1856 v Náchodě). Gymnasium vystudoval v Broumově, filosofii v Litomyšli a bohosloví v Hradci Králové (1819). Kaplan v Náchodě (1820—1833), duchovní správce v Studnici u Náchoda (do r. 1847), farář v Bohušíně u České Skalice, nakonec těžce nemocen žil v České Skalici (od r. 1848) z nadace (fundatista).

Prispíval do Rozmanitostí, Čechoslava, Časopisu Českého muzea, Časopisu pro katolické duchovenstvo, Poutníka slovanského, Kroka, Rozličností, Květů aj. — Knižně vyšly *Památky hradu, města a panství Náchodu i vlastníkům jeho* (1857); z překladů: z L. Chimaniho *Utěšenky pro děti*... (1824); z Lafontaina *Romulus, první král římský* (1826).

Literatura: J. Ježek, J. M. Ludvík (1896).

MÁCHA Karel Hynek viz str. 432—456.

MACHÁČEK Simeon Karel (10. 12. 1799 v Praze — 2. 10. 1846 tamže). Syn sítaře, vystudoval akademické gymnasium a filosofii (1821) v Praze. Soukromý učitel, od r. 1828 profesor gymnasia v Jičíně.

Prispíval do Čechoslava (především divadelní kritiky), Časopisu Českého muzea, Kytky, Jindy a nyní, Věnce, České včely. Překládal z němčiny i do němčiny, z latiny a z řečtiny. — Knižně vyšlo z poezie: *Drobnější básně* (1846); — z dramát: *Ženichové* (1826, 2. upravené vyd. 1841); *Půjčka za oplátku* (1846); *Bulhar* (1846); *Žáviš* (1846; provoz. s názvem *Žáviš Vítkovic, pán z Růže*; poslední tři vyšly i pohromadě jako Nové divadelní hry, 1846); — z překladů dramát: z Goetha *Ifigenia v Taurii* (1822); ze Schillera *Panna Orleánská* (1838); libret k operám: *Rodina švejcarská* (1824; Castelli); *Vodař* (1824; Cherubini); *Lazebník sevillský* (1825; Rossini); *Don Juan aneb Prostopášník potrestaný* (1825; Mozart); *Othello, mouřenín benátský* (1827; Rossini); klasických autorů: Q. Flacca *Kniha o umění básnickém* (1827); M. T. Cicerona *Čtvero řečí proti L. Catilinovi* (1834). Do němčiny přeložil Turinského *Angelínu* (1828). Antologie: *Krasořečník aneb Sbírka básní k deklamaci* (1823); *Böhmische Chrestomatie für Deutsche* (1830; obsahuje i ukázky z prózy, vysvětlivky, životopisné údaje o spisovatelích a slovníček).

Spisy S. K. Macháčka vyšly v Kobrově Národní bibliotéce (2 sv., 1883 a 1884). Veselohra *Ženichové* byla dávána častěji.

Literatura: Životopis Macháčkův napsal A. Truhlář v čas. Krok 1887. O veselohře *Ženichové* psal V. Tille v článku Ze srovnávací literatury lidové v ČL 1897. Fl. Kleinschnittzová srovnala v LF 1916 *Žáviše* s německým rukopisným zněním uloženým v literárním archivu Nár. muzea. K. Paul v ČMF 1928 ukázal na německý pramen *Bulhara*. O překladech libret V. Jiráka ve studii *Obrozenské překlady Mozartova Dona Juana*, SaS 1938 (dnes v knize

O smyslu formy, 1946). O jeho verši v překladu Panny Orleánské J. Hrabák, *Prameny českého blankversu*, Studie o českém verši (1959).

MALÝ Jakub Josef (4. 8. 1811 v Praze — 7. 3. 1885 tamže). Pocházel z měšťanské rodiny, gymnasium, filosofii i práva vystudoval v Praze (1835). Byl zpočátku vychovatelem v šlechtických rodinách, pomáhal J. Jungmannovi v práci na dokončení Slovníku (hlavně na Doplnících a opravách), byl korektorem v Matici české a od r. 1859 spolupracovníkem a spoluredaktorem Riegrova Slovníku naučného.

Přispíval do Čechoslava (po prvé 1833), Jindy a nyní, České včely, Květů, Světozora (Šafaříkova i Tonnerova), Časopisu Českého muzea, Památek archeologických, Zlaté Prahy, Poutníka od Otavy, Živy, Národních novin, Národa, Národních listů, Obzoru, Ost und West, Panorama des Universum, Konstitutionelles Blatt aus Böhmen, Slavische Zeitung. Užíval pseudonymů Budislav, Václav Pravda. — Psal i německy, překládal z němčiny, angličtiny, franštiny. — Redigoval: *Bibliotéka zábavného čtení* (1835—1844); *Denice* (1840—1841); *Květy* (1846—1847); *Poutník* (původně Zapův, 1848); *Pražský prstonárodní list* (1851—1852). — Knižně vyšlo z prózy: *Národní české pohádky a pověsti* (1838 a častěji); *Vzpomínky a úvahy starého vlastence* (1870); — z prací odborných a vzdělávacích: *Krátká mluvnice česká pro Čechy* (1845); *Stručný obraz jazyka českého* (1872); *Populární poučení o pravopise českém* (1877); *Rukověť anglického jazyka* (1870); *Dějiny národu českého* (1849); *Dějepis národu českého pro čtenáře každého stavu* (1863 a častěji); *Spravedlivá kronika česká. Prstonárodní dějepis České země* (7 sv., 1844 až 1845); *Soustavní nástin slovesnosti* (1848); *Mezi vzkříšením* (1862, s pseudonymem Václav Pravda); *Naše znovuzrození* (6 částí, 1880—1884); *Napoleon Bonaparte* (2 díly, 1848, 1849); *Amerika od času svého odkrytí až na nejnovější dobu* (6 dílů, 1853—1857; 1. a 2. díl přeložen z Irvinga, 3. a 4. z Prescottta, 5. a 6. samostatně); *Stručný všeobecný slovník věcný* (9 dílů, 1873—1885); *Vlastenský slovník historický* (1877); — z překladů: z Shakespeara 11 dram, *Othello, mouřenín benátský* (1843); *Veselé ženy windsorské* (1866); *Konec vše napraví* (1870); *Mnoho povyku pro nic* (1862); *Král Jindřich VI.* (3 díly, 1858, 1859, 1866) aj.; z Bulwera-Lyttona *Poslední dnové Pompejí* (1877); z F. A. Migneta *Historie revoluce francouzské od 1789—1814* (1850); z Lessinga *Moudrý Nathan* (1865).

Výbor drobných spisů vyšel v Národní bibliotéce (3 sv., 1872—1876).

Literatura: J. Vlček ve studii o J. Nerudovi v Nových kapitolách z dějin lit. české (1912).

MAREK Antonín (5. 9. 1785 v Turnově — 15. 2. 1877 v Praze). Syn brusiče granátů, studoval gymnasium v Grüssau ve Slezsku, r. 1801 přišel do Prahy na filosofii a r. 1804 do Litoměřic na bohosloví, kde se seznámil s Jungmannem. Kaplan v Rožďalovicích, v Tatobitech, na Hrubé Skále (1815—1820). Od r. 1820 farář v Týně u Rovenska, v l. 1823—1876 v Libuní. V l. 1844—1858 školní dozorce na Turnovsku. V r. 1848 se účastnil Slovanského sjezdu Slovanských lip. Od r. 1876 žil v Praze.

Přispíval do Hlasatele (po prvé 1807), Prvotin, do Puchmajerových almanachů, Rozmanitostí, Čechoslava, Kroka (zde např. Lovce aneb Oprava prohřešků proti duchu mluvy českoslovanské). Některé básně otiskl Jungmann po prvé v Slovesnosti (1820). — Překládal z němčiny (především ze Schillera, Potápěč, Půta s ještěrem), angličtiny a z latiny (Ovidiovy Heroidy). — Knižně vyšly překlady ze Shakespeara *Omylové* (1823); Povídky C. F. van der Velda *Divadlo z ochoty* (1830); — z prací odborných: *Logika nebo Umnice* (1820); *Žákladní filosofie. Logika. Metafysika* (1844).

Sebrané básně Antonína Marka (původní i přeložené) vydal Jan Jakubec v Novočeské knihovně (1935; 2. vyd. rozmnožil Fr. Šimek 1953).

Literatura: J. Jakubec, Antonín Marek (1896). Mnoho se Markem zabýval Fr. Šimek, který o něm, hlavně o jeho jazyce, psal do LF (1922, 1925, 1927, 1948, 1949) a do Naší vědy

(1947). Na neznámou báseň věnovanou Jungmannovi upozornil J. Brambora v Kytici 1947. J. Hrabák, Třináctislabičný verš A. Marka, Studie o českém verši (1959). K. Berka, Zásluha A. Marka o českou logiku (Universitas Carolina, Philosophia, 1955). J. Krstýnec, Slovanská idea u A. Marka, F. Wollmanovi k sedmdesátinám (1958).

MAREK Jan Jindřich (pseudonym Jan z Hvězdy; 4. 11. 1803 v Liblíně — 3. 11. 1853 v Kralovicích). Syn učitele, studoval gymnasium a filosofii v Plzni, z donucení rodičů pak bohosloví v Praze (1822—1826). Kaplan v Kralovicích a v Plasích, farář v Kozojedech (od r. 1832) a Kralovicích (od r. 1847).

Prispíval do Krameriových Vlastenských novin (po prvé 1819), Čechoslava, Dobroslava, Poutníka slovanského, Denice, Časopisu Českého muzea, Jindy a nyní, Květů, Časopisu pro katolické duchovenstvo, Vlastimila. — Knižně vyšly *Básně* (1823); — prózy *Konvalinky aneb Sběrka původních romantických povídek z starobylých i novějších časů* (2 sv., 1824, 1828). — Ještě za života vycházely *Žabavné spisy* (1843—1847; 5 sv. 1. sv.: Balady, romance, pověsti a legendy, 2. sv. Písňe, ostatní svazky prózy Jarohněv z Hrádku, Mastičkář, Známosti z průjezdu [z r. 1838], Harfenice, Čechové v Prusích, Nocleh na Kačerově, Volšanský zámek aj.).

Sebrané spisy vyšly v Kobrově Národní bibliotéce (3 sv., 1873—1876). Jednotlivé povídky vycházely samostatně, nejčastěji Mastičkář.

Literatura: Fr. Zákrejs napsal životopisný doslov k vydání v Národní bibliotéce. Arnošt Kraus v knize *Staré historie české v německé literatuře* (1902). O jeho Konvalinkách F. Vodička v *Počátcích krásné prózy novočeské* (1948).

MARIE ANTONIE viz PEDÁLOVÁ Josefa

MAŠEK Václav (2. 6. 1795 ve Vodokrtech u Přeštic — 10. 7. 1847 tamže). Sedlák a rychtář ve Vodokrtech, kde založil obecní knihovnu. V rukopise zůstaly písňe: *Píseň o zkušenosti sedláka*; *Píseň o selském posvěcení*; — historická povídka o původu a konci hradu vodokrského a *Krátká, ale upřímná promluva k svým milým vlastencům* (z r. 1824); — veselohra *Vondra se bude ženit*.

Literatura: Fr. Urban, *Západočeský písmák V. J. Mašek* (1948). Rukopisy Maškovy jsou uloženy v muzeu v Přešticích a Národopisném muzeu v Plzni.

MELEZÍNEK Václav (21. 10. 1743 v Chroustovicích — po r. 1800). Pernikářský tovaryš na Novém Městě v Praze. Samostatně vycházela jeho veršovaná říkání: *Dar z lásky všem p. jazyka českého příznivcům ... hercům na divadle v Praze na Koňském trhu* (1787); *Dar nového léta 1787 všem pánům jazyka českého horlitelům, p. p. Thámům ... vlasteneckého divadla ... hercům*. (Knihopis českých a slovenských tisků uvádí 8 takových Darů, z nichž jsou pouze 3 zachovány.)

Literatura: J. Arbes v *Lumíru* 1899 (dnes v knize *Literaria*, 1954). Fr. Bařha, *Slova chvály* v *Lit. nov.* 1958 (č. 41).

MIKOVEC Ferdinand Břetislav (14. 12. 1826 ve Sloupu v Čechách — 22. 9. 1862 v Praze). Syn hospodářského ředitele, byl vychován německy, studoval gymnasium v České Lípě, filosofii v Praze (od r. 1842). Věnoval se literatuře a redaktorství. R. 1848 se účastnil politických událostí jako člen Svornosti, před zatčením uprchl za hranice a účastnil se bojů Srbů s Maďary. Od r. 1849 žil v Praze po krátkém pobytu v Lipsku (1850). R. 1860 založil literárně umělecký spolek Arkadie.

Prispíval do přílohy *Prag časopisu Ost und West*, do *Bohemie* (divadelní referáty), *Květů* (po prvé 1842), *Časopisu Českého muzea* (zde např. *Stopy selského či sousedského divadla v Čechách*) a časopisů, které redigoval. — Založil a redigoval *Lumír* (1851—1862). — Knižně

vyšla dramata: *Záhuba rodu přemyslovského* (1851; provoz. 9. 1. 1848); *Dimitr Ivanovič* (s částečným použitím Schillerova zlomku; 1855; provoz. 29. 4. 1856); — z prací odborných: *Starožitnosti a památky Země české* (s ilustracemi Jos. Hellicha a Viléma Kandlera; 1860—1865); *Malerischhistorische Skizzen aus Böhmen* (Malířské a historické skici z Čech, 1859—1860); — z překladů do němčiny: *Briefe des Johann Hus, geschrieben zu Konstanz im Jahre 1414—1415* (Dopisy Jana Husa psané v Kostnici v roce 1414—1415; v Lipsku 1850).

Literatura: J. Kubín, *Spor Mikovcův s Tylem*, Česká Thalie 1891. M. Hýsek, Mikovec jako kritik a dramatik, LF 1921. J. Máchal v Lumíru 1906. J. L. Seifert, Schillers Demetrius in Böhmen, Euforion 1921. J. Kopecký ve sborníku *Listy z dějin českého divadla* (1954).

MIKŠÍČEK Matěj (3. 2. 1815 v Toužíně u Dačic — 12. 3. 1892 v Brně). Vystudoval gymnasium v Hradci Králové a v Litomyšli, filosofii v Pešti a v Brně. Stal se knihkupcem v Brně, později úředníkem na dráze. Účastnil se horlivě politického života na Moravě.

Prispíval do Moravských novin, Květů, Koledy, Moravské orlice, Našince a mnoha jiných denních listů. — Redigoval *Moravskoslezský časopis pro lid* (1843) a kalendář *Moravskoslezský domácí přítel* (1851). — Knižně vyšly: *Sbírka pověstí moravských a slezských* (4 sv., 1843 až 1845); *Národní báchorky* (2 sv., 1845); *Pohádky a povídky lidu moravského* (1847).

Národní pohádky a pověsti moravské a slezské vyšly v Kobrově Národní bibliotéce a v Sebraných spisech (2 sv., 1888—1889). V různých výběrech vycházely častěji.

Literatura: K. Golán, M. Mikšíček a Slovensko ve sbor. Na revolučnom Slovensku (1931).

MONSE Josef Vratislav (15. 6. 1733 v Novém Městě na Moravě — 6. 2. 1793 v Olomouci). Advokát v Olomouci, profesor státního a církevního práva (od r. 1768), superintendent (dohližitel) semináře a knihovník universitní knihovny (od r. 1777).

Knižně vyšlo z prací odborných: *Suppeditata ad historiam litterarium Moraviae* (Příspěvky k literárním dějinám moravským, 1777); *Versuch einer kurzgefaßten politischen Landesgeschichte des Markgraftums Mähren* (Pokus o stručné politické dějiny markrabství moravského, 2 sv., 1785, 1788); *Über die ältesten Municipalrechte der königl. Stadt Brünn und dessen Bezirks* (O nejstarších městských právech král. města Brna a jeho okresu, 1788); — z překladů spisek proti pověrám *Okryté tajnosti čarodějnických kumštů...* (1792). Vydal protipapežský spisek z 15. stol. *Dialogus inter clericum et militem de dignitate papali et regia* (Rozmluva mezi knězem a vojákem o důstojenství papežském a královském; 1799).

Literatura: J. Dobrovský v *Abhandlungen* 1795 (nekrolog). V. Prasek v *Časopise vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci* 1897. K. Žák, Národní buditel PhDr a JUDr Jos. Vrat. šl. Monse, univ. prof. ... (1933).

MOSER Bedřich (5. 3. 1821 v Mítově na Blovicu — 21. 2. 1864 v Praze). Gymnasium, filosofii a práva, která nedokončil, studoval v Praze. Vstoupil do služeb finanční stráže, ale od r. 1848 se věnoval literatuře a žurnalistice. Jeho satirické časopisy byly policejně zakazovány a jejich redaktor byl (r. 1849) odsouzen do vězení.

Vydával a redigoval *Brejele* (1849, znovu 1861—1863); *Šotek* (1863 a 1864). Byl spoluredaktorem časopisu *Reichenberger Zeitung*. — Knižně vyšel román *Slepá paní* (1853).

NEBESKÝ Václav Bolemír (18. 8. 1818 na samotě Nový Dvůr u Kokořína — 17. 8. 1882 v Praze). Syn šafáře, studoval gymnasium v Litoměřicích. Teprve v Praze, kde se seznámil s Tylem, Sabinou, Erbenem a (v r. 1843) s Němcovou, se přiklonil k češtví. Zabýval se soustavně literaturou německou, řeckou a především německou filosofií. Začal studovat medicínu v Praze, krátký čas ji studoval ve Vídni (1843), nedokončil ji, stal se tam vychovatelem a věno-

val se literární historii. R. 1846 se vrátil do Prahy a byl vychovatelem u Jana Norberta z Neuberka (do r. 1852). V r. 1848 se účastnil politického života po boku Palackého a Havlíčka, byl členem Národního výboru a poslancem v říšské radě. Od r. 1849 docent dějin řecké literatury a českého básnictví na pražské universitě (ale nepřednášel). Od r. 1851 sekretář Muzea a Matice české.

Prispíval do Květů (po prvé r. 1838), Vesny, České včely (zde ojedinělá povídka Vizionář), Českých besed, Věnce, Vlastimila a především do Časopisu Českého muzea (zde literární historické studie: 1847 Příspěvky k historii literatury české, Literatura lidu, Alexandreida česká, Masticár; 1850 Stará literatura česká; 1851 W. Shakespeare; 1853 Tragické básnictví Řeků; 1856 O španělských romancích; 1858 Calderon de la Barca; 1863 O novořeckém národním básnictví). — Redigoval: *Národní noviny* (1848); *Časopis Českého muzea* (1850—1861); vypomáhal v redakci České včely (1847); byl v redakci Národní bibliotéky. — Knižně vyšlo z poezie: *Protichůdci* (1844); — z překladů veršů: *Kytice španělských romancí* (1864, společně s J. Čejkou); *Novořecké národní písně* (1864); dramati: z Aischyla *Eymenidy* (1862) a *Promethys* (1862); z Aristofana *Žáby* (1870); z Terentia *Bratři* (1871); z Plauta *Plenici* (1873); — z prací odborných: *Dějiny Muzea království českého* (1868).

Básně se pokoušel Nebeský vydat už sám r. 1843. Výbor z nich vydal až J. Neruda v Poetických besedách (1886). Úplné vydání pořídil ve Světové knihovně č. 1066 K. Rieger. Protichůdci vycházeli často (1882, 1912, 1913, 1941 a jindy). Výbor z prací literárněkritických a vědeckých uspořádal podle plánu B. Václavka M. Heřman, V. B. Nebeský O literatuře, v Kritické knihovně (1953) s doslovem K. Dvořáka. Dopisy V. B. Nebeského s Janem Krouským uveřejnil J. V. Šimák, Dopisování Jana Krouského a jeho přátel (1932).

Literatura: J. Hanuš, Život a spisy V. B. Nebeského (1896), kde je i literatura do té doby a chronologický soupis Nebeského prací. O B. Němcové a Nebeském psal Z. Záhoř (1920) a K. Krejčí ve sborníku Přátelský kruh B. Němcové (1946). Nejvíce literatury bylo věnováno Protichůdcům, kterou r. 1911 shrnul J. Voborník ve Sborníku filologickém. O Nebeského článku o čínské kultuře psal J. Horák v NV 1947.

NEČÁSEK František (20. 8. 1811 ve Vysokém nad Jizerou — 8. 9. 1889 tamže). Gymnasium vystudoval v Litoměřicích a v Jičíně, filosofii a práva v Praze (1838). Finanční úředník na různých místech (Žlutice, Dobříš), nakonec v Praze u zemského úřadu.

Prispíval do Večerního vyrazení (1831), Květů, Světozora. — Knižně vyšly prózy: *Sňatek na smrtelném loži* (1867); *Mileva* (1869); *Tři habry* (1870); *Jitroci* (1872); *Ruská kněžna* (1874); *Marie* (1882).

Literatura: J. Neruda v Humoristických listech 20. 8. 1886 (dnes v knize Podobizny 3, 1954).

NEJEDLÝ Jan (23. 4. 1776 v Žebráce — 31. 12. 1834 v Praze). Bratr Vojtěcha Nejedlého, syn zámožného řezníka, vystudoval filosofii a práva v Praze. Od r. 1801 profesor české řeči a literatury na pražské universitě, od r. 1809 zároveň zemský advokát s rozsáhlou praxí.

Prispíval do Puchmajerových almanachů a do Hlasatele českého. Překládal z němčiny, angličtiny, latiny a řečtiny. — Redigoval: *Hlasatel český* (1.—3. ročník 1806—1808, 4. 1818). Pokus vydávat časopis Poutník český 1801 ztroskotal. — Knižně vyšly překlady: z Meinerta *Vlastenští zpěvové* (1800); Homérova *Iliada* (1802); z Geßnera *Smrt Abelova* (1800, 2. vyd. 1804); *Dafnis a první plavec* (1805); *Idyly* (1829); z Floriana *Numa Pompilius, druhý král římský* (1808); z E. Younga *Kvilení aneb Rozjímání noční* (1820); — z prací odborných: *Böhmische Grammatik* (Česká gramatika, 1804; k tomu 1805 *Praktischer Teil enthaltend verschiedene Aufgaben über die Redetheile, böhmisch-deutsche Gespräche, eine böhmische Chrestomatie und die böhmische Literatur*, Praktický díl obsahující různé úlohy k cvičení v částech jazyka, česko-německé hovory, českou

chrestomatii a českou literaturu); *Praktische böhmische Grammatik für Deutsche* (Praktická česká gramatika pro Němce, 1809 a častěji); *Widerlegung der sogenannten analogisch-orthographischen Neuerungen in der böhmischen Sprache* (Potření tak zvaných analogických pravopisných novot v české řeči, 1828).

Literatura: Životopis napsal Š. Hněvkovský, využívaje korespondence, jako předmluvu ke knize V. Nejedlého Václav (1837) a A. Rybička v Předních křisitelích (1. díl, 1883). O překladu Iliady J. Bartocha v LF 1881, o prozódii tohoto překladu J. Král v LF 1893 a v knize O prozódii české (1923). O překladu Geßnerových Idyl J. Hahn v ČČM 1913. O Dobrovského kritice překladu Numy Pompilia F. Vodička v Č. lit. 1954.

NEJEDLÝ Vojtěch (17. 4. 1772 v Žebráce — 7. 12. 1844 tamže). Bratr Jana Nejedlého. Gymnasium, filosofii a bohosloví vystudoval v Praze (1797). Kaplan v Drahoňově Újezdu u Zbiroha, v Praze u sv. Havla (1799—1801), farář v Pečicích u Příbrami, ve Velizi u Křivokláta (1807—1813), v Mirošově u Plzně, od r. 1825 děkan v Žebráce.

Prispíval do Puchmajerových almanachů, do Hlasatele, Květů, Přitele mládeže, Časopisu Českého muzea. — Knižně vyšlo z poezie: *Básně* (2 sv., 1833, 1835); epické skladby: *Poslední soud* (1804); *Otokar* (3 díly, 1835); *Karel IV.* (1835); *Vratislav* (2 díly, 1836); *Václav* (1837); — z prózy: „příběh pro mládež“ *Ladislav a dívky jeho* (1807); *Nedělní kázání* (1806); *Sváteční kázání* (1807).

Satirickou báseň Bohyně vydal z rukopisu Ferd. Strejček (1910). Korespondenci otiskoval Jar. Šťastný ve Zprávě gymnasia v Praze II (1909—1911).

Literatura: A. Rybička v Předních křisitelích (2. díl, 1884). J. Vlček, První novočeská škola básnická (1896). O vztahu k Horatiovi O. Jiráni ve Sborníku filol. 1911. O próze Fr. Šimka ve zprávě gymnasia v Benešově 1908. V. Jílek, Několik drobtů z kritické činnosti V. Nejedlého, LF 1930. O kázáních J. Víteka v ČČM 1935.

NĚMCOVÁ Božena viz str. 567—598 .

NOVOTNÝ František Věnceslav (6. 8. 1795 v Smrdově — 18. 8. 1866 v Praze). Vystudoval teologii (1824), kaplanoval v Načeradci, nakonec zpěvák u sv. Víta v Praze. Knižně vyšlo z prózy: *Obět, povídka z dávnověkosti české* (1824); *Česká láska* (1841).

Literatura: Fr. Hnízdo ve Výroční zprávě reál. gymnasia v Klatovech 1908. F. Vodička v knize Počátky krásné prózy novočeské (1948). Tam i ostatní literatura.

OHÉRAL Jan (21. 9. 1810 v Žalkovicích na Kroměřížsku — 22. 6. 1868 ve Vídni). Gymnasium vystudoval v Kroměříži, filosofii v Brně a věnoval se žurnalistice. Redigoval české i německé kalendáře a noviny v Olomouci, v Brně i v Praze. R. 1848 byl poslancem zemského sněmu jako zástupce německé levice. V padesátých letech působil v Praze v redakcích německých novin reakčních a českému národu nepřátelských (Tagesbote, Prager Morgenpost). R. 1864 odešel do Vídně a spolupracoval s německými novinami centralistickými (Presse, Konstitutionelle Volkszeitung).

Prispíval do časopisu Ost und West a časopisů, které redigoval. — Redigoval: německý časopis *Moravia* (1838—1848); *Týdeník* (1848—1849); *Moravské národní noviny* (1849—1852); *Erinnerungen* (1856—1858); kalendář *Domácí přítel* (1845, spolu s M. Mikšíčkem).

Literatura: K. Šmídek, Vzpomínka z našeho věku v Besedě 1875. J. Soukal, Ztracený Moravan J. Ohéral, Lid. nov. 1910 (č. 256). J. Kabelík, Moravské národní noviny a Besedník ve sborníku Z dějin české literatury (1920).

OPITZ Jan Ferdinand (11. 10. 1741 v Praze — 11. 1. 1812 v Čáslavi). Člen řádu jezuitského (od r. 1757), z něhož však vystoupil (1762). Vychovatel v šlechtických rodinách, studoval práva ve Vídni a (od r. 1764) v Praze. Advokátní úředník, pak knihovník hraběte Fürstenberka, od r. 1775 úředník při bankálním inspektorátu v Čáslavi.

Knižně vyšlo: *Beschreibung der königlichen Hauptstadt Prag* (Popis královského hlavního města Prahy, 1774).

Literatura: A. Kraus ve Věst. KČSN 1909. J. Kamper v Lumíru 1909.

PABST František Anton (data narození ani úmrtí nejsou známa). Studoval v Praze filosofii, lékařství a práva, sloužil začátkem 19. stol. v pražských vojenských nemocnicích, po složení právních zkoušek (1814) úředník magistrátu (radní) ve Vysokém Mýtě, od r. 1824 úředník státní tabákové a kolkovní správy v Linci a ve Vídni, kde byl od r. 1838 vyšším úředníkem celního úřadu.

Knižně vyšlo z prózy: *Die starken Ritter von Pilsen* (anonymně 1798; český překlad Plzenští rytíři, aneb Odplata udatnosti. Staročeské podivné příhody, 1799). Z německého rukopisu přeložil J. Rulík a J. Hýbl jeho spis *Nejnovější kronika a věrná poselkyně starého i nového národu českého* (4 díly, 1812—1817).

Literatura: J. Volf v článku Udatní rytíři plzenští v ČČM 1921.

PALACKÝ František (14. 6. 1798 v Hodslavicích — 26. 5. 1876 v Praze). Narodil se jako syn krejčího a rolníka v českoobratrské rodině. R. 1809 vstoupil na evangelické gymnasium v Trenčíně a po třech letech na lyceum v Bratislavě. Zde skončil gymnasiální studia a r. 1819 i tříletý teologicko-filosofický kurs. Pobyt v rodině vzdělané paní Niny Zerdahelyové (od r. 1817) měl silný vliv na jeho vzdělání filosofické i na utváření jeho charakteru. R. 1819 se stal vychovatelem, r. 1821 pobyl se svými svěřenci ve Vídni a následující dvě léta žil s nimi opět v Uhrách na statku Czuzy u Komárna. V Bratislavě, kde se spřátelil s P. J. Šafaříkem a s J. Kolářem, zahájil svou literární činnost básnickou (*Ideálů říš, Na horu Radhošť*), překladatelskou (několik zpěvů z Ossiana), literárněteoretickou a estetickou (*Počátkové českého básnictví, obzvláště prozódie*, 1818 — spolu s P. J. Šafaříkem; *Přehled dějin krásovědy a její literatury* z r. 1821 vyšel v Kroku 1823; *Krásověda čili o kráse a umění* v ČČM 1827; v rukopise zůstaly *Geschichte der schönen Redekünste bei den Böhmen*. — *Dějiny krásného řečnictví u Čechů*).

Začátkem r. 1823 přišel do Prahy. Na doporučení Dobrovského byl pověřen vypracováním rodopisu Šternberků a po jeho skončení byl Fr. Šternberkem jmenován archivářem. Genealogické práce konal i pro rod Černínů, Kinských, Martiniců aj. Na výzvu Učené společnosti (1825) sestavil řadu kronik, vypisujících události 14., 15. a 16. století, a vydal ji s názvem *Starší letopisové čeští od r. 1378 do 1527* (1829). R. 1827 byl vyzván výborem stavů, aby pokračoval v díle J. Pubičky *Chronologische Geschichte Böhmens*. Práce se ujal, i když byl oficiálně jako historiograf Království českého potvrzen až v r. 1838. Vedle studií a prací historických (z oboru literární historie vydal pouze spis *J. Dobrovskýs Leben und gelehrtes Wirken*, 1833) se v Praze účastnil horlivě organizování národního života. R. 1825 podal návrh na vydávání vědeckého časopisu, který začal vycházet r. 1827 německy s názvem *Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen* a česky jako *Časopis Společnosti vlastenského muzeum v Čechách* a jehož prvním redaktorem sám byl (do r. 1838). Účastnil se založení Matice české (1831), od r. 1830 byl členem Učené společnosti a jako její sekretář (1840 až 1844) provedl v ní organizační změny ve prospěch české vědy; zasáhl podstatně do organizace Národního muzea jako jeho jednatel (1841—1852). Účastnil se jednání o zřízení stálé divadelní scény české jako člen a nějaký čas i prezident Sboru pro zřízení Národního divadla (k budově Národního divadla položil r. 1868 základní kámen) a z jeho iniciativy byl v r. 1861 k podpoře českých spisovatelů založen spolek Svatobor. R. 1848 se účastnil politického života jako

vůdčí představitel liberální strany, byl členem Národního výboru, odmítl účastnit se frankfurtského sněmu, byl předsedou Slovanského sjezdu, stavěl se však proti revolučním lidovým silám. Stál na stanovisku zachování rakouské monarchie. Po obnovení absolutismu byl nucen ustoupit z veřejného života, dokonce i z Českého muzea. V letech šedesátých jako přední představitel staročeské konzervativní politiky zdůrazňoval (zvl. v článcích otiskovaných v časopise *Národ*) stále loajalitu k Rakousku, které si přál vidět jako federaci rovnoprávných národů (*Idea státu rakouského* v časopise *Národ* 1865). Z opozice k provedení dualismu v Rakousko-Uhersku se účastnil r. 1867 manifestační cesty do Moskvy, po níž z politického života ustoupil a věnoval se výhradně práci na Dějinách. Dokončil je počátkem r. 1876 a krátce nato zemřel.

K práci na Dějinách prozkoumal všechny archívy v Čechách (jen třeboňský navštívil osmkrát) a přední archívy a knihovny evropské; mnohokrát byl ve Vídni, r. 1827 studoval historické prameny v Lipsku, r. 1831 v Mnichově, r. 1833 ve Vratislavi a v Olešnici, r. 1837 v Římě, téhož roku ještě v Drážďanech, r. 1843 znovu ve Vratislavi, pak v Berlíně, v Pešti a v jihoněmeckých městech, r. 1849 v Basileji, r. 1853 v Paříži, r. 1856 znovu v Drážďanech a v Ochranově, r. 1857 v Mnichově, r. 1858 ve Vratislavi, Lipsku a Jeně. Nejdůležitější byla jeho cesta do Říma, kde pracoval 10 neděl ve vatikánském archívu; na zpáteční cestě se zastavil ve Florencii, Miláně a Benátkách. Tuto cestu popsal ve zvláštním spise *Literarische Reise nach Italien* (1838). Ze všech archívů přinášel výpisy a opisy listin (jen ve vatikánském archívu jich opsal na 400). Po 13 letech příprav vydal 1. svazek německy psaných dějin *Geschichte von Böhmen* (1836; do r. 1867 vyšlo 5 dílů v 9 svazcích). Od r. 1848 vycházelo české znění, které vznikalo zpočátku překladem znění německého; později psal Palacký své Dějiny česky a pro německé vydání je dával překládat. *Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě* vycházely takto: 1848 dílu 1. částka 1. (od pravěkosti až do r. 1125); 1850 dílu 3. částka 1. (od r. 1403 do 1424); 1851 dílu 3. částka 2. (od r. 1424 do 1439); 1854 dílu 1. částka 2. (od r. 1125 do 1253) a dílu 4. částka 1. (od r. 1439 do 1457); 1860 dílu 4. částka 2. (od r. 1457 do 1471); 1865 dílu 5. částka 1. (od r. 1471 do 1500); 1867 dílu 5. částka 2. (od r. 1500 do 1526); 1875 dílu 2. částka 1. (od r. 1253 do 1333); 1876 dílu 2. částka 2. (od r. 1333 do 1403).

Vydání Dějin předcházela i doprovázela řada studií z oboru historie a jejích pomocných věd i řada edic starých historických památek: *Würdigung der alten böhmischen Geschichtsschreiber* (Zhodnocení starých českých dějepisců, 1830); *Přehled současný nejvyšších důstojníků a ouředníků zemských i dvorských v Království českém od nejstarších časů až do nynějška* (1832); *Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache* (Nejstarší památky českého jazyka, 1840, společně s P. J. Šafaříkem); *Archív český čili Staré písemné památky české i moravské* (1840—1846; v této edici historických dokumentů se pokračuje dodnes); *Popis království českého* (1848); *Předchůdcové husitství v Čechách* (1842); *Documenta Mag. Iohannis Hus vitam, doctrinam, causam ... illustrantia* (Dokumenty osvětlující život, učení a při M. Jana Husa, 1869); *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges* (Listinné příspěvky k dějinám husitských válek, 1873) a mnoho jiných.

Palacký sám pořídil *Sbírku spisů drobných z oboru řeči a literatury české, krásovědy, historie a politiky*, kterou nazval *Radhost* a jež vyšla ve 3 svazcích v l. 1871—1873. Německé řeči a úvahy shrnul v *Gedenkbücher* (1874). Nové vydání Drobných spisů Fr. Palackého pořídili v l. 1898 až 1902 B. Rieger (1. díl, Spisy a řeči z oboru politiky), V. J. Nováček (2. díl, Články z oboru dějin) a L. Čech (3. díl, Spisy estetické a literární). Palackého Dějiny vycházely často, naposled 1939. Výbor z Dějin uspořádal v r. 1957 J. Charvát ve Světové četbě. R. 1941 vyšly 4 sv. Díla Fr. Palackého, obsahující *Práce historické*, *Staré letopisy české*, *Stati z českých dějin* a *Stati literárněhistorické*, jazykovědné a estetické (uspoř. J. Charvát). Vlastní životopis (sahající do r. 1818) otišla po prvé M. Červenkova-Riegrová (v *Osvětě* 1885, také samostatně), znovu i s Každodenníkem (z let 1818—1827) a se Zápisky (do r. 1863) V. J. Nováček v třísvazkovém vydání *Korespondence a zápisků Fr. Palackého* (1898—1911). Mnoho korespondence, jejíž soupis je v Bibliografii české historie 1937—1941, je vydáno pouze v časopisech

(ČČM, ČMM, Osvěta, Zvon aj.). — Soupis prací Fr. Palackého česky psaných a samostatně vydaných připojil J. Kalousek k 3. vydání Dějin (1876), soupis prací německých vydala Královská česká společnost nauk (1877). Doplněk přinesl Památník Fr. Palackého (1898).

Literatura o Palackém je velmi rozsáhlá; její soupis je v Zibrtově Bibliografii české historie 1912 a pak téměř v každém ročníku. — Mnoho životopisných dat přinesl Památník Fr. Palackého (1898), v němž je i řada studií. „Palackého mladá léta“ zpracoval K. Kálal (1927), jeho pobyt v Trenčíně D. Votrubová v SV 1951, vliv N. Zerdaheľyové kromě jiných H. Gregorová v Ženském obzoru 1929. J. Hanuš, Národní muzeum a naše obrození (2 sv., 1921, 1923). O Palackém básníkovi J. Jakubec v úvodu k vydání Básní (1898) a v LF 1921. O jeho překladech z Vergília J. Hendrich ve Sborníku filol. 1922 a ve sborníku Pio vatí (1930). O účasti v prozodických bojích nejúplněji J. Král v knize O prozodii české (1933). Fr. Frýdecký ve Zvonu 1918. O estetických studiích L. Čech ve Zprávě realky v Novém Městě na Mor. 1898 a v Památníku F. P., kde je i studie O. Hostinského. O filosofii Palackého především Z. Nejedlý několikrát, naposled v knize O smyslu českých dějin (1952), dále L. Rieger v ČM 1933, M. Jetmarová ve sborníku Filosofie v dějinách českého národa 1958. O Palackém a dělnické třídě psal B. Šindelář v ČMM 1952, M. Jetmarová v FČ 1956, K hodnocení společenských názorů Palackého před r. 1848. O Palackého jazyku a jeho vztahu k jazyku J. Bělič ve sborníku Tři studie o Fr. Palackém (1949). Tamtéž O. Králík, Palackého božné doby. — O Palackém celkově a o jeho významu J. Goll v ČČH 1898 (i samostatně), Z. Nejedlý, Fr. Palacký (1920), studie ve Varu 1926, dnes v knize Velké osobnosti (1951) a v úvodu k svým Dějinám národa českého (1949), J. Charvát v předmluvě k Výboru z Dějin (ve Světové četbě, 1957).

PALKOVIČ Jiří (27. 9. 1769 v Rimavské Bani — 13. 6. 1850 v Bratislavě). Vyšel ze zemanské rodiny, studoval v Dobšíně a Šoproni v Maďarsku, teologii v Jeně (1792—1793). Učitel evangelické školy v Lučenci (1794), vychovatel v šlechtických rodinách. Od r. 1803 profesor československé řeči a literatury na lyceu v Bratislavě (v l. 1837—1844 vykonával za něho tuto funkci L. Štúr).

Příspěl do Puchmajerových almanachů. — Psal i německy a latinsky, překládal z latiny, řečtiny a němčiny. — Vydával a redigoval: *Týdeník aneb Císařské královské národní noviny* (v Bratislavě 1812—1818); *Tatránka. Spis pokračující rozličného obsahu, pro učené, přeucené a neučené* (1832 až 1847); *Věští a zvláštnější nový i starý kalendář* (1805—1848). — Knižně vyšlo z veršovaných prací: *Muza ze slovenských hor* (1801; zde i překlad 1. zpěvu Iliady v přízvukném hexametru); — hra *Dva buchy a tři šuchy* (1800, 2. vyd. 1810, provoz. 5. 6. 1842 ve Stavovském divadle); — slovník *Böhmisch-deutsch-lateinisches Wörterbuch* (2 díly, 1820, 1821).

Literatura: J. Vlček, Palkovič a Tablic ako veršovci, Slovenské pohľady 1891. O jeho stykách s Dobrovským A. Pražák, Ke stykům Dobrovského se Slovenskem, Bratislava 1929. R. Brtáň, J. Palkovič, Knižnica 1951—1952. Vl. Klimeš v Počátcích českého a slovenského novinářství (1955). J. Čaplovič, cenzurovanie Palkovičovej Tatránky, Slovenská literatúra 1955.

PATRČKA Michal Silorad (21. 7. 1787 v Solnici — 25. 4. 1838 v Jaroměři). Kupec v Solnici, státním bankrotem přišel o majetek. R. 1813 vzat k vojsku, byl učitelem ve vojenské škole v Josefově. Od r. 1828 žil v Jaroměři a zabýval se mnemotechnikou, fyzikálními a mechanickými pokusy a literaturou.

Příspěval do Literárních příloh Hromádkových novin, Hyllosu, Čechoslava (zde např. Hrst šípků a trnek), Dobroslava (zde Míchanice), Milozora, Věrného přítele (zde písně řemeslnické), Přítele mládeže, Milíny, Poutníka slovanského, Jindy a nyní, Květů. — Knižně vyšly *Písně českých bojovníků* (1815).

Literatura: Fr. Patrčka ve sborníku Rodnému městu (1887), kde píše Fr. J. Košťál o Patrčkově literárním významu. Vzpomínku na Patrčku napsal A. Gabriel v Lumíru (1860). Celkovou charakteristiku podal M. Hýsek, Zapomenutý Jiráskův vlastenec, Literární besedy (1940). J. Loužil, Obrozenský literát M. S. Patrčka jako učitel, Hradecký kraj 1959.

PEDÁLOVÁ Josefa (klášterním jménem Marie Antonie; 18. 2. 1781 v Praze — 4. 3. 1831 tamže). Jeptiška kláštera alžbětinek. Dopisovala si s četnými spisovateli své doby (Čelakovský, Kamarýt).

Přispívala do časopisů Čechoslov a Poutník slovanský (pod jménem Dobrovlastka). — Knižně vyšly povídky: *Serafka. Dárek dcerám městským* (1826, 2. vyd. 1832); *Myrhový věneček aneb Utrpením přichází se k blaženosti* (1828); *Keť rozmarýnový ze stínu do veřejné zahrady přesazen* (1830).

Literatura: J. Jiroušek v časopisu Vlast 1911. A. Menschlová v Pedag. rozhledech 1909. A. Veselý v Čes. revui 1915. O Pedálově psal již K. Sabina v Ladě 1861 (Vybrané spisy, 2. sv., 1912). Serafku vydal J. Jiroušek (1920).

PELCL František Martin (11. 11. 1734 v Rychnově nad Kněžnou — 24. 2. 1801 v Praze). Studoval v Rychnově n. Kn. gymnasium piaristické, v Hradci Králové jezuitské, filosofii v Praze, kde začal studovat bohosloví, ale nedokončil je stejně jako práva. Odešel do Vídně a studoval historii, jazykovědu a estetiku. Stal se vychovatelem v rodině Šternberků (1761 až 1769) a u hraběte Nostice, kde byl i knihovníkem a archivářem. Od r. 1793 profesor české řeči a literatury na pražské universitě.

Psal německy a latinsky, přispíval do Abhandlungen. — Knižně vyšlo z prací odborných: *Kurzgefaßte Geschichte der Böhmen von den ältesten bis auf die itzigen Zeiten* (Stručné dějiny Čechů od časů nejstarších až k dnešním, 1774, 2. rozmnož. vyd. 1779); *Neue Kronik von Böhmen. Vom Jahre 530 bis 1780* (Nová kronika česká. Od r. 530 až 1780; 1780); *Nová kronika česká* (3 díly, 1791, 1792, 1796); *Akademische Antrittsrede über den Nutzen und Wichtigkeit der böhmischen Sprache* (Akademická nástupní řeč o užitku a důležitosti českého jazyka, 1793); *Kaiser Karl der Vierte, König in Böhmen* (Císař Karel Čtvrtý, král český, 2 díly, 1780, 1781); *Lebensgeschichte des Römischen und Böhmisches Königs Wenceslaus...* (Životopis římského a českého krále Václava..., 2 díly, 1788, 1790); *Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler nebst kurzen Nachrichten von ihren Leben und Werken* (Podobizny českých a moravských vědců a umělců s krátkými zprávami o jejich životě a díle; společně s M. A. Voigtem; 4 díly, 1773, 1775, 1777, 1782); *Böhmische, mährische und schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten...* (Čeští, moravští a slezští vědci a spisovatelé z řádu jezuitů, 1786); *Grundsätze der böhmischen Grammatik* (Základy české mluvnice, 1795, 2. rozmnož. vyd. 1798). — Edice: *Bohuslav Balbini Dissertatio apologetica pro lingua Slavonica praecipue bohémica* (Bohuslava Balbína Obrana jazyka slovanského, zvláště českého, 1775); *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic...* (1777). Spolu s Dobrovským vydal latinsky psané české kroniky s názvem *Scriptores rerum bohemicarum* (Spisovatelé českých dějin, 2 sv., 1783, 1784; Palacký je doplnil spisem Staří letopisové čeští). — V Abhandlungen uveřejnil *Geschichte der Deutschen und ihrer Sprache in Böhmen von 1341—1789* (Dějiny Němců a jejich jazyka v Čechách v letech 1341 až 1789; 1783, 1790); dále tam uveřejnil pojednání o Sámovi jako králi slovanském, o Přemyslu Otakaru II., o Karlu IV. jako markrabím moravským, o původu a jménu města Prahy aj. — V rukopise zůstala *Böhmische Bibliothek oder Verzeichnis aller in böhmischer Sprache gedruckten Bücher von den ersten Werken bis 1798* (Česká knihovna čili Soupis všech knih tištěných v českém jazyce od prvních děl do r. 1798) a kronika událostí současných *Böhmische Chronik unter Regierung des Kaisers und Königs in Böhmen Josephus II.* (Česká kronika vlády císaře a krále českého Josefa II. Označuje se jako Pelcovy Paměti a s tímto názvem také vyšla až r. 1931).

Pelcovy Paměti přeložil a vydal Jan Pán (1931 a 1956).

Literatura: J. Hanuš, F. M. Pelcl, český historik a buditel (1914). O jeho rodě St. Dvořák (1934). O příležitostné básni Pelclově „Píseň pro český vojenský výbor“ (vyšlé 1800) J. Jakubec v publikaci Národ legiím (1921). O historikovi Palacký ve Würdigung der alten böhmischen Geschichtsschreiber (1830). O Pelclovi buditeli O. Fischer v ČČM 1934. O poměru k husitství Fr. Kavka v knize Husitská revoluční tradice (1953). O Pamětech J. Černý v úvodu k vydání 1956. Osudy prvního vydání Balbínovy Obrany jazyka českého, o jehož významu psal už K. Havlíček ve Slovanu (20. a 29. května 1850), vypsal J. Prokeš v ČČM 1925.

PETRMANN Jiří (19. 6. 1710 v Pukanci na Slovensku — 19. 12. 1792 v Drážďanech). Studoval v Štiavnicích, v Bratislavě, v Halle nad Sálou. Českobratrský kněz, od r. 1734 učitel němčiny dětí českých emigrantů v Berlíně. Potom působil v Lipsku, Gebhardsdorfu a v Nečavě v Lužici. Od r. 1746 český a německý kazatel v Drážďanech.

Přispěl do Tháмова almanachu Básně v řeči vázané. — Knižně vyšla: *Čechořečnost touž řečí mluvícím složená*... (1783) a několik spisů náboženských.

Literatura: J. Volf, Drážďanský kancionál J. Petermanna z r. 1748 a pražská konzistoř, ČČM 1924.

PICEK Václav Jaromír (pseudonym Podsvijanský; 13. 11. 1812 v Újezdě u Turnova — 26. 11. 1869 v Benátkách nad Jizerou). Gymnasium vystudoval v Mladé Boleslavi, v Praze práva (1838). Správce panství v Liblíně, od r. 1849 soudce v Nových Benátkách, 1850 až 1852 redaktor vládních novin, od r. 1852 opět komisař na Smíchově, v Příbrami, okresní soudce ve Zbiroze a na Zbraslavi.

Přispíval do Časopisu Českého muzea, Časopisu pro katolické duchovenstvo, Květu, České včely, Věnce aj. — Redigoval *Pražské noviny* (1850—1852). — Knižně vyšly *Básně* (1843); *Písně* (1847, 1852, 1856); *Písně české* (1861); s nápěvy od Fr. Karase, J. N. Škroupa, J. Vorla, L. Zvonaře aj. a s německým překladem); — drama *Vilém Rožmberk* (1840; provoz. 12. 1. 1840); — novinářská próza *Politické zlomky o Čechách* (1850).

Literatura: J. Vlček, Básník publicista, Den 1909 (dnes v knize Kapitoly z dějin české literatury, 1952).

PICHL Josef Bojislav (23. 8. 1813 v Kosoři — 11. 3. 1888 v Praze). V Praze vystudoval novoměstské akademické gymnasium i lékařství (1843). Lékař v Pardubicích (do r. 1848), pak úředník (translator) při magistrátu v Praze, od r. 1854 hutní lékař na Kladně, pak v Nýřanech (od 1861). Od r. 1864 správce chudobince v Praze. Byl manželem spisovatelky Marie Čacké, v r. 1848 byl předsedou poroty, která osvobodila K. Havlíčka. Nakonec měl vlastní tiskárnu v Praze, kde mohl vydávat své noviny.

Vydával a redigoval: *Pardubický hlasatel svobody a lidu práva* (1848); *Svatováclavské poselství* (1848); *Pražský obecní list* (1849); *Česká včela* (1876—1880); kalendář *Čas* (1874).

Knižně vyšly výběry *Společenský krasořečník český* (3 díly, 1852—1853); *Společenský zpěvník* (1851); z překladů: Cervantesovy novely (1838); *Don Quijote de la Mancha* (1. díl 1866; 2. díl přeložil K. Stefan); z Herloše Černohorci, *Čechy od r. 1414—1424, Poslední táborita, Valdštejn*.

Literatura: Vlastenecké vzpomínky, které vycházely 1876—1880 v České včele, vydal M. Hýsek s poznámkami (v nich stručný životopis) jako 3. sv. knihovny Paměti (1936). Stručné nekrology v Květech 1888, v Osvětě 1888; J. Neruda v Humoristických listech 2. 7. 1881 (dnes v knize Podobizny I).

PIŠELY Antonín (1758 v Praze — 30. 3. 1806 tamže). Žák Dobrovského, vojenský kaplan u pluku hr. Kinského. Spolu s Dobrovským vydal: *Českých přísloví sbírka, po vydání M. J. Srnce a Fr. Horného nově rozmnožená od Jos. Dobrovského a Ant. Pišelyho* (1804).

PITR Josef Bonaventura (1708 v Třebechovicích — 1764 v Rajhradě). Kněz řádu benediktýnů (od r. 1728). Gymnasium vystudoval v Broumově, filosofii a teologii v Břevnovském klášteře, kněz (od r. 1733) v Břevnově, Polici a Broumově, kde učil i na gymnasiích. Sekretář, knihovník a archivář benediktýnského řádu v Čechách (v letech 1846—1756), konečně opat kláštera v Rajhradě. V rukopise zůstaly četné sbírky historických pramenů.

Literatura: J. Hanuš v článku Počátky kritického dějepytu v Čechách, ČČH 1909. Havelka, Život pana B. Pitra, preláta rajhradského, ČČM 1828 (obsahuje soupis tištěných i rukopisných prací).

PLAČEK František (20. 4. 1809 v Bělči u Berouna — 2. 9. 1888 v Sedmihorkách). Gymnasium vystudoval ve Slaném, filosofii a práva v Praze (1833). Úředník při různých krajských úřadech v Rakousku a v Čechách, nakonec vysoký úředník v oboru administrativně právním v Praze. V r. 1848 byl členem Národního výboru a poslancem říšského sněmu. Jeho zásluhou byly získány z ciziny Hollarovy rytiny.

V mládí přispíval básněmi do Rozličností (1828), Čechoslava, Květů. Později psal do časopisů odborných. Spolupracoval při Riegrově Naučném slovníku.

POHL Jan Václav (1720 v Hradci Králové — 23. 6. 1790 ve Vídni). Gymnasium studoval v Hradci Králové, od r. 1756 byl komorním úředníkem při císařském dvoru ve Vídni a učitelem češtiny v císařské rodině (Josefa II.). — Knižně vyšlo z prací odborných: *Grammatica linguae bohemicae oder die böhmische Sprachkunst...* (Gramatika českého jazyka čili Umění českého jazyka..., 1756); *Pravopisnost řeči české...* (1786).

Literatura: Ferd. Čenský, K dějinám řeči a literatury české v 18. stol., Osvěta 1876. A. Lisický, Zřetěsná čeština J. V. Póla a J. Dobrovského, Osvěta 1916. J. V. Pól v zápase o české slovo, tamže 1919. Z dějin zápasu o české slovo, tamže 1920.

POLÁK Matěj Milota Zdirad (14. 2. 1788 v Zámukách — 31. 3. 1856 ve Vídeňském Novém Městě). Syn obuvníka, chodil od r. 1798 v Praze do normální školy a stal se r. 1807 výpomocným učitelem. R. 1808 vstoupil jako dobrovolník do vojska a zúčastnil se několika bitev s Napoleonem. V l. 1809—1813 pobýval se svým plukem na různých místech Královéhradecka, kde se seznámil s J. L. Zieglerem. Ten ho přivedl k české literatuře. Polák začal psát české verše a přijal jméno Milota Zdirad. R. 1813 odešel opět do války, dostal se až do Paříže (1813—1814), pobýval ve Vídni (1814—1815), prošel Itálií, kde byl delší dobu v Římě a v Neapoli (1815—1818). Krátkou dobu byl v Čechách (Praha, Obříství, na panství barona Kollera, jehož byl pobočníkem) a vrátil se do Itálie (1821—1827). Profesor české řeči a literatury na vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě (1828—1830), později (od r. 1837) profesor válečného dějepisu a dohlížitel (prefekt) nad vyučováním jazyka českého, francouzského, italského a maďarského. Zároveň postupoval ve vojenských hodnostech, až byl (1849) jmenován generálmajorem. Jeho vztah k českému národu a české řeči v té době již ochladl.

Přispíval do Prvotin, C. k. vlastenských novin a hlavně Dobroslava (zde např. Cesta do Itálie). — Knižně vyšla *Vznešenost přírody. Lyrická báseň v šesti zpěvích* (1819).

Spisy M. Z. Poláka vyšly ve Spisech výtečných českých básníků novodobých (2 sv., 1862) v uspořádání K. Sabiny a s jeho životopisným nástinem. Básnické spisy a Cestu do Itálie vydal ve Světové knihovně č. 582—587, 621—642 J. Bradáč.

Literatura: O literární pozůstalosti psal F. J. Rypáček v Osvětě 1907 a J. Bradáč ve Zprávě gymnasia v Domažlicích 1911. J. Vlček v Několika kapitolkách z dějin naší slovesnosti (1912). O Polákově verši a stylu a jejich funkci v literárním procesu 19. stol. J. Mukařovský, Polákova Vznešenost přírody (Sborník filol. 1934, přetištěno v Kapitolách z české poetiky, 2, 1948). P. Váša, Slovník M. Z. Poláka, NŘ 1947. O verši prvních básní M. Z. Poláka psal J. Hrabák v knize Studie o českém verši (1959).

PRAVDA František (vl. jm. Vojtěch Hlinka; 17. 4. 1817 v Nekrasíně u Jindřichova Hradce — 8. 12. 1904 v Hrádku u Sušice). Pocházel ze selského rodu, gymnasium vystudoval v Jindřichově Hradci, filosofii v Praze (1838), bohosloví ve Vídni (necítil se ještě Čechem) a v Praze (1842). Kaplan v Kvílicích u Slaného (1842—1846), duchovní správce v ústavu pro slepce v Praze (1846), od r. 1847 vychovatel a host v nižší šlechtické rodině v Hrádku u Sušice. Tam se mu dostalo několika čestných hodností církevních.

Prispíval do časopisů Blahověst (po prvé 1847), Poutník, Lumír, Obrazy života, Boleslavan, Opavský besedník, Čech, Vlast, Škola a život, Posel z Prahy (Fr. Šimáčka-Běláka), do almanachů a kalendářů Perly české, Pečírkvův kalendář, Sborník, Krakonoš, Školník, Zábavník učitelský, Moravan aj. — Knižně vyšly prózy *Povídky z kraje* (5 sv., 1851—1853); — hry pro děti *Divadlo pro děti* (3 sv., 1863—1867).

Sebrané spisy začaly vycházet již za Pravdova života (1871—1877 ve 4 sv. v Národní knižnici, 1877—1898 ve 12 sv. s názvem Sebrané povídky pro lid).

Literatura: Fr. Holeček, Fr. Pravda (Vojtěch Hlinka). Obraz jeho literární činnosti (1906) s podrobnou bibliografií Pravdova díla. Životopis od K. Matějky, Pravdova synovce, je připojen ke 4. sv. Sebraných spisů (1877). K. V. Rais ve Světozoru 1897. V. Dressler v ČČM 1905. Dopisy V. Štulcovi otiskl J. Vraštil ve Zprávě arcibiskupského gymn. v Praze 1916/17; dopisy Fr. Šteffalovi J. Muk v Publikacích Městského muzea v Jindřichově Hradci (1941); tam je i stať Ferd. Strojčka Fr. Pravda, učitel národa.

PRESL Jan Svatopluk (4. 9. 1791 v Praze — 6. 4. 1849 tamže). Bratr Karla Bořivoje, doktor medicíny (1816), profesor přírodopisu na lyceu v Olomouci (1818), pak zoologie a mineralogie na universitě v Praze (1820—1848).

Redigoval: *Krok, veřejný spis vşenaučný pro vzdělance národu českoslovanského* (1821—1837); *Časopis technologický Jednoty ku povzbuzení promyslu v Čechách* (1837—1839). — Knižně vyšly práce odborné: *O přirozenosti rostlin aneb Rostlinář...* (3 díly, 1820—1835; na prvním díle měl účast Bedřich Berchtold; Presl sám k dílu vyryl množství obrazů); *Flora česká. Květena česká. S poznamenáním lékařských, hospodářských a řemeslnických rostlin* (1819, společně s bratrem Karlem Bořivojem); *Savectvo* (1834); *Nerostopis čili mineralogia* (1837); *Vşeobecný rostlinopis čili Popsání rostlin ve vşelikém ohledu užitečných a škodlivých* (2 díly, 1846).

Dopisy bratru Karlovi otiskl J. Schiebl v Plzeňském obzoru 1910.

Literatura: L. Čelakovský, O vědeckém významu J. Sv. Presla v Almanachu ČA 1892. B. Němec, Presl a Purkyně v Národní čítance 1918.

PRESL Karel Bořivoj (17. 2. 1794 v Praze — 2. 10. 1852 tamže). Bratr Jana Svatopluka, doktor medicíny a filosofie (1818), správce botanických a zoologických sbírek Národního muzea (1822), profesor přírodopisu na universitě v Praze (od r. 1832).

Psal většinou latinsky a německy. — Společně s bratrem Janem Svatoplukem vydal: *Flora česká. Květena česká. S poznamenáním lékařských, hospodářských a řemeslnických rostlin* (1819).

PROCHÁZKA František Faustin (13. 1. 1749 v Nové Pace — 2. 12. 1809 v Praze). Studoval gymnasium ve Slezsku a v Jičíně, v Praze filosofii a bohosloví (do r. 1779). Člen řádu pavlánského. Učitel klasických a orientálních jazyků a církevního práva v konviktu svého řádu v Praze. Od r. 1786 ředitel pražských, od r. 1807 vşech gymnasií v Čechách, po smrti Ungarové i knihovník universitní knihovny.

Vydával s pseudonymem Hintschius týdeník *Über die Broschüren* (1782). — Knižně vydal překlad: *Nový zákon* (1778 společně s V. F. Durychem, 1786 vlastní překlad *Písmo svaté Nového zákona*) a *Bibli česká, t. j. celé Svaté písmo Starého i Nového zákona...* (1780 společně s V. F. Durychem, 1804 vlastní překlad); — z prací odborných: *De saecularibus liberalium artium in*

Bohemia et Moravia fatis commentarius (Rozprava o osudech svobodných umění v Čechách a na Moravě podle staletí, 1782); do Voigtova sborníku *Acta litteraria* přispěl rozpravou *De litterarum latinarum in Bohemia et Moravia restitutoribus commendatio* (Pojednání o obnovitelích latinského písemnictví v Čechách a na Moravě). Vydání ukázek z české literatury s výkladem: *Miscellaneen der böhmischen und mährischen Literatur* (Rozličnosti z české a moravské literatury, 3 sv., 1784—1785). Edice: *Kronika boleslavská o posloupnosti knížat a králů českých...* (1786). *Kronika česká od Přibíka Pulkavy...* (1786); *Vejtah z Kroniky moskevské... přeložené od Matouše Hosia* (1786); *Cesta z Prahy do Benátek...* Oldřicha Prefáta (1786) aj. (za jediný rok 1786 vyšlo 13 sv.).

Literatura: J. Hanuš, František Faustin Procházka (1915). J. B. Novák v SV 1949—50;

PUBIČKA František (19. 8. 1722 v Chomutově — 5. 6. 1807 v Praze). Od r. 1739 člen řádu jezuitského v Praze, učitel na řádových školách v Praze, Olomouci aj. Po zrušení řádu (1773) světský kněz, doktor filosofie (1785). Od r. 1772 stavy jmenovaný historiograf království českého.

Knižně vyšly práce odborné: *Series chronologica rerum Slavo-Bohemorum ab ipso inde Slavorum in Bohemiam adventu usque ad haec nostra tempora* (Dějiny slovansko-české od příchodu Slovanů do Čech až po tyto naše dny, 1768); *De antiquissimis sedibus Slavorum* (O nejstarších sídlech Slovanů, 1777); *Chronologische Geschichte Böhmens unter den Slaven* (Chronologické dějiny Čech za Slovanů, 6 dílů v 10 svazcích, 1770—1801).

Korespondenci J. A. Jablonowského s Fr. Pubičkou otiskl M. Kudělka ve Slezském sb. 1957: K otázce česko-polských literárních vztahů v počátcích českého národního obrození.

Literatura: Proti Pubičkově pojetí dějin, proti údajům i proti stylu psal už G. Dobner v *Prager gelehrte Nachrichten* (1772) i Palacký ve *Würdigung der alten böhmischen Geschichtsschreiber* (1830). Pubičky se proti nim zastal V. Novotný v úvodu k 1. dílu svých *Českých dějin* (1912). Z. Nejedlý o něm psal v úvodu k *Dějinám národa českého* (1949).

PUCHMAJER Antonín Jaroslav (7. 1. 1769 v Týně nad Vltavou — 29. 9. 1820 v Praze). Studoval gymnasium v Českých Budějovicích, filosofii a bohosloví v Praze (1797). Kaplan a později farář na různých místech v Čechách (Prachatice, Kamenný Újezd, Jinonice, Cito-liby), nakonec v Radnici u Plzně (1806—1820).

Vydával básně své i svých přátel ve sborníčcích *Sebrání básní a zpěvů* (1. sv. 1795, 2. sv. 1797 s předeslaným výkladem O přízvuku a prozódii české) a *Nové básně* (3. sv. 1798, 4. sv. 1802 s Přídavkem k prozódii české, 5. sv. 1814). — Vlastní básně, převážně bajky, uspořádal s názvem *Fialky* (vydal je až V. Nejedlý r. 1833 v 1. sv. Básní Ant. Jaroslava Puchmajera). — Z překladů knižně vyšel *Chrám gnúský od Montesquieua* (1804; 1836 jako 2. sv. Básní vydaných V. Nejedlým). Z rukopisu vydal J. V. Sedláček jeho *Rýmovník aneb rýmovní slovník* (1824). — Podstatně přispěl materiálem pro Dobrovského německo-český slovník, jehož druhý díl sestavil. — Knižně vyšlo z prací odborných: *Pravopis rusko-český* (1805; 2. vyd. 1851 V. Hankou); *Lehrgebäude der russischen Sprache* (Učebnice ruského jazyka, 1820); *Románi Čib, das ist Grammatik und Wörterbuch der Zigeuner Sprache. Dazu als Anhang die Hantýrka oder die českische Diebsprache* (Románi Čib, to jest gramatika a slovník jazyka cikánů, k tomu jako přídatek Hantýrka čili český jazyk zlodějů, 1821); — z překladů: Karla ze Šternberka *Pojednání o bylinářství v Čechách* (1819).

Sebrané básně Ant. Jaroslava Puchmajera vyšly v Národní bibliotéce (2. rozmnožené vyd. 1881). Almanachy (1.—4. sv.) vydal J. Vlček v Novočeské knihovně (1917—1924).

Literatura: J. Máchal, Ant. Puchmajer (1895; tam i literatura předcházející). O překladech z Vergilia J. Hendrich ve Sborníku filol. 1922, o překladech z Homéra J. Bartocha v LF 1881 a J. Král v LF 1893. Vztahem k polské literatuře se zabýval M. Szykowski v knize Pol-

ská účast v českém národním obrození (1. díl, 1931). K. Horálek, K poetice A. Puchmajera a jeho školy, SV 1948—49. O rusko-českém pravopise V. Huňáček, Naše vlast 1955.

PURKYNĚ Jan Evangelista (17. 12. 1787 v Libochovicích — 28. 7. 1869 v Praze). Syn hospodářského správce. Po časně smrti otcově (1798) přejal Purkyňovu výchovu piaristický řád, který ho umístil do Mikulova na Moravě. Tam vystudoval gymnasium, r. 1804 vstoupil do piaristického řádu a učil na řádových školách ve Strážnici a v Litomyšli (1806). R. 1807 z řádu vystoupil, stal se vychovatelem, studoval filosofii a od r. 1812 medicínu. R. 1818 byl promován na doktora medicíny a stal se asistentem na lékařské fakultě. Založil s J. S. Preslem časopis *Krok* (1821). V l. 1823—1850 byl profesorem fyziologie ve Vratislavi. Tam založil, po osobní poradě s Hegelem, fyziologický ústav, byl v úzkém styku s představiteli německé demokratické vědy (Oken, Carus aj.), vydával latinsky a německy práce z oboru fyziologie, histologie (je jejím zakladatelem), farmakologie, anatomie, antropologie, zoologie, botaniky aj., ale i pojednání česká. R. 1850 byl jmenován profesorem na universitě pražské a od té doby působil vědecky, literárně a organizačně v Praze. Na universitě přednášel, zkoušel a cvičení konal česky. V Praze vybudoval fyziologický ústav, z jeho podnětu vznikl při Společnosti Českého muzea Sbor pro přírodovědný výzkum Čech a Sbor přírodovědecký, který vydával na jeho návrh časopis *Živa* (1853—1864). R. 1854 založil školu pro výchovu průmyslového řemeslnického dorostu, stal se jejím ředitelem a dal podnět k vydávání sbírky učebnic a populárně vědeckých knih Průmyslová škola. R. 1862 vznikl z jeho snah Spolek českých lékařů (už dříve stál při založení Sdružení německých vědců a lékařů) a *Časopis lékařů českých* (vychází dodnes). Stál při založení Matice lidu, byl spoluzakladatelem Národních listů, členem sboru ke zřízení Národního divadla. V Umělecké besedě založil odbor pro vědecké studium umění. R. 1861 podal návrh na zřízení akademie věd.

Jeho příspěvky z literatury krásné (ponejvíce vlastní i přeložené verše) vycházely v Prvotínách, Kroku, Časopisu Českého muzea (zde např. ukázky z překladu Tassova Osvobozeného Jeruzaléma), Lumíru, Humoristických listech, v Živě, Květech, Obrazech života, Daliboru. — Knižně vyšly *Bedřicha Schillera Básně lyrické* (ve Vratislavi 1841, 2 díly).

Sebrané spisy Opera omnia vycházejí od r. 1937 dodnes (1. svazek vyšel 1918). — Korespondence Purkyňova vyšla 1920 a 1925. Jeho vzpomínky upravil a vydal Ferd. Strejček 1937. Básně z časopisů i z pozůstalosti vybral J. Thon: *Básnický glosář J. Ev. Purkyně* (1959).

Literatura: Životopis Purkyňův byl napsán několikrát; naposled E. Rozsívalovou (1956); mnoho z jeho života zachycuje Růžena Pokorná-Purkyňová v knize *Život tří generací* (1944). Pobyt ve Vratislavi beletristicky zpracovali I. Kubišta a V. Švarc (Purkyně ve Vratislavi, 1953). Literatura o Purkyňovi je velmi rozsáhlá a týká se především Purkyně přírodovědce. Jeho literárních zájmů se týká: J. Jedlička, J. E. Purkyně a B. Němcová ve Zvonu 1919; O. V. Hykeš a D. E. Hykešová, Goethe a Purkyně (Goethův sborník, 1932); Thonova předmluva ke Glosáři (1959). O Purkyňově světovém názoru J. Beneš, Purkyňův odkaz ve vědě a filosofii (1957).

RÁB Václav (14. 1. 1804 v Benátkách nad Jizerou — 19. 12. 1838 tamže). Syn lékaře, studoval gymnasium v Mladé Boleslavi, filosofii v Praze, práva, která nedokončil, v Praze a ve Vídni. Úředník okresního úřadu v mladé Boleslavi. — Přispíval do Časopisu Českého muzea, Květů a České včely. — Knižně vyšly *Směšené básně* (1836).

Literatura: Ferd. Strejček, První český „rozervanec“ ve sborníku K. H. Mácha (1937).

RAJMAN (Raymann) František (8. 3. 1762 v Jičíně — 3. 1. 1829 v Častolovicích). Syn zámožných rodičů, vystudoval v Jičíně gymnasium, filosofii a богословí v Praze (1787). Kaplanoval ve Veliši, Městci Králové a Častolovicích, kde se stal (1800) farářem. V l. 1807—1815 zastával i úřad vikáře.

Přispíval do Dobroslava, Přítele mládeže. — Knižně vyšly biblické eposy: *Máří Magdaléna* (1816); *Poslední den a soud, báseň ve 3 písniích* (1817); *Josef Ejiptský. Báseň ve 12 zpěvích* (1820); — divadelní hry: *Selské námluvy* (1819; provoz. až 31. 7. 1895 na Národním divadle); *Vyhrané panství* (1821, 2. vyd. 1826).

Selské námluvy a Vyhrané panství otiskl J. Sajíc v Dobrém divadle (1927).

Literatura: M. Hýsek v ČMM 1906.

RAJSKÁ Bohuslava (vl. jm. Antonie Reissová, 11. 7. 1817 v Rožmitále — 2. 5. 1852 v Praze). Manželka F. L. Čelakovského. Od r. 1843 ředitelka dívčího vzdělávacího ústavu Budeč. — Přispívala do časopisu Květy.

Její dopisy byly otištěny ve sborníku Z let probuzení (1872) a v 3. sv. Korespondence F. L. Čelakovského (1815).

Literatura: P. Bílý ve sborníku B. Němcová (1912). V. Burian, První láska B. Rajske, Lumír 1916.

RAUTENKRANC Josef František Miloslav (2. 3. 1776 v Hradci Králové — 22. 7. 1817 v Sedlci u Kutné Hory). V Hradci Králové vystudoval gymnasium, v Praze filosofii a богословí (1797). Po působení na několika farách (Nebovidy, Církvice) byl nějakou dobu ze zdravotních důvodů mimo službu v Hradci Králové, kde však přednášel klerikům českou mluvnici a literaturu. Pak působil na školách v Jaroměři, v Nových Dvorech u Kutné Hory, kde se stal ředitelem školy a byl zároveň knihovníkem hraběte Chotka, až se stal (r. 1812) farářem v Sedlci.

Verši a prozaickými pojednáními i překlady z němčiny, francouzštiny, polštiny a ruštiny, které podpisoval také Rautovský, přispíval do Puchmajerových almanachů, Hlasatele českého (zde např. balada Poutnice a pojednání Proč by se mělo v hlavních školách král. Českého učití také česky a češtině?, posmrtně r. 1818), do Prvotin. — Kromě spisů náboženských a výchovných knížek pro děti vyšlo knižně: *Slovo pravé všem národům evropským* (1795); *Provolání k národu českému* (1809); *List obrancům českým* (1809).

Verše Rautenkrancovy sebral a otiskl v 2. sv. Sebraných básní Puchmajerových Vojtěch Nejedlý (1836).

Literatura: A. Rybička v Předních křisitelích (1. díl, 1883). K. Sabina v kritické příloze k Národním listům (1864; ve Vybraných spisech sv. 2., 1912). O Rautenkrancově překladu Poutnice B. Václavek v Přspěvích k osudu balady Poutnice v ČMF 1923. Srovn. i B. Václavek a R. Smetana, České světské písně zlidovělé (1955).

RETTIG Jan Alois Sudiprav (21. 7. 1774 v Kvasinách u Rychnova n. Kn. — 26. 7. 1844 v Litomyšli). Otec, soudní úředník, byl Němec, matka Češka. Rettig vystudoval gymnasium v Hradci Králové, v Praze filosofii a práva (1801). Advokátní a soudní úředník na různých místech v Čechách (Tábor, Přelouč, Ústí n. Orlicí, Rychnov n. Kn.), od r. 1834 v Litomyšli.

Přispíval do Čechoslava, Dobroslava, Milozora, Věrného raditele. — Knižně vyšly divadelní hry: *Kouzelná píšťala neb Na odslouženou v Klevetníku* (1821); *Neškodí přátel zkoušet* (1822); *Sňatek ze Žertu* (1841).

Literatura: O Rettigovi jako autorovi písně Stojí jablono Fr. Bačkovský v Ženských listech 1885.

RETTIGOVÁ Magdaléna Dobromila (31. 1. 1785 ve Všeradicích na Hořovicku — 5. 8. 1845 v Litomyšli). Dcera záhy zemřelého panského úředníka Fr. Artmanna, do školy chodila v Plzni, s matkou přišla do Prahy a r. 1807 se provdala za J. A. Rettiga, s nímž střídala jeho působišť.

Přispívala do Časopisu Českého muzea, Květů, České včely, Věnce, Poutníka slovanského, Dobroslava. — Knižně vyšly povídky: *Arnošt a Bělínka* (1820); *Mařenčin košíček. Dárek malý*

pro dcery české (2 díly, 1821 a 1822); *Věneček pro dcery vlastenské* (1825); *Narcisky. Sběrka historického a mravního obsahu k poučení i obveselení* (1834); — divadelní hra *Koš. Masopustní žert* (1846); hlavní dílo *Domácí kuchařka aneb Pojednání o masitých a postních pokrmech pro dcery české a moravské* (1826; do r. 1864 vyšla desetkrát).

Literatura: K. Sabina v *Ladě* 1861 (ve *Vybraných spisech* 2. sv., 1912). J. Fučík v knize B. Němcová *bojující* (1940). Fr. Atrata, M. D. Rettigová (1948). Je hrdinkou stejnojmenného dramatu Al. Jiráska.

RITTERSBERK Jan (také Jan Ritter z Rittersberka; 1780 v Praze — 18. 6. 1841 tamže). Voják, nakonec setník, od r. 1821 na odpočinku. Na válečných taženích, zvláště v r. 1813 a 1814, prošel západní Evropu. Byl vzdělán jazykově, historicky a především hudebně.

Přispíval do *Abhandlungen*, *Hormayerova Archivu*, německého *Muzejníka*, *Bohemie*.

Kromě prací týkajících se vojenské historie vyšlo knižně: *České národní písně* (1825); *Josef Dobrovský, biographische Skizze* (1829).

Literatura: O. Hostinský, *O naší světské písni lidové*, ČL 1892. K. Dvořák v doslovu k vydání *Čelakovského Slovanských národních písní* (1946).

ROKOS František Alexander (25. 3. 1797 v Loděnicích u Berouna — 3. 5. 1852 v Dřevčicích). Syn mlynáře, studoval gymnasium na Starém Městě v Praze, po filosofii vystudoval bohosloví (1824). Působil na různých farách (Tuchlovice, Zvoleněves, Radešov), naposled (od r. 1849) v Dřevčicích.

Přispíval do *Hyllosu*, *Čechoslava*, *Poutníka slovanského*, *Rozličností*, *Pražských novin*, *Večerního vyrazení*, *Květu*. — Knižně vyšlo z veršovaných prací: *Ivan, báseň epická v 5 zpěvích* (1823); *Básně* (1827); *Smtšené básně* (1827); — z prózy *Povídky pro vlastenskou mládež a její milovníky* (1830).

ROYKO Kašpar (1744 v Mettau u Mariboru ve Štýrsku — 1819 v Praze). Osvícenský kněz, profesor filosofie a církevních dějin ve Štýrském Hradci, od r. 1782 profesor církevních dějin na universitě v Praze.

Knižně vyšlo mimo jiné: *Geschichte der großen allgemeinen Kirchenversammlung zu Kostnitz* (4 díly, 1780—1785). Do češtiny je přeložil Václav Petrýn [= V. Stach] s názvem *Historie velkého sněmu kostnického* (2 díly, 1785 a 1786).

ROŽNAY Samuel (27. 7. 1787 ve Zvoleni — 14. 11. 1815 v Banské Bystrici). Studoval na lyceu v Bratislavě, bohosloví na universitě v Tübingách (1811—1812). Po vysvěcení na kněze (1813) učitel v Banské Bystrici, pak kazatel v Horní Mičíně a (od r. 1815) v Banské Bystrici.

Překládal z latiny, řečtiny, polštiny, ruštiny, němčiny, maďarštiny. — Knižně vyšly *Písně Anakreontovy* s přídatkem některých jiných básní (1812 anonymně). Ostatní jeho překlady vyšly až po smrti v *Prvotínách*, v *Hlasateli* a v *Květech*.

Literatura: A. Lombardini v *Slovenských pohľadech* 1888. O Rožnayově překladu *Asanaginice* V. Burian v *LF* 1920 a *Sborníku Matice slovenskej* (1925). A. Pražák psal o něm jako o předchůdci českých Macphersonů v *Sborníku filosof. fakulty univ. Komenského* r. 4. O Rožnayovi básníku J. Vlček, K. dejinám literatury slovenskej, *Slovenské pohľady* 1898.

RUBEŠ František Jaromír (16. 1. 1814 v Čížkově u Pelhřimova — 10. 8. 1853 ve Skutči). Syn nájemce pivovaru, vystudoval gymnasium v Havlíčkově (Německém) Brodě, filosofii v Praze, r. 1834 vstoupil do semináře. Po dvou letech vystoupil a stal se vychovatelem v Nové Bystřici. Od r. 1837 studoval práva a zároveň byl vychovatelem v měšťanské rodině. Soudní úředník v Praze, v Načeradci (od r. 1847), v Kutné Hoře (1850), nakonec (od r. 1851) ve Skutči.

Prispíval do Květů (po prvé 1834), Vesny, Vlastimila, Českých besed, Palečka. — Redigoval: *Paleček, milovník žertu a pravdy*. Na světlo poslán od Fr. Rubše, Fr. Hajniše a Ještě-Ně-koho [= Filípka]. (V l. 1841—1847 vyšlo 19 svazeků, některé v několika vydáních; v posledních dvou svazcích již příspěvky Rubšovy nejsou.) — Knižně vyšlo z poezie: *Deklamovánky a písně* (6 sv., 1837—1847); — z prózy: *Pan amanuensis na venku aneb Putování za novelou* (1842, 2. vyd. 1845); *Harfenice. Obrázky ze života* (1844); *Povídky, obrazy ze života, národní pověsti a bá-chorky* (1. sv. 1847).

Spisy Fr. J. Rubše, jež začaly vycházet už za spisovatelova života, vyšly u Kobra ve Spisech výtečných českých básníků (4 sv., 1861—1862), pak v Národní bibliotéce (2 sv., 1887 až 1888). U Kočího vydal František Sekanina Sebrané spisy „dle prvotisků a spisovatelových rukopisů“ (1906). Výbor z deklamovánek uspořádal Ferd. Strejček, Deklamovánky a písně prvních českých besed (1926). Výbory z humoresek vycházely často (1894, 1903, 1941, 1953), naposled v Národní knihovně (1960) s doslovem M. Řepkové.

Literatura: Životopis Rubšův napsal V. Filípek ke 4. svazku Spisů (1862). F. J. Turnovský k vydání u Hynka (1894; samostatně r. 1895). T. Zapletal, F. J. Rubeš (1936). Vl. Preclík v edici Kdo je (1948). Z. Nejedlý v knize o B. Smetanovi (sv. 4.; přetištěno ve výboru Zdeněk Nejedlý, O literatuře, 1953); J. Borecký, Rubeš vychovatelem ve Vzpomínkách členů Máje na rok 1904; Ferd. Strejček v knize Humorem k zdraví a síle národa (1936); K. Stibral v památníku Dvě stě let gymnasia v Německém Brodě (1935). J. Skalička, K Rubšovým parodím, Sborník VŠP v Olomouci 1959. Vzpomínky na Rubše vyšly s názvem Po desíti letech (1863). Fejeton o něm napsal Fr. Hampl, Milovník žertu a pravdy (NŽ 1953).

RULÍK Jan Nep. Josef (20. 2. 1744 v Žlebích — 6. 3. 1812 v Praze). Odchovanec želivského kláštera, studoval v Praze filosofii. Ředitel kůru v jezuitském kostele v Praze na Novém Městě, od r. 1774 zpěvák a houslista u Sv. Víta na Hradčanech. Důvěrný přítel Krameriův.

Redigoval Krameriusovy *Vlastenské noviny* (1808—1818). — Knižně vyšlo z prací odborných: *Sláva a výbornost jazyka českého* (1792); *Velmi užitečná historie o slovuťném národu českém* (1793); *Krátký spisek o stavu selském aneb voráčském* (1798); *Učená Čechia* (3 sv., 1807—1808); *Kalendář historický* (5 dílů, 1797—1806, přídavek 1810); z překladů: z J. Schiffnera *Galerie aneb vobrazenosť nejslovuťnějších a nejznameníťjších osob Země české* (4 díly, 1803—1809); — z příležitostných veršů: *Plesání nad uvedením profesora jazyka českého* (1793); *Na den uvedení J. Nejedlého na učitelskou stolic v slavné učené pražské universi* (1801); — z dramát: *Vlastenecký mladý rekruta* (1808); — z prózy: *Veselý Kubíček aneb V horách Kašpárských zaklený dudák* (1799); *Boženka, veselého Kubíčka manželka* (1799).

Literatura: E. Jelínek v Lumíru 1878 (Rusové v Praze).

ŘEZNÍČEK Josef Jindřich (1. 5. 1823 v Praze — 8. 12. 1880 v Kouřimi). Po vystudování gymnasia a filosofie v Praze soudní úředník v Praze, Plzni, Pelhřimově (1850), Pacově, Přibyslavi a Kouřimi.

Prispíval do časopisů Květy (po prvé 1843), Česká včela, Horník, Pozor, Lumír. — Překládal z němčiny a franštiny. — Knižně vyšlo z prózy: *Novely* (1847); *Jiří Doupovec* (1856); *Nepřítelé poctivosti* (1853).

Literatura: Nekrolog ve Světozoru 1882 (str. 286) a F. Čenského v Osvětě 1882. G. Erhart, Působení spisovatele J. J. Řezníčka v Pelhřimově (1941).

SABINA Karel (29. 12. 1813 v Praze — 9. 11. 1877 tamže). Vychován v rodině zedníka J. Soviny (otec Sabinův zůstal neznám), vystudoval akademické gymnasium a filosofii v Praze. Práva (od r. 1834) nedokončil. Zprvu vychovatel, pak literát a žurnalista. R. 1836 byl ve Vídni, kde spolupracoval s časopisem Adler, ale pobyt zde mu byl policejně zakázán. R. 1835 byl

vyšetřován pro satiru *Obrazy a květy snů* (v *Květech*), r. 1836 pro báseň *Ku vzdáleným* (v *Květech*), r. 1839 pro článek *Erwiderung* (v časopise *Ost und West*). V čtyřicátých letech člen tajného spolku *Repeal*, r. 1848 horlivý řečník a publicista na straně revoluční. Ve spojení s ruským anarchistickým revolucionářem Bakuninem se účastnil přípravy povstání proti Rakousku. V květnu r. 1849 zatčen, odsouzen k trestu smrti, ten však cestou milosti změněn na 18 let žaláře. Vězněn v Praze a v Olomouci. Při amnestii r. 1857 propuštěn, vrátil se do Prahy, věnoval se činnosti literární, přednáškové (v Umělecké besedě, v dělnických spolcích, r. 1863 mluvil na Husových oslavách v Kostnici) pod dozorem policie. Od r. 1859 ve službách tajné policie, které dodával zprávy o činnosti v literárním, novinářském, politickém životě i v dělnickém hnutí (pod jménem *Roman*). R. 1870 naznačil vídeňský časopis podezření, že je konfidentem policie, ale Sabina se před soudem očistil. R. 1872 na důvěrné schůzce literárních a politických přátel (mezi nimi J. Grégr, J. Barák, J. Neruda, V. Hálek) ze spolupráce s policií usvědčen, označen za zrádce národa a přinucen opustit Čechy. Odejel do Drážďan. Po zveřejnění obsahu schůzky Národními listy se vrátil, hájil se veřejně (brožurkou *Obrana proti lhářům a utrhačům a plakáty*), ale důvěry už nenabyl. Zemřel v bídě a všemi opuštěn.

Příspěval do *Květů* (po prvé 1835), *České včely*, *Kytky*, *Hronky*, *almanachu Vesna*, do *Vlastimila*, *Pomněnek*, *Ost und West*, *Týdeníku*, *Dělníka*, *Národních listů*, *Pokroku* (Skrejšovského), *Svobody* (Barákovy), *Pražského deníku* a časopisů, jež redigoval. — Psal též německy, překládal z němčiny a polštiny, užíval různých pseudonymů a šifer (Leon Blass, Arian Želinský, šifra AB, Vojtěch Vrána aj.). — Redigoval: *Pražské noviny* (1848); *Česká včela* (1848); *Noviny Lípy slovanské* (1849); *Slovan* (1871—1872); sborník *Tábor, jiskry časové* (1849); *Posel z Prahy. Kalendář historický a politický* (1862—1863). — Knižně vyšly *Básně* (1841); — z prózy: *Hrobník* (1844); *Obrazy ze XIV. a XV. věku* (1844; 1. část *Kat krále Václava*, 2. *Schůzka na Karlově Týně*, 3. *Lásky žalosti a blahosti*); *Povídky, pověsti, obrazy a novely* (1845); *Vesničané* (1847); *Blouznění* (1857); *Na poušti* (1863); *Jen tři léta!* (1860); *Věčný ženich* (1858—1863); *Oživené hroby* (1870); *Morana čili Svět a jeho nicoty* (1874, s pseudonymem Arian Želinský); — z dramatu a her: *Inzerát* (1866); *Černá růže* (1867); *Šašek krále Jiřího* (1870); *Kocour a kočka* (1870); libreto k operám B. Smetany: *Prodaná nevěsta* (1863); *Braniboři v Čechách* (1866); V. Blodka: *V studni* (1867); K. Šebora: *Templáři na Moravě* (1865); Zd. Fibicha: *Bukovín* (1866); — z prací odborných: *Dějepis literatury československé staré a střední doby* (1860—1866); *Duchovní komunismus* (1861, s pseudonymem Leo Blass); *Václav Stach, jeho doba a spisy. Nástin životopisný a literární* (1870); *Das Theater und Drama in Böhmen bis zum Anfange des 19. Jahrhunderts* (Divadlo a drama v Čechách do začátku 19. stol., 1877); začal vydávat *Spisy K. H. Máchy* (1845), z nichž vyšel jen 1. sešit obsahující Sabinův Úvod povahopisný a začátek *Máje*.

Soubor spisů Karla Sabiny v Kočího Knihovně českých klasiků beletristů vyšel ve 3 sv. (1910—1911; *Oživené hroby*, *Hrobník*, *Jen tři léta*, *Morana*, *Blouznění*, *Na poušti*). Výbor ze Sabinových děl pořídil V. K. Blahník v *Knihovně Přehledu revui* (1911). Vybrané spisy J. Thon v *Českých spisovatelích 19. stol.* ve 3 sv. (1911, 1912, 1916; *Básně* a *Články literární dějepisné*). Z jednotlivých románů vycházely nejčastěji *Oživené hroby* (naposled 1953 ve Světové četbě s úvodem Z. K. Slabého), *Morana*, *Na poušti*, *Jen tři léta!* Libreto k *Prodané nevěstě* vyšlo několikrát (1908 s úvodem Z. Nejedlého, 1940 péčí M. Novotného). *Duchovní komunismus* vyšel 1928 s předmluvou Z. Nejedlého. Vzpomínky sebral z časopisů, kde vycházely, a vydal M. Hýsek v *Knihovně Pamětí* (1937). Výbor z literárních statí vydal s doslovem F. Vodičky J. Thon, *O literatuře* (1953). Literární statí jsou i ve výboru *Čeští radikální demokraté o literatuře* (1954). Spis *Das Drama...* přeložila G. Fučíková (1941).

Literatura: Životopisné příspěvky přinesl J. E. Sojka v knize *Naši mužové* (1862), V. K. Blahník ve *Výboru* (1911), Fr. Sekanina při vydání *Morany* (1909), J. Thon v knížce *O Karlu Sabinovi* (1947). J. Fučík, *O Sabinově zradě* (dnes v knize *Tři studie*, 1951). O Sabinovi básníkovi J. Thon v *Lumíru* 1911, M. Marten v úvodu k vydání *lyriky* (1920). H.

Hzralová, Jak vznikala a uskutečňoval se ideál demokratické literatury kolem r. 1848, Č. lit. 1959. O Sabinovi prozaikovi J. Vlček v Několika kapitolkách z dějin naší slovesnosti (1912). O jeho librettech O. Hostinský, B. Smetana a jeho boj o moderní českou hudbu (1901); Z. Nejedlý v úvodu k vydání Prodané nevěsty (1908); M. Očadlík, K. Sabina libretista, Stavovské a Národní divadlo 1927. O Sabinovi jako divadelním kritikovi J. Tráger tamže 1927. O literárním historikovi J. Štěpánková v Č. lit. 1957. J. Tax, Sabinova Černá růže, Acta Universitatis Carolinae (Slavica filologica) 1959. O Sabinově činnosti ve službách policie je literatura velmi rozsáhlá; shrnul ji a zhodnotil J. Purš v knize K případu K. Sabiny (Rozpravy ČSAV 1959), v níž přinesl další doklady o této Sabinově činnosti.

SEDLÁČEK Josef Vojtěch (24. 2. 1785 v Čelákovících — 2. 2. 1836 v Plzni). Odešel z mydlářského učení na studie do Prahy. Vystudoval gymnasium v Praze, pak filosofii (1805) a vstoupil do řádu premonstrátského. Studoval matematiku a fyziku a bohosloví. Od r. 1810 profesor matematiky a řečtiny na plzeňském ústavu filosofickém, od r. 1816 přednášel i český jazyk a českou literaturu. V Plzni byl organizátorem českého kulturního a společenského života; zakládal v městě i v okolí čtenářské spolky, podporoval české divadlo.

Přispíval do Časopisu Českého muzea, České včely, Rozmanitostí, Časopisu pro katolické duchovenstvo, Přítel mládeže. — Knižně vyšlo: *Paměti plzeňské, jež ku počtě slavných vládek, slovutných měšťanů... vydal...* (1821); *Základové měřictví čili geometrie* (1822); *Základové přírodnictví neb fyziky a matematiky potažné neboli smíšené* (2 díly, 1825, 1827).

Literatura: A. Rybička v Předních křitelích (2. díl, 1884). E. Felix, Dva buditelé (1936). V. Spěváček, Plzeňský vlastenec J. V. Sedláček (1958).

SCHALLER Jaroslav (6. 3. 1738 v Konopišti — 6. 1. 1809 v Praze). Člen řádu piaristů (od r. 1753), učitel na řádových školách v Mikulově, v Praze, v Kosmonosích aj. V letech 1766—1771 a potom od r. 1775 vychovatel v rodině Nosticů.

Knižně vyšlo: *Topographie des Königreichs Böhmen...* (Místopis království českého, 17 sv., 1785—1791). Jeho doplňkem je *Beschreibung der... Hauptstadt Prag* (Popis hlavního města Prahy, 4 díly, 1794—1797), z něhož vydal i jednosvazkový výtah *Kurzgefaßte Beschreibung von Prag* (Stručný popis Prahy, 1798). Kromě toho napsal německy i dějiny knižní cenzury v Čechách a vypsal životopisy vědců vyšlých z piaristického řádu.

SCHIESLER Ignác Jan (21. 1. 1782 v Praze — 1. 12. 1826 tamže). Úředník při berním a viničním magistrátě v Praze.

Přispíval do Hlasatele a Čechoslava. — Knižně vyšlo z her *Bohuslav aneb Jak kdo činí, takovou odplatu vezme* (1805); — z překladů z A. G. Meißnera *Ezopovy básně pro mládež* (1816). Některé překlady známe pouze podle názvů (*Romeo a Julie*, *Martinek*, *bradýř ve vsi*, *Lov na divokou zvěř*, *Podvod z lehkomyšlností*).

SCHÖNFELD František Expedit (1745 v Praze — kdy zemřel, není známo). Člen jezuitského řádu, profesor na gymnasiu v Praze na Novém Městě (od r. 1768), pak v Březnici. Od r. 1773 profesor poetiky na pražské universitě. Nakonec děkan v Zákupch.

Psal německy a latinsky různá, hlavně náboženská pojednání, ale i četné verše. — Knižně vyšlo: *Einige Übersetzungen von Schülern der Dichtkunst an der Hochschule zu Prag. Herausgegeben als sie zum erstenmal öffentlich geprüft wurden im Jahre 1775* (Některé překlady žáků poetiky na vysoké škole v Praze. Vydané, když byli po prvé veřejně zkoušeni roku 1775).

Literatura: Ferd. Čenský, K dějinám řeči a literatury české v 18. stol., Osvěta 1876. Fr. Táborský, Počátky novočeské poezie za vlivu klasicismu, ČČH 1902. J. Jakubec, LF 1902.

SCHWOY František Josef (11. 12. 1742 v Herlicích ve Slezsku — 10. 10. 1806 v Mikulově). Hospodářský úředník a později správce různých statků na Moravě, v l. 1781—1803 na panství dietrichsteinském v Mikulově, od r. 1806 zámecký hejtman a knížecí archivář.

Sestavil moravský místopis, který — bez vědomí autora s malými úpravami — vydal Otto Steinbach jako *Topographische Schilderung des Markgraftums Mährens und Schlesiens* (Místopisné vyličení markrabství moravského a slezského, 2 sv., 1786). Schwoy sám pak vydal *Topographie vom Markgraftum Mähren* (Topografie markrabství moravského, 2 sv., 1793—1794).

STACH Václav (16. 10. 1754 v Přešticích — 24. 5. 1831 ve Vídni). Syn řezníka, vystudoval gymnasium v Klatovech, filosofii (doktorát 1776) a bohosloví (1781) v Praze. Od r. 1786 profesor české pastorálky v generálním semináři v Hradisku u Olomouce a po jeho zrušení (1790) na universitě v Olomouci. Od r. 1799 žil ve Vídni.

Prispěl do Prešporských novin, Prešporského kalendáře a do Thámových Básní v řeči vázané (1785). — Psal pod pseudonymy Podbělovský, V. Charda, V. Petřýn. — Knižně vyšlo z veršovaných prací: *Něco pro českou literaturu, milovníkům básní obětováno od Podbělovského* (1782); *Písňe křesťanské pro slabeckou obec* (1785); *Nábožné písňe pro katolického měšťana a sedláka...* (1791); *Starý veršovec pro rozumnou kratochvíli. Vydáný od K. H. Tháma* (1805); — z prózy: *Příručka učitele lidu* (2 díly, 1787); — z překladů: *Historie velikého sněmu kostnického...* z něm. přel. od Vác. Petřýna (2 díly, 1785 a 1786). V rukopise zůstaly verše: *Divný oučinek potěhu. Má vzburzená chuť k zpěvu a obrana staročeského veršovníctví proti novým nezákadným nápadům*; překlad Klopstockova *Mesiáše*; prozaická práce *Harmonie a dobrozvučnost jazyka českého*.

Literatura: Životopis Stachův napsal V. Zelený v Osvětě 1873. O překladu Roykovy Historie kostnického sněmu A. Kraus v knize Husitství (2. díl, 1918). Ohlasy Klopstockovy poezie ve verších Stachových shledal A. Novák, LF 1903. Překlad Mesiáše rozebral M. Hýsek v ČMM 1906. Vysoko oceňoval Stacha K. Vinařický v ČČM (1829, 1830, 1835). O jeho verši J. Král, O prozodii české (část 2., 1938).

STEINBACH z Kranichsteina Otto (13. 11. 1751 v Rožmitále — 19. 2. 1791 ve Vídni). Člen řádu cisterciáků, sekretář, archivář a konečně (1782) opat kláštera ve Žďáře na Moravě. Od r. 1784 (po vyhoření kláštera) žil v Praze jako rada zemské správy pro záležitosti duchovní.

Prispíval do Abhandlungen (zde např. pojednání o dějinách staré a nové tolerance v království českém a markrabství moravském, 1785; o římských a řeckých mincích nalezených na Moravě, 1786). — Knižně vyšly: *Kurze Geschichte des Markgraftums Mähren für die Jugend* (Stručné dějiny markrabství moravského pro mládež, 1783; t. r. i česky jako *Malá kronika o markrabství moravském pro mládež*); *Diplomatische Sammlung historischer Merkwürdigkeiten aus dem Archive des gräfl. Cisterzienser-Stiftes Saar in Mähren* (Diplomatář [t. j. sbírka listin v opisech] historických památek knížecího cisterciáckého kláštera ve Žďáru na Moravě, 2 sv., 1783). M. Zemek. A. Bartušek, Dějiny Žďáru nad Sázavou (1. díl 1956).

Literatura: J. Dobrovský v Abhandlungen 1795 (nekrolog).

STEINSBERG František Guolfinger (asi 1757 v Čechách — po r. 1805 v Moskvě). Literát a divadelní ředitel v Praze (U hybernů 1797—1799 a ve Stavovském divadle 1796 až 1798), v Karlových Varech a v Teplicích. Od r. 1799 žil ve Vídni. Od r. 1782 vydával brožury *Die Geißel der Prediger* (Důtky na kazatele) a *Predigtenkritik* (Kritika kázání). — Knižně vyšlo z dramát: *Libussa, Herzogin in Böhmen* (1779, do češtiny přeložil J. J. Tandler jako Libuše, první kněžna a rekyně v Čechách); *Miss Nelly Randolph* (1781); *Hans Klachl oder Rendezvous in der neuen Allee* (1797, do češtiny přeložil V. Thám jako Honza Kolohnát z Přelouče). Kromě toho napsal spisek na obranu hraběte Kolovrata a spis proti Janu Nepomuckému.

Literatura: A. Kraus, Husitství v literatuře zejména německé (2. díl 1918). J. Hanuš, Z ideových bojů doby josefínské, LF 1912. J. Volf, Obrana hr. Filipa Kolovrata Krakovského, Panorama 1927.

STUNA Matěj (25. 2. 1765 v Praze — 3. 6. 1819 v Letovicích na Moravě). Na staroměstském gymnasiu spolužák bratří Thámů a M. Majobera, začal studovat bohosloví, ale věnoval se divadlu. Herec v Boudě a v divadle U hybernů. R. 1791 přišel s německou kočovnou společností do Vodňan, kde se stal úředníkem obecního úřadu. Za řeči sympatizující s francouzskou revolucí byl r. 1794 vězněn, z místa propuštěn a působil opět u kočovných společností německých. R. 1810 hledal východisko z bídy ve vstupu do řádu minoritů a byl přikázán do konventu v Letovicích.

Jeho 22 her známe jen podle názvu: *Sedlské vzbouření* (někdy zváno *Sedlské buřičství*) *zpěvohra o 2 jednáních* (provoz. 23. 9. 1786 v Boudě s hudbou J. Tučka); *Šťastné shledání neb Dobytí jednoho tureckého hradu. Zpěvohra o jednom jednání* (provoz. 14. 2. 1790 u Hybernů); *Útok na Teplice. Národní činohra v 5 jednáních* (provoz. 16. 9. 1792 ve Stavovském divadle); *Bludičky anebo Okouzlený princ Alwyn* (provoz. 27. 12. 1789 a častěji, někdy s názvem Světýlka; překlad z němčiny).

Literatura: Fr. Bařha v LF 1951. V. Mostecký, Vodňanský kancelista-jakobín, Jihočeský sborník 1955. K. Mejdiřická, Čechy a francouzská revoluce (1959).

SUŠIL František (14. 6. 1804 v Rousínově — 31. 5. 1868 v Bystřici pod Hostýnem). Syn hostinského, získal již doma hudební vzdělání; gymnasium, jež studoval zpočátku soukromě, vystudoval v Kroměříži, v Brně filosofii a bohosloví (1827). Kaplan v Olbramovicích u Moravského Krumlova (od r. 1827) a v Komárově u Brna (od r. 1831), od r. 1837 profesor na bohosloveckém ústavu v Brně, kde dosáhl vysokých hodností církevních i světských vyznamenání. Měl účast při založení Ústřední katolické jednoty (1848), Moravské národní jednoty (1849) a Dědictví Cyrila a Metoda. Z jeho podnětu byl založen Hlas Jednoty katolické (1849). O prázdninách projížděl Moravu a sbíral lidové písně.

Přispíval do časopisů Denice, Poutník slovanský, Časopisu Českého muzea, Kroka, Hlasu Jednoty katolické, Blahověsta, Časopisu katolického duchovenstva, do slovenského časopisu Cyril a Metod, do kalendáře Moravan (zde např. O prozódii české, 1856), do Vesny (vídeňské), Besedníka (přílohy Moravských národních novin). — Zabýval se polštinou a ruštinou, psal také latinsky spisy náboženské, překládal z latiny klasické i církevní. Podpisoval se také Fr. Rousínovský. — Knižně vyšlo z poezie: *Básně* (1847); *Růže a trní* (1851); *Sebrané básně* (1862); *Zpěvy a huňvy* (1869); *Smlíšené básně* (1870); — sbírky národních písní: *Moravské národní písně* (1835; 190 písní, v příloze 91 nápěv); *Moravské národní písně. Sbírka nová. S 288 nápěvy* (1840; 586 písní, nápěvy ve zvláštním sešitě); *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými* (1853 až 1860, 2. vyd. 1860; 840 písňových skupin podle číslování Sušilova, 2361 písní); — z překladů: *Antologie z Ovidia, Katulla, Propertia a Muséa* (1861); — z prací odborných: *Krátká prozódie česká* (1861 jako 2. vyd., 3. vyd. 1863).

Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými sestavili, studii o Sušilově sbírce, rejstříkem o místním a krajovém původu písní a jinými pomůckami opatřili Robert Smetana a Bedřich Václavek (1941).

Literatura: P. Vychodil, Fr. Sušil. Životopisný nástin (1898). A. Dvořák ve Zprávě české realky v Lipníku (1910 a 1911). A. Heyduk ve Vzpomínkách literárních (1911).

SVOBODA Václav Alois (8. 12. 1791 v Navarově — 8. 1. 1849 v Praze). Syn sládka, naučil se už v dětství dobře německy, gymnasium vystudoval v Praze a v Mladé Boleslavi, v Praze filosofii (1810). Práva nedostudoval, složil zkoušky profesorské (1812). Profesor na gymnasiu v Písku (1814), Jindřichově Hradci (od r. 1815) a na Malé Straně v Praze (od r. 1821).

Prispíval do Prvotin, Hormayerova Archivu (zde např. r. 1824 odpověď Dobrovskému na jeho článek *Literarischer Betrug*), do *Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums*, *Kroku*, *České včely*, *Časopisu pro katolické duchovenstvo*. — Psal a vydával také německy a latinsky. Podepisoval se též Navarovský. — Knižně vyšla hra *Karel Skreta, malíř* (1841); — z překladů: *Výbor básní Fr. Schillera* (1847); překlad do němčiny: *Kralodvorský rukopis. Königinhofer Handschrift* (1829; s rozsáhlým „kritickohistorickým“ úvodem); *Sbírka českých národních písní* (1845, s německým překladem). V. Hanka vydal historické zpěvy, jež Svoboda napsal česky a do němčiny přeložil nebo německy napsal: *České zpěvy historické* (2 sv., 1826 a 1827). Spolupracoval na díle A. Machka *Dějiny české v kamenopisně vyvedených obrazech* (1820—1824).

Literatura: A. Rybička v *Předních křisitelích* (2. díl, 1884). J. V. Šimák v *ČČM* 1915. O jeho básních německých A. Kraus v knize *Stará historie česká v německé literatuře* (1902). O Svobodovi jako klasickém filologovi K. Svoboda v *LF* 1940.

SYCHRA Matěj Josef (21. 12. 1776 v Ústí n. Orlicí — 19. 3. 1830 ve Žďáru nad Sázavou). Jako syn městského písaře vystudoval v Praze gymnasium, filosofii a bohosloví (1801). Kaplan v Sebranicích, v Bystrém u Poličky, farář v Bělé u Svitav (1805—1808), v Jimramově a ve Žďáru na Moravě (1824—1830).

Prispíval do Vídeňských novin, *Časopisu Českého muzea*, *Poutníka slovanského*, *Rozličností Pražských novin*, do *Dobroslava* (zde např. překlad Kotzebuovy frašky *Přestrojování*), *Přítele mládeže*, *Čechoslava*, *Milína*, *Milozoru* a *Věrného raditele*. — Knižně vyšlo: *Malickosti v řeči vázané* (1823); — z prózy: *Povídatel nebo Sbírka rozmanitých pamětihodných příběhů, povídek, důvtipných nápadů a průpovědí k poučení a obveselení* (3 sv., 1815—1817); *Kratochvilník, spis pro obveselení a spolu k poučení* (2 sv., 1819, 1820); *Kratochvilná včelička. Sbírka mnohých povídek* (1827); — z prací odborných: *Versuch einer böhmischen Phraseologie* (Pokus o českou frazeologii, 2 díly, 1821 a 1822); *Veleslavin. Mravoučná hospodářská kniha* (1847); — překlad z Molièra *Bezdějný lékař* (1825).

Literatura: V. Kryšpín, Matěje Jos. Sychry život a spisy vybrané (1877). A. Rybička v *Předních křisitelích* (1. díl, 1883). O Sychrových epigramech J. Jakubec v *Obzoru literárním a uměleckém* 1900.

ŠAFAŘÍK Pavel Josef (13. 5. 1795 v Kobeliarově na Slovensku — 26. 6. 1861 v Praze). Pocházel z evangelické rodiny, jeho otec byl kazatelem. V l. 1805—1810 studoval na gymnasiích v Rožnavě a Dobšíně, od r. 1810 na evangelickém lyceu v Kežmarku. R. 1815 odešel na universitu do Jeny, kde studoval teologii, zároveň však i filosofii, filologii, historii a přírodní vědy; zvláště se soustředil k otázkám estetickým a literárněteoretickým. R. 1817 se vrátil přes Prahu do Bratislavy, kde se stal vychovatelem. Spřátelil se zde s Fr. Palackým a zabral se s ním do otázek literárněteoretických (*Počátkové českého básnictví, obzvláště prozódie*, 1818). V l. 1819—1833 byl profesorem humanitních předmětů na nově založeném srbském gymnasiu v Novém Sadě a jeho prvním ředitelem (do r. 1825, kdy byl jako evangelík ředitelství zbaven). V Novém Sadě se za nepříznivých podmínek společenských, hmotných i zdravotních soustředil ke sbírání a k studiu starých církevních i světských památek a ke studiu slovanských jazyků a literatur; účastnil se též práce na rozvoji kulturního života Srbů. R. 1833 se podařilo Fr. Palackému získat pro něho podporu, aby se mohl s rodinou přestěhovat do Prahy a věnovat se vědecké práci. V Praze byl redaktorem *Světlozora* (1834—1835) a cenzorem beletrie (1837—1847), pak redaktorem *Časopisu Českého muzea* (1838—1843), r. 1841 se stal kustodem univerzitní knihovny a konečně (1848) jejím knihovníkem. R. 1848 byl jmenován mimoř. profesorem slovanské filologie, ale přednášek se ani neujal a po roce se jich vzdal ve prospěch Čelakovského. S Fr. Palackým byl v roce 1848 předsedou Slovanského sjezdu. Byl v písemném styku s mnoha slovanskými učiteli a v otázkách slovanské filologie měl slovo rozhodující.

Za studií na Slovensku začal psát verše, které vyšly s názvem *Tatranská múza s lýrou slovanskou* (1814). Z překladů, jimž se v mládí také věnoval, vyšel knižně překlad Schillerovy *Marie Stuartky* (až 1831) a v ČČM ukázky z překladu Aristofanových *Oblak* (1830—1831). Základ slavistických prací je už v díle *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* (Dějiny slovanské řeči a literatury podle všech nářečí, 1826) a *Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki* (O původu Slovanů podle L. S., 1828). Z plánu přepracovat Dějiny vyšel posmrtně pouze svazek *Geschichte der südslawischen Literatur* (Dějiny jihoslovanských literatur, 1864). Zvláštní zřetel věnoval jazyku srbskému, který popsal a rozebral ve spise *Serbische Lesekörner oder historisch kritische Beleuchtung der serbischen Mundart* (Srbská čítanka čili Historické a kritické osvětlení srbského nářečí, 1833). Uspořádal bibliografii jihoslovanských památek *Monumenta illyrica* (Ilyrské památky, 1839), vydal a rozebral hlaholské památky v díle *Památky dřevního písemnictví Jihoslovanů* (1851) a *Památky hlaholského písemnictví* (1853). Spor o stáří hlaholice rozřešil spisem *Über den Ursprung und die Heimat des Glagolitismus* (O původu a vlasti hlaholice, 1858).

V Praze se věnoval i studiu staré češtiny. S Palackým vydal *Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache* (Nejstarší památky českého jazyka, 1840), podal pojednání *O nejstarších rukopisech českého žaltáře* (1840) a jako úvod k Výboru z literatury české (1845) napsal *Počátky staročeské mluvnice*.

Hlavním Šafaříkovým dílem jsou jeho *Slovanské starožitnosti*, na kterých začal pracovat hned po skončení Dějin slovanského jazyka a slovanských dějin a jež vycházely v Praze v l. 1836 a 1837. Doplnil je národopisnou mapou slovanských národů *Slovanský zeměvid* a po-
učením o rozložení slovanských národů, o počtu jejich obyvatel, o jejich sídlech, kultuře a jazycích, *Slovanský národopis* (1842, za života Šafaříkova ještě dvakrát).

Tatranskou múzu s lýrou slovanskou otiskl Fr. Bačkovský, Básně P. J. Šafaříka a Fr. Palackého s úvodem o jejich básnické činnosti (1889 a 1903) a J. Vilikovský, Sebrané básně (1938). Sebrané spisy P. J. Šafaříka ve 3 svazcích připravil J. Jireček (1862—1865). Týž vydal z rukopisu i *Geschichte der südslawischen Literatur* (1864) a znovu *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* (1869). Korespondenci Šafařík sám většinou zničil. Jeho listy Kollárovi byly otištěny v ČČM (1873—1875), Palackému v Nováckově edici Korespondence Fr. Palackého (2. sv.). V. A. Francev vydal Vzájemné dopisy P. J. Šafaříka s ruskými učenými 1825—1861 (1927, 1928). Dopisy s jihoslovanskými vědci byly otištěny v ČČM 1892 a 1895, v ČMF 1922, v Archiv für sl. Philologie 1892, 1911, 1913, v Bratislavě 1931, ve Slavii 1938—39.

Literatura: Monografie od V. Brandla (1887), J. Hanuše (1895), J. Vlčka (1896) a J. Škul-tětyho (1922). M. Pišút v Lit. štúdiích a portrétech (1955). V. Šafařík v Riegrově Slovníku naučném a Soupise spisů svého otce v ČČM 1911. O Š. básníkovi J. Hanuš v Lumíru 1895, S. Šmatlák v Slov. lit. 1957. O estetických názorech J. Máchal v ČČH 1895. O překladech J. Hrabák, Prameny českého blankversu, Studie o českém verši (1959). O *Geschichte der slawischen Sprache* K. Paul v ČMF 1926 a ve Slavii 1926—27. O Slovanských starožitnostech L. Niederle v ČČH 1895, K. Paul v Slov. miscellaneích 1931, v ČMF 1937 a ve Slavii 1939 až 1940. J. Kudláček, P. J. Š. a dnešní stav štúdia Slovanských starožitností v Slov. přehledu 1956. O Slovanském národopisu K. Paul ve Sborníku čs. spol. zeměpisné 1933, J. Horák v Čs. vlastivědě (2. sv., 1933). O Šafaříkovi jako slavistovi J. Polívka v LF 1895, K. Paul ve Slavii 1933—34. Soustavně se Šafaříkovým životem a dílem zabývá K. Paul, který má připravenou velkou monografii s úplnou bibliografií prací o Šafaříkovi.

ŠEDIVÝ Prokop (4. 7. 1764 v Praze — před rokem 1810). Syn sládka, studoval gymna-sium v Praze, po prvním roku filosofie se věnoval divadlu jako dramatik i herec. R. 1802 opustil Prahu a živil se předváděním obrázků optickým přístrojem (kukátko).

Přispěl do Puchmajerova Sebrání básní a zpěvů. — Knižně vyšlo z her: *Masné krámy aneb*

Sázení do loterie (1796; provoz. 7. 2. 1796); *Živé hodiny* (1796; provoz. 28. 9. 1795); *Pražští sládci anebo Kubíček dostane za vyučenou* (1819; provoz. 3. 4. 1819). Kromě toho přeložil nebo upravil 20 her, z nichž většinu známe jen podle názvů; z prózy: *České Amazonky aneb Děvčí boj v Čechách pod správou rekyně Vlasty* (1792); *Mnislav a Světivína aneb Příběhové prvních obyvatelů okořského zámku* (1794); — z překladů prózou: ze Spiesse *Žazďená slečna* (1794); *Krásná Olivie* (1798); — z prací odborných: *Krátké pojednání o užítku, kterýž ustavičně stojící a dobře spořádané divadlo způsobiti může* (1793; je to volné zpracování Schillerovy stati Was kann eine gute, stehende Schaubühne eigentlich nützen). V rukopise zůstal zkrácený překlad prózou Král Lír a jeho nevděčné dcery.

Literatura: F. A. Šubert, Dramaturg P. Šedivý, Osvěta 1899. J. Máchal, P. Šedivý v Obzoru literárním a uměleckém 1900. J. L. Seifert, Šedivého knížka o divadle, LF 1912.

ŠEMBERA Alois Vojtěch (21. 3. 1857 ve Vysokém Mýtě — 23. 3. 1882 ve Vídni). Syn řemenáře, studoval gymnasium v Litomyšli (do r. 1826) a filosofii, kterou dokončil v Praze a kde vystudoval i práva (1830). Zprvu soudní úředník v Brně, pak profesor řeči a literatury československé v Olomouci (1839 — 1847), v Brně a ve Vídni (1850—1882).

Přispíval (zprvu básněmi, pak odbornými články) do časopisů Jindy a nyní, Květy, Časopisu Českého muzea, Čechoslav, Česká včela, Poutník, Týdeník, Moravské noviny, Časopis Matice moravské. Byl spolupracovníkem Riegrova Slovníku naučného. — Knižně vyšlo z prací odborných: *Vpád Mongolů do Moravy* (1841); *O rovnosti jazyka českého a německého v Moravě* (1848); *Vysoké Mýto, královské věnné město v Čechách* (1845); *Dějiny řeči a literatury československé* (2 sv. 1858 a 1861); *Paměti a znamenitosti města Olomouce* (1861); *Základové dialektologie československé* (1864); *Západní Slované v pravěku* (1868); *Libušin soud, domnělá památka řeči české, jest podvržen...* (1879); *Kdo sepsal Královodvorský rukopis r. 1817?* (1880) a několik knih právnických.

Literatura: J. Bartocha, A. V. Šembera (1907). Z. Nejedlý v knize Litomyšl (1934) a v 1. knize (část druhá) spisu T. G. Masaryk. E. Škorpil, A. V. Šembera. Přehled života a díla (1946), kde je i podrobný soupis Šemberových prací a literatury o něm.

ŠERŠNÍK Leopold Jan (3. 3. 1747 v Těšíně — 21. 1. 1814 tamže). Syn okresního komisaře v Těšíně, studoval tam gymnasium, filosofii v Olomouci, vstoupil do řádu jezuitského (1764), studoval na řádových školách v Brně (1765—1766), v Březnici (1767) a historii a matematiku v Praze (1768—1769). Vyučoval na řádové škole v Chebu (1770—1771), v Praze dostudoval teologii (1774). Po zrušení řádu úředník pražské universitní knihovny (1774) s úkolem pořídit katalog rukopisů. Od r. 1776 učitel gymnasia v Těšíně, jeho správce (od r. 1787) a dozorce katolických škol na Těšínsku (od r. 1804).

Přispíval do Abhandlungen. — Knižně vyšly práce odborné: *Über den Ursprung und die Aufnahme der Bibliothek am klement. Collegium zu Prag* (O původu a obnovení knihovny klementinské koleje v Praze, 1776); *Orbis pictus immutatus* (Změněný Svět v obrazech, 1807); *Nachrichten von Schriftstellern und Künstlern aus dem Teschner Fürstentum* (Zprávy o spisovatelích a umělcích knížectví těšínského, 1810). V rukopise zůstaly německy psané spisy: *Dějiny katolického gymnasia v Těšíně*; *Historií spisovatelé Těšínska*; *Příspěvky k politickým a církevním dějinám knížectví těšínského*.

Literatura: M. Kudělka, L. J. Šeršník (1747—1814). *Život a dílo* (1957; zde podrobná literatura ostatní).

ŠIMEK Maximilián (18. 8. 1748 v Nendau ve Štýrsku — 7. 6. 1798 v Rausburgu v Dol. Rakousku). Člen řádu piaristického, učil na řádových školách, získal si značné znalosti slovanských jazyků. Od r. 1774 profesor české řeči na vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě. R. 1780 se místa vzdal, vystoupil z řádu a stal se farářem v Rausburgu.

Knižně vyšlo: *Krátký vejťah všeobecné historie přirozených věcí...* (1778); *Handbuch für einen Lehrer der böhmischen Literatur* (1785, mnoho v ní opsál z cizích pramenů, které neuvedl; vyšlo i česky jako Příručka pro učitele české literatury, 1785).

Literatura: Ferd. Čenský, K dějinám řeči a literatury české v 18. stol., Osvěta 1876.

ŠÍR František (15. 10. 1796 v Budyni nad Ohří — 22. 6. 1867 v Jičíně). Gymnasium studoval v Litoměřicích, kde se seznámil s Jungmannem, filosofii v Praze (do r. 1818). Po praktickování na akademickém gymnasiu a po složení zkoušek profesor na gymnasiu v Jičíně (od r. 1820), jehož ředitelem se stal r. 1855. Patřil k Jungmannovým pomocníkům při práci na Slovníku.

Přispíval do Čechoslava, Kroka, Časopisu Českého muzea, České včely, Denice. — Překládal z latiny (Horatia, Vergilia, Cicerona), řečtiny (Theokrita, Xenofonta, Platona), němčiny, ruštiny, italštiny (z L. Da Ponte libreto k Mozartově opeře *Così fan tutte*, Jedna jako druhá; v rukopise), angličtiny. — Knižně vyšlo z překladů: *Výbor ze spisovatelů řeckých* (2 sv., 1826, 1827); *Marka Aurelia ... Žápisky* (1842); *Obrázky kavkazské* (1841); drama *Vina* (1827, z Ad. Müllnera); *Richard Lev a templáři angličtí. Z anglického Ivanhoe od W. Scotta* (1865).

Literatura: A. Truhlář, Fr. Šír. Pokus životopisný (1882).

ŠNAJDR Karel Sudimír (14. 12. 1766 v Hradci Králové — 17. 5. 1835 ve Smidarech). Po studiích gymnasijských v Hradci Králové a filosofických v Praze studoval v Německu filologii, estetiku a historii. V Praze pak (od r. 1768) studoval práva a působil jako právní úředník na mnoha šlechtických panstvích. V l. 1803—1806 přednášel na pražské universitě estetiku a klasickou filologii. Pak působil znovu jako panský úředník, nakonec v Dymokurech, Smidarech a Městci Králové.

Přispíval zprvu do německých časopisů a almanachů, od r. 1820 do časopisů českých: Čechoslav (po prvé 1820), Dobroslav, Milina, Milozor, Almanach aneb novoročenka 1823 a 1824, Časopis Českého muzea, Česká včela. — Knižně vyšlo z poezie: *Poetische Versuche* (1817); *Okus v básněni českém* (Sbírka první 1823, sbírka druhá 1830).

Šnajdrovy básně vyšly v Národní biblotéce 1869 s doslovem A. Rybičky. Výbor z jeho veršů pořídil Fr. Krčma: Jan za chrta dán a jiné básně (1942).

Literatura: Poustevníka rozebral E. Stoklas v ČMF 1918, celou básnickou tvorbu K. Svoboda v Osvětě 1918. O vztahu k písni národní a znárodnělé B. Václavek, Parafráze a parodie písni zlidovělých v ČMF 1925. Srov. i B. Václavek — R. Smetana, České světské písně zlidovělé (1955).

ŠTĚPÁNEK Jan Nepomuk (19. 5. 1783 v Chrudimi — 12. 2. 1844 v Praze). Syn zámožnějších rodičů, vystudoval gymnasium v Litomyšli, v Praze filosofii a na přání rodičů i bohosloví, ale ještě před vysvěcením se kněžství vzdal a věnoval se divadlu jako herec a dramatik. Zaměstnán byl zprvu jako nápověda; v l. 1812—1820 byl organizátorem českých her na Stavovském divadle, jehož byl od r. 1816 tajemníkem a pokladníkem, v l. 1824—1834 měl spolu s hercem Polavským a zpěvákem Kainzlem pronajato Stavovské divadlo, kde vymohl pořádání českých odpoledních představení v neděli a ve svátek. Vedoucím českých představení na Stavovském divadle zůstal až do smrti. Měl mnoho funkcí ve veřejných, především v dobročinných ústavech.

Redigoval *Českou včelu* (1836—1843). — Knižně vyšlo: *Divadlo* (17 sv., 1820—1837), jež obsahuje původní hry: *Obležení Prahy od Švejdů* (1. sv., 1820, samost. 1812; provoz. 19. 6. 1812); *Břetislav První, český Achilles, aneb Vítězství u Domažlic* (2. sv., 1820, samost. 1813; provoz. 6. 6. 1813); *Vlastenci aneb Slavnost lipského vítězství* (3. sv., 1821, samost. 1813; provoz. 31. 10. 1813); *Bratrovrah* (4. sv., 1821; provoz. 27. 2. 1831); *Čech a Němec* (5. sv., 1821, samost. 1816; provoz.

9. 2. 1812); *Kuliferda* (fraška, 5. sv., 1821); *Korytané v Čechách aneb Osvobození vlasti* (6. sv., 1822, samost. 1814; provoz. 1813); *Pivovár v Sojkově* (7. sv., 1823; provoz. 30. 10. 1825); *Jaroslav a Blažena aneb Hrad Kunětice* (8. sv., 1824, samost. 1817; provoz. 22. 12. 1816); *Berounské koláče* (9. sv., 1824, samost. 1818; provoz. 1819); *Zasněžená chatrč* (10. sv., 1825; provoz. 3. 12. 1826); *Tintili vantili aneb Ať se to jen žádný nedoví* (11. sv., 1826, samost. 1819; provoz. 5. 12. 1819); *Hastroš* (fraška, 12. sv., 1826; provoz. 3. 12. 1826); *Co se vleče, neutěče, aneb Svatba na Vrchlesu* (16. sv., 1832; provoz. 28. 9. 1832); sv. 13 a 14 obsahuje libreta k operám. Z libret vyšly samostatně: *Střelec kouzelník* (1824); *Don Juan* (1825); *Nocleh v Granadě* (1839). Z překladů: *Fridolín aneb Chod do železných hutí* (1. sv. 1820, samost. 1812; provoz. 12. 1. 1812); *Loupežníci na Chlumském vrchu* (1815).

Jednotlivé hry, zvláště Čech a Němec a Berounské koláče, vycházely častěji samostatně a s doslovy.

Literatura: J. Kubín, České divadlo za ředitelství J. N. Štěpánka, Česká Thalie 1891. Ferd. Strejček, J. N. Štěpánek, zakladatel českého divadla v Památníku Divadelní Chrudim (1934). VI. Kolátor, O J. N. Štěpánkovi (1941). Kuzma, Omyly kolem J. N. Štěpánka (1941).

ŠTĚPNIČKA František Bohumír (13. 10. 1785 v Opatově, okres Třebíč — 26. 8. 1832 v Badenu u Vídně). Vzdělání nabyl na gymnasiu při klášteře v Nové Říši (1801—1805), filosofii studoval v Olomouci a ve Vídni. Úředník peněžního ústavu v Praze (od r. 1806) a v Brně (od r. 1825).

Překládal z latiny a řečtiny. Přispíval do Dobroslava, Čechoslava (referáty o českých divadelních hrách), Časopisu Českého muzea, Rozmanitostí. — Knižně vyšly básně *Hlas lýry české* (2 díly, 1. díl o 3 částech, 1817 a 1818, 2. díl 1823; 2. díl s krátkým „Připomenutím strany prozódie těchto básní“).

Literatura: Vlastní životopis Štěpničkův je otištěn v ČČM 1835. O jeho životě a činnosti Fr. Šilhavý v ČMM 1894. A. Skála v Podyjí a Horácku 1932. Ferd. Schulz v článku Česká balada a romance, Osvěta 1877. O vlivu Geßnerově J. Hahn v článku Geßnerův vliv na literaturu českou, ČČM 1913.

ŠTERMBERK František (1763 v Praze — 1830 tamže). Hrabě, majitel statků v Zásnuvách a v Častolovicích. Vzdělání nabyl v západní Evropě. Věnoval se studiu historie, především historie umění, a numismatice (velkou sbírku mincí věnoval Národnímu muzeu). Jeden ze zakladatelů a prvních členů Učené společnosti, zakladatel Společnosti vlasteneckých přátel umění a její předseda. Měl hlavní podíl na založení Národního muzea, jehož vedení se aktivně účastnil.

Literatura: J. Hanuš, Národní muzeum a naše obrození (2 sv., 1921 a 1923.)

ŠTERMBERK Kašpar (1761 v Praze — 20. 3. 1838 v Březině, okres Rokycany). Hrabě, byl určen ke stavu duchovnímu. Studoval v Římě a v Německu. Vysoký církevní hodnostář. Opustil tuto dráhu a věnoval se studiím přírodovědným. Od r. 1807 žil v Praze. Jeden z hlavních zakladatelů Národního muzea a jeho první předseda (od r. 1822). Člen Učené společnosti a mnoha kulturních a hospodářských společností evropských. — Knižně vyšlo z prací odborných: *Versuch einer geographisch-botanischen Darstellung der Flora der Vorwelt* (Pokus o zeměpisné a botanické popsání prehistorické flory, 6 sv., 1810—1833); *Umriss einer Geschichte der böhmischen Bergwerke* (Nárys dějin českého hornictví, 2 sv., 1836—1838).

Literatura: Jeho vlastní životopis vydal Fr. Palacký 1868. J. Hanuš, Národní muzeum a naše obrození (2 sv., 1921 a 1923).

ŠTORCH Karel Boleslav (12. 11. 1812 v Klatovech — 21. 11. 1868 v Praze). Syn mistra kominického, studoval gymnasium v Klatovech, filosofii v Českých Budějovicích a v Praze (1831). Účtářský úředník, od r. 1860 v české zemské účtárně.

Prispíval do časopisu Čechoslov (po prvé 1830 se jménem Št. Klatovský), Jindy a nyní, Světozor, Večerní vyrazení, Čech, Krok, Květy, Časopis Českého muzea (zde např. studie Komenského snahy pansofické, 1851; Zeměpis filosoficky pojatý, 1853). — Překládal z němčiny, franštiny, ruštiny, polštiny. — Redigoval: *Vlastimil* (1842); *Česká včela* (1845); *Pražské noviny* (1845—1846); *Květy a plody* (1848); *Zábavník konstituční* (1848). Byl spolupracovníkem Riegrova Slovníku naučného a redakce Obzor. — Knižně vyšly z prací odborných *Dějiny Německa a Francouzská* (1849).

Literatura: J. Pešek, Z literární činnosti K. B. Štorcha, Osvěta 1915; týž, Časopis Obzor z r. 1855 a tvůrce obsahu jeho, LF 1915; týž, K. B. Štorch na prahu tvorby literární, ČMM 1916; týž, Česká revue 1914—1915; J. Vlček, K. Štorch za konstituce 1848—1849, Několik kapitol z dějin naší slovesnosti, 1912.

ŠTULC Václav Svatopluk (20. 12. 1814 v Kladně — 9. 8. 1887 v Praze). Vystudoval akademické gymnasium a filosofii i bohosloví v Praze (1839). Kaplan v Kvílicích (do r. 1843), duchovní v ústavu pro slepé (do r. 1846) a pro choromyslné (do r. 1848) v Praze. V l. 1848 až 1860 katecheta na akademickém gymnasiu, od r. 1860 kanovník vyšehradský. Účastnil se v konzervativním katolickém duchu politických událostí a organizování náboženského života.

Prispíval do Jindy a nyní (po prvé 1833), Květů, Světozoru, Časopisu katol. duchovenstva. — Redigoval: *Blahověst* (1847—1862); kalendář *Poutník z Prahy* (1850—1864); *Besedy katolické* (1860); *Pozor* (1861—1862). — Překládal z němčiny a polštiny. — Knižně vyšlo z poezie: *Pomněnky na cestách života* (1845); *Padesáte bájek* (1844); *Perly nebeské* (1865); *Dumy české* (1867); *Harfa síonská* (1868); — z překladů: z Mickiewicze *Konrád Wallenrod* (1837); — mnoho spisů náboženských.

Sebrané spisy básnické vyšly v Národní bibliotéce (2 sv., 1874, 1878).

Literatura: Ferd. Čenský v Osvětě 1885. O vztazích k Polsku Ed. Jelínek v knize Slovanské návštěvy (1889).

ŠTVÁN Maxmilián (14. 10. 1755 v Němčicích u Strakonice — 12. 12. 1819 v Českém Krumlově). Gymnasium studoval v Českých Budějovicích, v Praze filosofii a bohosloví, které však záhy opustil. V Praze se seznámil s Thámem, který jej přivedl k divadlu. Konec života strávil na různých místech jižních Čech povětšinou jako potulný muzikant.

Prispěl překlady z řecké a latinské literatury do Thámova almanachu (1785). Z her, které známe většinou jen podle názvů, se hrály: *Ponocný aneb Česká Anička* (přepracovaná zpěvohra kapelníka F. V. Tučka; provoz. koncem 70. let 18. stol.); i hry původní: *Drahomíra, ovdovělá kněžna česká, neb Krvavé boleslavské hody* (provoz. 1791); *Jiří z Poděbrad* (provoz. 14. 10. 1792); *Oldřich a Božena*; *Šťastný Kašpárek*.

Literatura: Fr. Bařha, K životu a činnosti M. Štvána, Č. lit. 1955.

TABLIC Bohuslav (6. 9. 1769 v Českém Berezově — 23. 1. 1832 v Kostelních Moravicích). Syn učitele, nabyt vzdělání v Dobšíně a na lyceu v Bratislavě (1783—1789). Teologii studoval v Jeně (1789—1792), kde se zabýval i literaturou a filologií. Kazatel v Horných Ryknicích, farář ve Skalici a v Kostelních Moravicích (od r. 1805). Měl účast na založení ústavu řeči a literatury československé v Bratislavě (1803), Učené společnosti bánské okolí (*Societas litteraria slavica montana*, 1810—1832), jejímž byl tajemníkem.

Prispěl do Puchmajerových almanachů, Prvotin, Časopisu Českého muzea, Kroku. — Překládal z angličtiny a francouzštiny. — Knižně vyšlo: *Poezie* (4 sv., 1806, 1807, 1809, 1812;

jako úvod ke každému svazku jsou připojeny: Paměti česko-slovenských básníkův aneb veršovcův, kteříž se buďto v uherské zemi zrodili, nebo aspoň v Uhřích živi byli); — z překladů: *Anglické Múzvy v československém oděvu* (1831; A. Pope, G. Littleton); *Umění básnické* (1832; z N. Boileaua); — Edice: Slovenští veršovci (2 sv., 1805, 1809; obsahují verše básníků 17. a 18. století).

Literatura: J. Vlček, Palkovič a Tablic ako veršovci ve Slov. pohľadech 1891. Životopis z rukopisu Maxmiliána Holého otiskl J. Škultéty ve Slov. pohľadech 1913. O jeho styčích s Dobrovským A. Pražák, K stykům Dobrovského se Slovenskem, Bratislava 1929. S. Bobál ve Sborníku Matice slovenskej 1934. F. Kleinschnitzová, Tablicov článok o spoločenstve Slovákov s Čechmi a Moravanmi, tamže 1922. P. Bujnák, Estetické snahy B. Tablica, Průdy 1923.

TANDLER Josef Jakub (4. 3. 1765 v Praze — 8. 8. 1826 tamže). V Praze vystudoval jezuitské gymnasium, po roce odešel ze studií filosofie a vstoupil (r. 1786) do služby u státní pokladny, kde později zastával významné postavení. Byl ve skupině vlastenců sdružených kolem Boudy.

Redigoval: *Schönfeldské c. k. pražské noviny* (1790—1796). — Jeho hry známe jen podle názvů: *Libuše, první kněžna a rekyně v Čechách* (z G. ze Steinsberga; provoz. 29. 7. 1787); *Jan Žižka z Trocnova* (provoz. 24. 8. 1787); *Panenský lov aneb Rybářská dcera* (z němčiny; provoz. 23. 11. 1787); *Ostrov lidožroutů* (z němčiny; provoz. 14. 11. 1790); *Hamlet* (provoz. 8. 7. 1792).

Literatura: J. F. Král v Památku ochot. div. ve Vamberku, 1903. J. Jireček v ČČM 1862. Al. Ziskal, První redaktori Schönfeldských novin po Krameriovi, ČMF 1921.

THÁM Karel Ignác (Hynek) (4. 11. 1763 v Praze — 7. 3. 1816 tamže). Bratr Václava Tháma. V Praze vystudoval gymnasium a filosofii. R. 1782 pomáhal Ungarovi v sepisování knih v universitní knihovně. Neměl pevného zaměstnání, živil se soukromým vyučováním češtiny, němčiny a francouzštiny a pracemi literárními. R. 1803 mu bylo dovoleno vyučovat češtině veřejně na akademickém gymnasiu.

Knižně vyšlo z prací odborných: *Obrana jazyka českého proti zlobivým jeho utrhačům, též mnohým vlastencům v cvičení se v něm liknavým a nedbalým sepsaná* (1783); mluvnice: *Leichte und gründliche Methode in kurzer Zeit echt böhmisch auszusprechen, zu lesen und zu schreiben* (Způsob, jak v krátké době správně česky vyslovovat, číst a psát, 1800); *Kurzgefaßte böhmische Sprachlehre nebst böhmisch-deutsch- und französischen Gesprächen und Auszügen aus den besten böhmischen Schriften* (Stručná učebnice češtiny s českými, německými a francouzskými hovory a výňatky z nejlepších českých spisů, 1785); *Böhmische Grammatik zum Gebrauche der Deutschen* (Česká mluvnice pro potřeby Němců, 1798 a častěji); *Lehrbuch für Anfänger in der böhmischen Sprache in grammat. und syntakt. Übungen* (Učebnice pro začátečníky českého jazyka s mluvnickými a syntaktickými cvičeními, 1817); slovníky: *Neues ausführliches und vollständiges deutsch-böhmisches Nationallexikon* (Nový podrobný a úplný česko-německý národní slovník, 1788); *Kleines deutsch-böhmisches Wörterbuch oder Sammlung von Worten, Redesarten und Sprichwörtern* (Malý německo-český slovník čili Sběrka slov, rčení a přísloví, 1799, 2. vyd. 1802); *Nejnovější úplný česko-německý slovník aneb Příhodný výběr slov k mluvení po česku, též po německu nejpotřebnějších a nejobvyklejších. ... dle Veleoslavína Nomenclatora ... zřizovaný* (1. díl 1807, 2. díl 1808); *Versuch eines böhmisch-deutschen juristischen und geschäftsmännischen Lexikons* (Pokus o česko-německý právnický a obchodní slovník, 1808); *Neuestes möglichst vollständiges ... böhmisch-deutsches Taschenwörterbuch* (Nový pokud možno úplný česko-německý kapesní slovník, 1. díl 1817, 2. díl 1837); — z prací veršovaných: *Píseň na smrt Josefa II.* (1790); *Popsání života Josefa II. slavné paměti* (1790); — z překladů dramat: *Macbeth* (1786); *Loupežníci* (1786); *Medea. Hra hudební* (z F. H. Gottera, 1787).

Literatura: O K. I. Thámovi jako autoru obrany F. Chalupa, Obrany jazyka a národnosti české, Ruch 1883. O sporech Dobrovského s Thámem V. Flajšhans (1896). O. Fischer v knize K dramatu (1919; *Macbeth* v Čechách).

THÁM Václav (26. 10. 1765 v Praze — pravděpodobně r. 1816 v Haliči). Syn hraběcího kuchaře, bratr Karla Ignáce Tháma, vystudoval akademické gymnasium a filosofii (1782 se stal magistrem filosofie) v Praze. Od r. 1784 do r. 1789 byl ve službách policejního úřadu pražského, kde se stal komisařem. Věnoval se však divadlu, literatuře a redaktorské činnosti. Stal se hercem z povolání, r. 1793 se oženil s Josefínou Hainovou, dekou divadelního ředitele. Asi od r. 1799 působil v kočovných společnostech na českém venkově, ale i po Rakousku a Německu.

Redigoval: *Schönfeldské c. k. pražské noviny* (1789—1790, zde pravidelné zprávy o českém divadle). Knižně vydal: *Básně v řeči vázané* (1785, 2. vyd. 1812). Z jeho her, jichž Jungmann uvádí 51, vyšly pouze tři: *Neslychaná náhoda strašlivého hromobití aneb Žebravý student* (z Waidmanna; 1785; provoz. 17. 4. 1785); *Štěpán Fedinger neb Sedlská vojna* (z Waidmanna; 1785; provoz. 16. 5. 1785); *Fridrich rakouský aneb Věrnost českého národu* (z Ifflanda; 1792; provoz. 15. 8. 1792). Ostatní známe jen podle titulů zaznamenaných Jungmannem, např. z původ. ních her: *Břetislav a Jitka aneb Únos z kláštera* (po prvé 10. 1. 1786); *Švédská vojna v Čechách neb Udatnost pražských měšťanů a studentů* (provoz. 4. 11. 1792); *Vlasta a Šárka aneb Divot boj u Prahy* (2. 2. 1788); — z her přeložených: *Don Juán aneb Kamenný host* (z Molièra, 28. 6. 1789); *Čech a Lech aneb Vyvolení Kroka za vévodu českého* (z M. Stegmayera, 24. 2. 1793); *Kouzelná píšťala* (z Schikanedra, 1. 1. 1795); *Honza Kolohnát z Přelouče* (z Steinsberga, 31. 1. 1796); *Anežka Bernauerová* (z Töringa-Cronsfelda, 17. 2. 1792). *Vděčnost a láska k vlasti* (z Ifflanda, 8. 7. 1786); *Kutnohorský horník aneb Kdo se vynasnaží, netrpí nouzi* (1790). — Vydal: *Žpěvy z nejvýbornějších zpěvohr českých na cts. král. Pražském vlastenském divadle představených a z němčiny přeložených* (1799). — V 1. č. Schönfeldských c. k. poštovských novin 1790 otiskl povídku *Kníže a divadlo*.

Básně v řeči vázané vydal s předmluvou V. Brtník ve Světové knihovně č. 1240.

Literatura: Fr. Bařha, Thám, zakladatel českého divadla v době obrození v SV 1952 a Dva dokumenty k historii počátků č. divadla v Praze, Divadlo 1958. Zde otiskl dopis Thámův Zlobickému, který ukazuje i pramen Jungmannových údajů o divadle v jeho Historii. Žádost V. Tháma jako policejního komisaře pražskému magistrátu před propuštěním otiskl J. Vondráček v Dějinách českého divadla (1. díl, 1956). O redaktorské činnosti Al. Získal, První redaktoři Schönfeldských novin po Krameriovi v ČMF 1921. V. Jirá, Dvě thámovská výročí, Divadlo 1940. B. Indra, V. Thám v Opavě r. 1802, Slezský sborník 1953.

TOMEK Václav Vladivoj (31. 5. 1818 v Hradci Králové — 12. 6. 1905 v Praze). Syn obuvníka, vystudoval gymnasium v Hradci Králové, v Praze filosofii (1835) a práva (1839). Vychovatel v rodině P. J. Šafaříka (od r. 1837) a Fr. Palackého (od r. 1839), krátkou dobu soudní úředník pražského magistrátu (1841), zemským úřadem placený pomocník Fr. Palackého. Od r. 1845 sekretář Matice české, v roce 1848 (a později několikrát) poslanec zemského sněmu zastávající vždy konzervativní státotvorné stanovisko. V l. 1850—1888 profesor rakouského dějepisu na pražské universitě. V letech šedesátých vypracoval návrh na vyřešení rovnoprávnosti na pražské universitě; po jejím rozdělení (1882) její první rektor.

Přispíval do časopisů Květy (po prvé 1837), Časopis Českého muzea, Česká včela, Pražské noviny, Vídeňský deník, Památky archeologické, Literární příloha Věnce, Národ, Národní listy, Pozor, Osvěta, Časopis katol. duchovenstva, Vídeňský deník, Dalibor, Archiv český, Zvon aj. — Psal též německy a do německých časopisů. Spolupracoval v Malé encyklopedii nauk a Riegrově Slovníku naučném. — Redigoval *Pokrok* (1848). — Knižně vyšly: *Děje království českého* (1850 a častěji; 7. vyd. 1898); *Děje mocnářství rakouského* (1845); *Dějepis města Prahy* (12 dílů, 1855—1901); *Žáklady starého místopisu pražského* (5 dílů, 1866—1872, rejstřík 1875); *Jan Žižka* (1879); *Místopisné paměti města Hradce Králové* (1885); *Krátká mluvnice česká pro Čechy* (1848 a častěji; 9. vyd. 1872); *Paměti z mého života* (2 díly, 1904, 1905); — překlad *Kosmův letopis český s pokračováním kanovníka vyšehradského a mnicha závauského* (1874). — Edice: J. A. Komenského Didaktika (1849); J. Jungmanna Historie literatury české (1849).

Literatura: Bibliografie všech prací Tomkových je v publikaci vydané „na památku jeho stých narozenin“ V. V. Tomek (1818—1918), kde je i zhodnocení činnosti od V. Novotného a V. Vojtůska (1918). R. Urbánek, V. V. Tomek (1903).

TOMÍČEK Jan Slavomír (15. 7. 1806 v Horní Branné u Jilemnice — 28. 4. 1866 v Praze). Vystudoval gymnasium v Jičíně a filosofii v Praze a věnoval se literatuře, novinářství a soukromému vyučování.

Přispíval do České včely (zde např. kritika Máje), Českých besed, Časopisu Českého muzea, Květů, Světozoru (Šafaříkova), Lumíru, Rodinné kroniky, Slovanských besed a do časopisů, které redigoval. — Redigoval: *Čechoslav* (1830—1831, spolu s J. J. Langrem a V. Frantou); *Sámo* (1832, spolu s V. Frantou); *Čech* (1832, spolu s V. Frantou); *Krok* (1833, spolu s V. Frantou); *Pražské noviny* (1834—1844, spolu s Čelakovským a později se Štěpánkem); *Obrazy světa* (1846—1847); *Čtení zábavné v slovanských jazycích* (1857). — Překládal z ruštiny a němčiny. — Knižně vyšlo z poezie: *Básně* (1840); — z prací odborných: *Doba prvního člověčenstva* (1846); *Děje anglické země* (1849); *Děje španělské* (1850); *Česká mluvnice nově vzdělaná* (1850). Přeložil Jana Kollára *O literární vzájemnosti* (1853).

Tomíčkovu kritiku Máchova Máje otiskl Fr. Sekanina v Premii Spolku Máj na rok 1911 (1910) a K. Janský v Díle K. H. Máchy (1. díl, 1948).

TOMSA František Bohumil (2. 7. 1793 v Kadeřavci u Turnova — 26. 2. 1857 v Praze). Synovec J. B. Tomsy, syn rolníka, začal se učit krejčovíně. Vystudoval filosofii, práva nedokončil a vstoupil do služeb státní účtárny, od r. 1836 měl i funkci českého překladatele (translatora) při guberniu pražském.

Přispíval do Rozmanitostí, Večerního vyrazení, Květů, České včely, Vlastimila a časopisů, které redigoval. — Redigoval: *Dopisovatel pro Čechy a Moravany* (1822—1824); *Čechoslav* (1824—1825); *Poutník slovanský. Sběrka spisů zábavných a poučujících...* (1826—1827); *Rozličnosti Pražských novin* (1832—1833); *Pražské noviny* (1836—1839). — Knižně vyšlo z prózy: *Romantické povídky z minulých i nynějších časů* (1825); *Jaré sialky* (1823); *Svatava a Vojmil nebo Panenské vězení na Hrubé Skále* (1831); *Viz keř, dcero má, a doufej! aneb Anna Mladějovská a Bohuslav Turovic* (1832); — z překladů: *Tři mušketýři* (1852—1854, 11 sv.); *Veselá přástevenice* (z Grimma, 4 sv., 1832—1837); — ze spisů výchovných: *Umění zalíbiti se manželům* (1834); *Malý gratulant* (1825 a častěji).

TOMSA František Jan (4. 10. 1753 ve vsi Mokrá na Turnovsku — 14. 11. 1814 v Praze). Syn rolníka, studoval gymnasium a filosofii v Praze. Od r. 1778 byl zaměstnán v administraci tiskárny a skladu normální školy v Praze, zprvu jako její úředník, později jako její správce.

Redigoval Krameriusovy *Vlastenské noviny* (1808—1812, s J. Rulíkem): *Městský spis ku poučení a obveselení obecného lidu* (1787). — Knižně vyšlo z prací odborných: *Böhmische Sprachlehre* (Česká mluvnice, 1782); *Vvedení k české dobropisemnosti* (1784); *Über die Aussprache der böhmischen Buchstaben, Sylben und Wörter* (O výslovnosti českých písmen, slabik a slov, 1801); *Über die Veränderung der böhmischen Sprache nebst einer böhmischen Chrestomatie* (O změnách v české řeči s českou chrestomatií, 1805); *Von den Vorzügen der böhmischen Sprache oder über die Billigkeit und den Nutzen die böhmische Sprache zu erhalten, emporzubringen und über die Mittel dazu* (O přednostech české řeči čili o oprávnění a potřebě český jazyk udržet, vyzdvihnout a o prostředcích k tomu, 1812); *Malý německý a český slovník* (1789); *Vollständiges Wörterbuch der böhmisch-deutsch-lateinischen Sprache* (Úplný slovník českého, německého, latinského jazyka, 1791; s předmluvou J. Dobrovského); — z prózy vzdělávací: *Dobře míněné volání na všechny sedláky* (1785). — Edice: Š. Lomnického *Žlatá toboleka aneb Proti hříchu lakomství výstraha prostá a věrná* (1791); *Život císaře Karla Čtvrtého a krále českého toho jména Prvního* (1791). Kromě toho psal a vydával spisy hospodářské, spisy pro mládež a příležitostné básně.

Literatura: R. K. Nešvera ve Sborníku Nár. technického muzea 1955.

TRNKA František Dobromysl (13. 2. 1798 v Humpolci — 24. 5. 1837 v Olomouci). Studoval v Hradci Králové a ve Vídni, stal se vychovatelem na různých místech v Polsku, v Čechách a na Moravě. R. 1827 konal cestu po Slovensku a sbíral lidové písně a pořekadla. Učitel češtiny, polštiny a ruštiny v Brně (1828—1831); úřední překladatel z polštiny u kriminálního soudu. Od r. 1832 úředník univerzitní knihovny v Olomouci.

Prispíval do Dobroslava, Rozličností Pražských novin, Květů. — Knižně vyšlo z veršovaných prací: *Vesna či Básně prvotinné* (1821); *Patěro světských písní moravských* (1831); — z prací odborných: *O českém jazyku spisovném v prospěch mladým spisovatelům i na výstrahu nedozrálým recenzentům* (1831); *Sbírka českých dobro-i vlastnomluví s poznamenáním obyčejných chybomluví i s opravěním jich* (1830); *Kniha cvičná jazyka slovanského v Čechách, Moravě a Uh. Slovácku* (1830); *Pořekadla (přířlovia) Slovákův moravskouherských* (1831).

Literatura: K. Šmídek, Literární ruch na Moravě v novější době, ČMM 1870. M. Hýsek, Dějiny tzv. moravského separatismu, ČMM 1909.

TURINSKÝ František (2. 1. 1797 v Poděbradech — 4. 9. 1852 v Praze). Vystudoval filosofii a práva v Praze (1822). Soudní úředník v Mikulově, Žďáru a Libochovicích. Od r. 1849 okresní soudce na Křivoklátě.

Prispíval do časopisu Českého muzea, České včely, Rozmanitostí, Rozličností Pražských novin, Zvěstovatele, Almanachu neb novoročenky (zde např. Elegie polabské). — Knižně vyšla dramata: *Angelína* (1821, 2. vyd. 1840); *Virginie* (1841); *Pražané roku 1648*. (1848; provoz. 26. 12. 1849).

Básnické spisy Fr. Turinského vydal jeho syn M. Turinský v Národní bibliotéce (1880). Angelínu přeložil K. S. Macháček do němčiny 1828.

Literatura: Životopis Turinského napsal M. Turinský ke svému vydání Básnických spisů (1880). „Portrét literární“ podal J. L. Fischer v Pokrokové revui 1914. Kritiku Angelíny napsal Fr. Palacký; nejprve v dopise Turinskému, pak ji otiskl v Radhostu I., 1871. K. Svoboda, Pokrokový odkaz Františka Turinského, Č. lit. 1954. V. Štěpánek v knize Počátky velkého národního dramatu v obrozenské literatuře (1959).

TYL Josef Kajetán viz str. 399—400.

UNGAR Karel Rafael (12. 4. 1743 v Žatci — 14. 7. 1807 v Praze). Studoval v Žatci, r. 1759 vstoupil do řádu premonstrátského, v Praze studoval filosofii a teologii (do r. 1770). Kněz a kazatel na Strahově, kde byl i knihovníkem. Profesor teologie v arcibiskupské koleji a od r. 1778 examinátor teologie na universitě pražské. Od r. 1780 správce univerzitní knihovny. R. 1788 vystoupil z řádu.

Knižně vyšlo: *Allgemeine böhmische Bibliothek* (Obecná česká knihovna, 1786); v Abhandlungen otiskl: *Žižkas militärische Briefe und Verordnung* (Žižkovy vojenské písně a vojenský řád, 1791); *Versuch einer Geschichte der Bibliotheken in Böhmen* (Pokus o dějiny knihoven v Čechách, 1785); *Neue Beiträge zur alten Geschichte der Buchdruckerkunst in Böhmen mit einer vollständigen Übersicht aller dazu gehörigen Daten aus dem 15. Jahrhunderte* (Nové příspěvky k starým dějinám umění knihtiskařského s úplným přehledem všech k tomu náležejících dat z 15. stol., 1795). Edice: B. Balbina *Bohemia docta* (Učené Čechy, 3 části, 1776—1780).

Literatura: J. Dobrovský v Abhandlungen 1787 (nekrolog a seznam spisů). J. Truhlář, Dějiny bibliotéky klementinské, Osvěta 1882 (o Ungarovi knihovníku). M. Pavlíková, Pražská univ. knihovna za správy K. R. Ungara, Ročenka UK v Praze 1957.

VACEK František Jaroslav (básnickým jménem Kamenický; 24. 1. 1806 v Kamenici nad Lipou — 23. 3. 1869 v Blovicích). Syn řezníka, vystudoval gymnasium v Jindřichově Hradci, filosofii v Praze, bohosloví v Českých Budějovicích (1831). Zámecký kaplan v Březnici (1831).

až 1839), farář v Týnci u Klatov, v Merklíně u Stodu (1844—1845), děkan v Blovicích (od r. 1845).

Přispíval do Čechoslava (po prvé 1825), Poutníka slovanského, Časopisu Českého muzea, Časopisu pro katolické duchovenstvo, Květů, České včely, Jindy a nyní, Lumíru. — Překládal z italštiny, angličtiny, polštiny a němčiny. — Knižně vyšlo z poezie: *Písně v národním českém duchu* (1833; některé byly zhudebněny); *Lilie a růže* (1846); *Václav svatý. Dvanáctero znělek* (1844); — z překladů: z van der Velda *Dívčí boj* (1832). — V rukopise zůstalo: Sepsání dějin a památek hradu, města i panství březnického.

Literatura: O básnické pozůstalosti Fr. Vacka Kamenického Ludv. Domečka v Literárních listech 1885. J. Z. Raušar, Vacek-Kamenický. Životopis a ukázky z jeho spisů (1885), K. B. Klement ve Světozoru 1870 (Vzpomínky na Fr. J. Vacka-Kamenického). M. Hýsek Láska Fr. Vacka Kamenického, ČMF 1911. O třech písních, které znárodněly, B. Václavek v ČMM 1923.

VAVÁK František Jan (26. 10. 1741 v Milčicích u Poděbrad — 15. 11. 1816 tamtéž). Sedlák, rychtář v Milčicích, katolický selský písmák, skládal veršované písně *Smlowy neb chvalitebné řeči svatební* (1802); *Píseň historická o zkáze, těžkostech a trestech. Krátké pozorování zlostné a nepravé války francouzské* (1794); *Tma ve dne jako v noci na rozumu lidském v národu francouzském učiněná* (1796).

Knihy pamětní vydal J. Skopec (1907—1938).

Literatura: Fr. Kutnar, Fr. J. Vavák (1941). Tam i ostatní literatura.

VÁVRA Vincenc (pseudonym J. Slavomil Haštalský; 4. 10. 1824 v Praze — 6. 8. 1877 tamže). Syn uvědomělého mlynáře, člena Národního výboru a účastníka svatováclavských bouří, vystudoval v Praze gymnasium, filosofii a práva (1847). Jako student se účastnil zakládání řemeslnických spolků (v l. 1843—1848), byl členem Repealu, spoluzakladatelem a tajemníkem Slovanské lípy (vypracoval její statuty). V l. 1848 a 1849 přední žurnalista radikálně demokratického směru. V r. 1848 byl krátkou dobu vězněn, pak bojoval na Slovensku proti Maďarům, koncem r. 1850 znovu zatčen, vězněn v Praze a v Mukačevě (do r. 1854). Po amnestování žil v Praze pod přísným policejním dozorem jako advokátní úředník (zprvu z trestu bez platu), nesměl dokončit doktorské zkoušky, nesměl publikovat bez policejního svolení. V letech šedesátých se znovu účastnil politického života v časopisech Čas, Hlas a Národní listy. Byl znovu žalářován, po rehabilitaci zvolen poslancem zemského sněmu.

Překládal z němčiny, ruštiny, polštiny, angličtiny a franštiny. Přispíval do Květů, České včely, Slovana, do časopisů Union, Morgenpost, Pražského večerního listu, do Lumíra (především divadelní a literární kritiky), Hálkových Květů, Rodinné kroniky, peštské Obrany, Svobody, Dělníka a do novin, které redigoval. — Redigoval: *Lípa slovanská* (1848—1849); *Noviny Lípy slovanské* (1849); kalendář *Českomoravská pokladnice* (1855—1862); *Čas* (1861); *Hlas* (1862 až 1865); *Kalendář koruny české* (1867—1877). Byl v redakci Národních listů. — Knižně vyšlo z prací odborných: *Stručný obrys historie literatury české* (1856); — z překladů: z V. Huga *Bidníci* (1863); *Chrám Matky boží v Paříži* (1864); ze Schillera *Spiknutí Fieska v Janově* (1860); z Alfr. Meißnera *Černožlutí* (1868).

Zápisky starého osmačtyřicátníka vydal Jar. Schiebel (1889).

Literatura: Ferd. Schulz v Osvětě 1877 (nekrolog). J. Neruda v Humoristických listech 14. 6. 1889 (dnes v knize Podobizny 4, 1957).

VETEŠNÍK František (1. 11. 1784 v Jizerském Vtelně — 19. 1. 1850 v Sobotce). Gymnasium vystudoval v Mladé Boleslavi, filosofii v Praze a bohosloví v Litoměřicích (1808), kde se seznámil s Jungmannem. Farář v Markvarticích, děkan v Turnově a od r. 1833 v Sobotce. Byl mezi zakladateli Matice české.

Prispíval do Prvotin, Kroka, Jindy a nyní, Časopisu pro katolické duchovenstvo. — Překládal z němčiny a franštiny. — Knižně vyšly překlady: z van der Velda *Johanita* (1829); z franštiny *Alžběta nebo Vypovězení siberští* (1830). — Překlad francouzského románu *Belizar* od J. F. Marmontela (1817) nepovolil cenzor pro nadměrné množství rusismů a neologismů.

VEVERKA František Budislav (10. 9. 1793 v Praze — 19. 1. 1830 tamže). Nižší úředník při pražském magistrátu, v mládí herec ochotník na Stavovském divadle. — Knižně vyšlo z poezie: *Deset písní českých...* (1818); — z prózy: *Povídačky pro ukrácení chvíle* (1829); — z překladů her: z K. F. Henslera *Netopýr* (1819); z Kotzebua *Inkognito aneb Na zapřenou* (1819) a *Kvakerové* (1819).

VILLANI Karel Marie Drahotín (Karel Ignác; 28. 1. 1818 v Sušici — 24. 3. 1883 ve Strážkově u Benešova). Šlechtic, vystudoval vojenskou akademii ve Vídeňském Novém Městě, stal se důstojníkem armády, s níž byl do r. 1846 v Haliči. R. 1846 z armády vystoupil a pobýval na svém statku v Strážkově. V r. 1848 se účastnil pražského povstání a byl nějakou dobu vězněn. Byl několikrát poslancem zemského sněmu, v r. 1868 podepsal deklaraci, odmítající českou účast na sněmovním jednání.

Prispíval do časopisů Květy (po prvé 1834), Česká včela, Lumír, Ost und West. — Psal česky a německy. — Knižně vyšlo z poezie: *Lyra a meč* (1844); *Spisy* (1862; obsahují v 5 odděleních Vojenské písně, Lípy květ, Deklamace, Smír, Dopisy z Prahy); — z her veselohra *Štědrý večer* (1867).

Literatura: Ferd. Čenský v Osvětě 1883. Jar. Malý, Drahotín svobodný pán Villani (1918). Sborník prací o něm uspořádal J. Honner (1934).

VINAŘICKÝ Karel Alois (24. 1. 1803 ve Slaném — 3. 2. 1869 v Praze). Syn obuvníka, vystudoval gymnasium ve Slaném, filosofii v Praze a ve Vídni, bohosloví v Praze (1825). Arcibiskupský ceremoniář, později tajemník, od r. 1833 farář v Kování, v Týně nad Vltavou (od r. 1849), od r. 1859 kanovník na Vyšehradě. Měl velkou účast při založení Časopisu pro katolické duchovenstvo a při jeho obnovení jako Časopisu českého duchovenstva a při organizování náboženského života v Čechách v duchu silně konzervativním.

Prispíval do Časopisu Českého muzea, Časopisu pro katolické duchovenstvo, Květů, České včely, Věnce, do Carrova almanachu Carlsbad. — Redigoval *Časopis katolického duchovenstva* (1860—1867). — Knižně vyšlo z poezie: *Sněmy zvířat* (s pseudonymem K. V. Slanský, 1841, 2. vyd. 1863); *Varyto a lyra* (1843); *Kytka. Dárek malým čtenářům* (1842); *Druhá kytka básní, bajek, písní a hádanek* (1845); *Vlast* (1863); — z dramát: *Jan Slepý* (s pseudonymem K. V. Slanský, 1847; provoz. 12. 12. 1847); — z překladů: *P. Vergilia Marona Spisy básnické, Aeneida, Žpěvy pastýřské a žpěvy rolnické* (1851).

Sebrané spisy veršem i prózou vyšly v Kobrově Národní bibliotéce (2 sv., 1871, 1875). Korespondenci a spisy pamětní vydal Václav Ot. Slavík (4 díly, 1903—1925 ve Sbírce pramenů ČA; 4. díl připravil Jan Šafránek).

Literatura: Jan Šafránek, K. Al. Vinařický, Obraz jeho života a práce v Čas. kat. duchovenstva 1923. K. Scheinpflug, Vinařický jako básník v Slánském obzoru 1903. O Vinařickém a Vocelovi Jar. Vlček. Několik kapitol z dějin naší poesie (1898). O Hanumanu Sv. Čecha a Vinařického Sněmeh zvířat Ant. Procházka v čas. Bratislava 1930. O Vinařickém jako kritikovi a literárním historikovi M. Hýsek v LF 1919 (Jungmannova škola kritická). J. Šafránek, Snahy K. A. Vinařického o uvedení mateřštiny do škol v letech 1832—1858 ve Zprávě reál. gymn. v Praze, Křemencova ul., 1913.

VLK Jan (1822 v Telči — 1896 v Lesné u Znojma). Syn soukeníka, vystudoval gymnasium v Jihlavě, filosofii v Brně a v Olomouci práva. R. 1848 se účastnil politického života, bojoval v Praze na barikádách, byl členem Svornosti. Soudní úředník v Trenčíně, Skalici a Bratislavě, od r. 1860 notář ve Znojmě, kde zakládal české spolky (Besedu, Spolek řemeslnický, Sokol, Matici znojemskou). — Přispíval do časopisu Ječmínek.

Literatura: J. Neruda, Podobizny 2 (1952). Básně uspořádal M. Hýsek (1926).

VOCEĎÁLEK František (mezi léty 1750—1760 neznámo kde — 1845). Krejčí, později zedník. Mezi léty 1780—1790 přišel z Jesenného do Staré Vsi, r. 1809 byl v Praze, kde po prvé viděl divadlo. Psal a hrál vlastní hry *Mojžíš* (1811); *Tobiáš* (1812); *David* (1813); *Daniel*; *Nová komedie o sv. Petru a Pavlu* (z r. 1816); *Nová komedie o Libuši* (z r. 1816).

Novou komedii o Libuši otiskl Č. Zíbrt v Divadle 1914.

Literatura: B. Mikovec, Stopy selského či sousedského divadla v Čechách, Lumír 1855. M. Hýsek, Prameny selských her Voceďálkových, ČL 1924.

VOCEL Jan Erazim (24. 8. 1803 v Kutné Hoře — 16. 9. 1871 v Praze). Vyšel z chudé úřednické rodiny, studoval piaristické gymnasium a filosofii v Praze (do r. 1823) a ve Vídni, kde soukromě studoval práva, ale i filologii a historii a kde se stal vychovatelem v šlechtických rodinách (1824—1842). Se svými svěřenci procestoval Evropu a naučil se cizím jazykům. Od r. 1842 žil v Praze jako redaktor Časopisu Českého muzea (1843—1850), od r. 1850 profesor české archeologie a dějin umění, od r. 1860 i dějin české literatury na pražské universitě. Jednatel (od r. 1843), později předseda (1854) Archeologického sboru při Národním muzeu.

Zpočátku psal německy do vídeňských časopisů (Jugendfreund aj.). Česky přispíval do Květů, České včely, Časopisu Českého muzea (zde např. Před březnem 1848 a Po březnu 1848, 1849), Památek archeologických. — Knižně vyšlo z poezie: *Přemyslovci* (1839); *Meč a kalich* (1843); *Labyrint slávy* (1846); — z prózy: *Poslední orebta* (1843); *Hlatipisec* (1846); — z dramát: *Harfa* (1825; provoz. 16. 4. 1837 s názvem Harfa aneb Vina a trest); — z odborných prací: *Grundzüge der böhmischen Altertumskunde* (Základy české archeologie, 1845); *Pravěk země české* (1868); *Vyvinování křesťanského umění...* (1852); *Význam básní Smila z Pardubic a z Rychenburku* (1855).

Labyrint slávy vyšel ve Světové knihovně č. 16. Spisy v Národní bibliotéce (2 sv., 1874 a 1879).

Literatura: Soupis spisů J. E. Vocela sestavil K. V. Seydler ve Věstníku bibliografickém 1872. Sborník Slavnost na počest stých narozenin J. E. Vocela (1903) a J. E. Vocol. Sborník o životě a díle (1922). Tam jsou články o Vocelovi básníku, archeologu i historikovi umění. O Vocelovi básníku K. Šmídek v Osvětě 1875 a V. Novák v Nových Čechách 1921. M. Haškovec upozornil na předlohu Labyrintu slávy v článku Zapomenutý román, ČMF 1912. O Vocelově metrice V. Jirák v ČMF 1940 (dnes v knize O smyslu formy, 1946). O kritikovi M. Hýsek v LF 1919 (v článku Jungmannova škola kritická).

VOIGT Mikuláš Adaukt (14. 5. 1733 v Horním Litvínově — 18. 10. 1787 v Mikulově). Syn soukenického dělníka, studoval piaristické gymnasium ve Slaném, kde se naučil česky, pak v Chomutově u jezuitů. V Litomyšli studoval filosofii a teologii, ale také řečtinu a hebrejštinu. Vstoupil do řádu piaristického (1747) a učil na školách tohoto řádu v Ostrově (1762—1766), ve Slaném (1767—1769) a v Kosmonosích (1770). Studoval také matematiku a experimentální fyziku, filosofii a historii. Od r. 1771 vicerektor piaristické koleje v Praze, byl zproštěn některých povinností řádových, aby se mohl věnovat vědecké práci. Od r. 1777 profesor všeobecného dějepisu a dějin literatury na universitě ve Vídni a úředník (kustod) tamější universitní knihovny. R. 1783 byl profesury zbaven a svým řádem poslán do Mikulova.

Psal německy a latinsky díla numismatická, historická a literárněhistorická, především do Prager Gelehrte Nachrichten a do Abhandlungen. — Knižně vyšlo z prací odborných: *Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen* (Popsání dosud známých českých mincí, 3 sv. 1771 až 1774, 4. sv. 1787, 5. sv. zůstal v rukopise). Kromě toho popsal mince ražené ve vídeňské mincovně za středověku a za Marie Terezie. *Effigies virorum eruditorum atque artificum Bohemiae et Moraviae* (Podobizny učenců a umělců v Čechách a na Moravě, 2 sv., 1773—1775), jež vycházely zároveň německy s názvem *Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler* (4 díly, 1773—1782); pro 1. díl napsal Voigt úvod Von der Aufnahme, dem Fortgang und den Schicksalen der Wissenschaften und Künste in Böhmen (O počátku, vývoji a osudech věd a umění v Čechách) a pro 2. díl Vorrede von dem gelehrten Adel in Böhmen und Mähren (Předmluva o učené šlechtě v Čechách a na Moravě); *Acta litteraria Bohemiae et Moraviae* (Literatura Čech a Moravy, 2 sv. 1775, 1783, 3. sv. již hotový zůstal v rukopise); *Über den Geist der böhmischen Gesetze*... (O duchu českých zákonů, 1788). V Abhandlungen uveřejnil pojednání o zavedení, užívání a změnách písmen a písma v Čechách, o stáří kostelního zpěvu v Čechách, o dějinách pražské university, o kalendáři Slovanů, o českých mecenáších aj.

Literatura: M. Pelcl, Bibliographie des P. A. Voigt, Abhandlungen 1787. J. Hanuš, M. A. Voigt (1910). J. Strakoš, Počátky obrozeneckého historismu v pražských časopisech a M. A. Voigt (1929). G. Skalský, M. A. Voigt, zakladatel české numismatiky (1933).

VOJÁČEK Václav (1821 v Tetíně — 25. 2. 1898 v Praze). V Praze vystudoval práva, úředník kanceláře říšského sněmu, od r. 1852 profesor na gymnasiu v Levoči, v Hradci Králové a na akademickém gymnasiu v Praze (1870—1885).

Prispíval do Vesny, Blahověsta, Časopisu katolického duchovenstva. — Překládal z klasické i středověké latiny. — Knižně vyšla báseň *Václav* (1845); — drama *Ludmila* (1843); — z prací odborných *Velký slovník latinsko-česko-německý* (1864); z překladů: *Historie girondistů* (z M. A. Lamartina; 8 dílů, 1851—1852).

VYDRA Stanislav (1741 v Hradci Králové — 1804 v Praze). Člen jezuitského řádu, studoval matematiku, stal se (r. 1766) pomocníkem J. Steplinga. Kněz, vyučoval v Jičíně, od r. 1772 profesor matematiky na pražské universitě.

Psal německy a latinsky, kázal však téměř výhradně česky. Kromě latinských a německých pojednání matematických, jako např. *Historia matheseos in Bohemia et Moravia cultae* (Dějiny matematiky v Čechách a na Moravě, 1778), vyšlo česky: *Svazek kázání svátečních*... (1799) a *Počátkové aritmetiky* (1806 v úpravě jeho žáka J. Jandery); latinské epigramy *Epigrammata* (1804); německy *Leben Bohuslav Alois Balbinus* (Život Bohuslava A. Balbína, 1788). — Na smrt St. Vydry bylo napsáno několik básní (např. Jungmannem, V. Nejedlým).

Literatura: A. Rybička, Přední křesťelé národa českého (1. část, 1883). F. J. Studnička, O matematickém učení na universitě pražské... a o vlasteneckém tu působení prof. St. Vydry (1888).

ZAHRADNÍK Vincenc (29. 12. 1790 v Mladé Boleslavi — 31. 8. 1836 v Křešicích, okres Litoměřice). Syn soukeníka, vystudoval gymnasium v Mladé Boleslavi, vstoupil do řádu premonstrátského, ale po čase z něho vystoupil a vystudoval богословí v Litoměřicích (1813). Kaplan ve Všejanech, v Křinci, od r. 1816 kaplanem a knihovníkem biskupa Hurdálka v Litoměřicích. Tam krátký čas přednášel v богословském semináři. Farář v Zubnicích u Ústí nad Labem, od r. 1830 v Křešicích.

Prispíval do Časopisu pro katolické duchovenstvo, Časopisu Českého muzea, Kalendáře učitelského, Hlasatele (zde např. Rozjímání o některých stránkách praktické filosofie), Blahověsta, Školy a života, Květů českých. — Knižně vyšlo z prózy: *Bájky* (1832) a spisy náboženské

Bájky i básně vydal Ferd. Strejček 1906. Otiskuje i druhou sbírku bajek, která byla již r. 1834 cenzurou k tisku povolena. Filosofické spisy sebral Fr. Čáda (5 sv., 1907—1918).

Literatura: Oslavný životopis napsal A. Hobl, Život a působení Vincence Zahradníka (1881). A. Rybička v Předních křisitelích (2. díl, 1884). Ferd. Strejček v úvodu ke své edici.

ZAP Karel František Vladislav (8. 1. 1812 v Praze — 1. 1. 1871 v Benešově). Gymnasium a filosofii vystudoval v Praze. Účetní úředník, v l. 1836—1845 ve Lvově, kde navazoval kulturní styky česko-polské. Od r. 1845 úředník státní účtárny v Praze, od r. 1849 profesor češtiny, zeměpisu a dějepisu na gymnasiu, od r. 1850 na reálce v Praze.

Přispíval do Večerního vyražení (po prvé 1832), Květů, Světozora, Časopisu Českého muzea, Vlastimila, České včely, Lumíra a do časopisů, které redigoval. Byl spolupracovníkem Riegrova Slovníku naučného. — Redigoval: *Poutník* (1846—1847); *Památky archeologické a místopisné* (1854—1868). — Překládal z polštiny, ruštiny, chorvátštiny, němčiny. — Knižně vyšlo z prací odborných: *Popsání král. hlavního města Prahy* (1835); *Zrcadlo života na východní Evropě* (3 sv., 1843—1844); *Pomněnky na Prahu* (1845); *Všeobecný zeměpis* (2 díly, 1846—1851); *Zeměpis Čech, Moravy a Slezska* (1849); *Českomoravská kronika* (3 díly, 1862—1872); — z překladů: z Gogola *Taras Bulba* (1846).

Zapovy dopisy Erbenovi jsou otištěny ve Slovanském sborníku 1883. Dopisy Havlíčkovy Zapovi v Quisově vydání Korespondence K. Havlíčka (1903).

Literatura: J. Horák, Tři čeští spisovatelé v Haliči, Věstník národopisný 1915. K. Paul, Několik poznámek k pobytu K. V. Zapa a Lud. Rittera z Rittersbergu ve Lvově, ČMF 1918.

ZEBERER Jan (1717 v Praze — 9. 7. 1783 v Praze). V Praze vystudoval gymnasium, filosofii a práva a stal se úředníkem magistrátu, kde dosáhl hodnosti kancléře Nového Města Pražského. R. 1764 začal pracovat na velkém slovníku německo-česko-latinském, nedokončil jej a jeho materiálu použil ke svému slovníku J. Dobrovský. — Přeložil: *Kniže Honzik. Veselá činohra od jednoho zátahu z německého vzatá* (z J. Ch. Krügera; 1771, provoz. koncem r. 1771).

Literatura: Referát o hře v Neue Literatur (1. 2. 1772) a Pelclův v Prager Gelehrte Nachrichten (3. 3. 1772) v překladu otiskuje J. Vondráček v Dějinách českého divadla (1. díl, 1956).

ZELENÝ Václav (27. 8. 1825 v Borové — 5. 4. 1875 v Praze). Profesor dějepisu a zeměpisu na akademickém gymnasiu v Praze (1848—1863), později ředitel reálného gymnasia na Malé Straně (od r. 1864). Účastnil se politického života v duchu názorů Fr. Palackého a F. L. Riegra, patřil k organizátorům školního a kulturního života.

Přispíval do Časopisu Českého muzea, Obrazů života, Blahověsta, Osvěty, almanachu Máj (zde životopisy K. J. Erbena, Fr. Palackého a J. Kollára), do Obecných listů, jejichž byl stálým spolupracovníkem. Přispíval do Riegrova Slovníku naučného. — Redigoval *Obzor* (1855). Byl v redakci Bibliotéky historické. — Knižně vyšlo z prací odborných: *Školní atlas všech dílů světa* (1854); *Život Josefa Jungmanna* (1873, 2. vyd. 1881); *Dějiny anglické* (7 dílů 1862—1865; překlad z T. B. Macaulaye); *Dějiny války vlastenecké* (1874; překlad z M. I. Bogdanoviče).

Literatura: M. Augustinová v Osvětě 1905 a 1906. O časopise Obzor J. Vlček v Několika kapitolkách z dějin naší slovesnosti (1912).

ZIEGELBAUER Magnoald (5. 10. 1689 v Elwangách v Německu — 13. 6. 1750 v Olomouci). Člen řádu benediktýnského, profesor teologie, od r. 1747 v Olomouci. Spoluzakladatel Societas incognitorum (Společnosti neznámých učenců). — Knižně vyšlo: *Historia rei litterariae Ordinis sancti Benedictini* (Literární dějiny řádu benediktýnského, 1754).

Literatura: J. Hanuš, Národní muzeum a naše obrození (1. sv., 1921).

ZIEGLER Josef Liboslav (10. 7. 1782 v Hradci Králové — 23. 5. 1846 v Chrudimi). Syn vojáka, v Hradci Králové vystudoval gymnasium, v Praze filosofii (1802) a bohosloví (1806). Jako posluchač filosofie pomáhal St. Vydrovi ve všech pracích. Vychovatel synů Krameriových. Po vysvěcení kaplan v Dobrušce (1806—1809), pak správce fary v Dobřanech u Dobrušky (1804—1817), z kterých učinil kulturní středisko kraje. Od r. 1817 přednášel v teologickém semináři v Hradci Králové pastorálku a českou literaturu. Od r. 1825 děkan v Chrudimi.

Prispíval do časopisů Prvotiny (zde překlady Horácových satir), Rozmanitosti, Krameriussy c. k. vlastenské noviny (zde vycházel např. jeho překlad Fénelona, 1814—1815), Hlasatel (zde překlad z Lukiána), Časopis pro katol. duchovenstvo a do časopisů, které redigoval a vydával. — Redigoval: *Dobroslav aneb Rozličné spisy poučujícího a mysl obveselujícího obsahu v řeči vázané i nevázané* (1820—1823); *Přítel mládeže aneb Zásoba spisů ku prospěchu a potěšení učitelů...*, od r. 1838 jako *Časopis pro československé národní školy* (1823 až 1846); sborníky: *Věrný raditel rodičů, dětí, pěstounů a učitelů* (1824); *Milozor aneb Rozličné spisy poučujícího obsahu v řeči vázané i nevázané* (1824); *Milina aneb Novoroční čtení* (1825). — Knižně vyšlo z překladů: *Příběhové Telemacha, syna Ulyssova* (z Fénelona; 2 díly, 1814—1815); — ze spisů odborných: *Mluvnice česká* (1842); *Nejkratší způsob české dobropísemnosti se naučiti* (1842).

Literatura: A. Rybička v Předních křesťelích (1. díl, 1883). Soustavně se dílem a působením Zieglerovým zabýval J. Pešek v Pedagogických rozhledech 1911, v ND 1910, ve Zvonu 1919, v Osvětě 1921.

ZÍMA Antonín Josef (12. 5. 1763 v Táboře — 4. 7. 1832 v Praze). Syn krejčího, přišel jako chlapec s rodiči do Prahy, studoval piaristické gymnasium na Novém Městě, pak s Václavem Thámem filosofii. Od r. 1781 se učil tiskařství, stal se faktorem v malostranské tiskárně, kterou r. 1793 sám koupil. Pak měl tiskárny na Starém Městě a od r. 1820 na Koňském trhu (Václavském náměstí).

Knižně vyšlo z her: *Oldřich a Božena* (1789, provoz. 27. 12. 1789 u Hybernů); *Tharisia z Tyru* (1792, provoz. 27. 11. 1791 u Hybernů); z veršů: *Znamení vlastenecké vděčnosti na den provozování české hry* (1786).

Literatura: Fototypické vydání Oldřicha a Boženy vyšlo 1940 s doslovem M. Hýska. F. A. Schubert, Počátky české dramaturgie na rozhraní věku 18. a 19., Obzor literární a umělecký 1899. J. Vlček, Dvě původní dramata česká z doby osvícenské, tamže 1900. Fr. Bařha, Hra z počátku národního obrození, Svobodné slovo 1959 (z 2. 6.).

ZITTE Augustin (asi 1752 v České Lípě — 2. 5. 1785 v Praze). V České Lípě studoval gymnasium, v Praze filosofii a teologii. Kaplan a kazatel v Praze. Rozešel se s církví, proti níž napsal satirický román, a pro obhajování M. J. Husa. Jeho knihy se nesměly do jeho smrti prodávat. Redigoval Schönfeldské K. K. Prager Oberpostamtzeitung (1781).

Knižně vyšlo z prózy: *Peregrin Stillwassers geistliche Reisen durch Böhmen oder Kapitel übers Mönchswesen und Beiträge zur Geschichte des Zölibats* (Peregrina Stillwassera [Tichošláпка] duchovní cesty po Čechách anebo Kapitola o mnišství a příspěvky k dějinám celibátu, 1783); — z prací odborných *Lebensbeschreibungen berühmter Männer Böhmens* (Životopisy slavných českých mužů, 2 díly o 4 sv.: *Lebensbeschreibung der drei Vorläufer M. Johannes Hus* — Životopis tří předchůdců M. J. Husa —, 1786; *Lebensbeschreibung des englischen Reformators Johannes Wiclef* — Životopis anglického reformátora J. Wiklefa —, 1786; *Lebensbeschreibung des Magister Johannes Hus* — Životopis M. J. Husa —, 1789 a 1790). Je pravděpodobně autorem knihy *Das Buch Joseph* (Kniha Josefova, 1783).

Lebensbeschreibung des Mag. J. Hus přeložil J. V. Sommer, Obšrný životopis Mistra Jana z Husince vůbec Husa zvaného (1850).

Literatura: A. Kraus ve Sborníku filol. 1915. O Zittovi jako pravděpodobném autoru Knihy Josefovy F. M. Bartoš, Knihy a zápasy (1948).

ZLOBICKÝ Josef Valentin (14. 2. 1743 na Velehradě — 24. 3. 1810 ve Vídni). Studoval v Mikulově a v Brně gymnasium, stal se hospodářským úředníkem a od r. 1762 studoval práva ve Vídni. První profesor českého jazyka na vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě (1772—1775), od r. 1775 na universitě ve Vídni. Má zásluhy o povolení Boudy. — Překládal z němčiny zákony a právní nařízení. Mnoho prací zůstalo v rukopise, např. doplňky k Rosovu slovníku.

Vzájemné dopisy s J. Dobrovským vydal A. Patera (1908).

Literatura: Ferd. Čenský, K dějinám řeči a literatury české v 18. stol., Osvěta 1876.

ŽÁK Vincenc Pavel (psal se též Žiak; 19. 1. 1797 v Úsobí, okres Havlíčkův Brod — 30. 3. 1867 v Podivíně). Syn mlynáře, studoval gymnasium v Jihlavě, filosofii a bohosloví v Brně a ve Vídni (do r. 1818). Kaplan a učitel češtiny v Brně (1820—1836), kde byl i zpovědníkem italských politických vězňů na Špilberku (S. Pelica). Správce a ředitel (od r. 1848) normální školy v Brně, zároveň profesor v teologickém semináři. Od r. 1854 farář a školní dozorce v Podivíně.

Přispíval do Kroku, Časopisu Českého muzea, Ohéralova Týdeníku (s pseudonymem Junica). — Překládal z latiny, polštiny a němčiny. — Knižně vyšlo z prací odborných: *Böhmische Sprachlehre für Deutsche* (Učebnice češtiny pro Němce, 1841 a častěji); — z překladů veršem: *Osvobozený Jeruzalém* (1854); — prózou: *Baruška a Tom aneb Doktor Jenner a neštovice* (z Gustava Nieritze, 1844).

Literatura: K. Šmídek v článku Literární ruch na Moravě v novější době, ČMM 1870. M. Hýsek, Dějiny tzv. moravského separatismu, ČMM 1909.